ARAŞTIRMA

AKP GERÇEĞİ ve Laik Darbe *Fiyaskosu*

4. BASKI

OSMAN ULAGAY

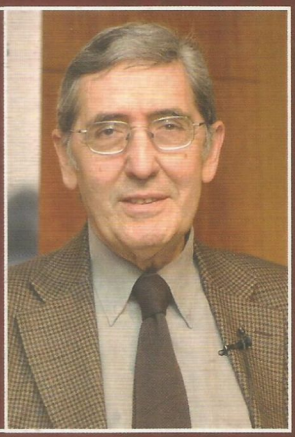

DK DOĞAN KİTAP

AKP Gerçeği

ve

Laik Darbe Fiyaskosu

AKP GERÇEĞİ
ve
LAİK DARBE FİYASKOSU

Yazan: Osman Ulagay

Yayın hakları: © Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
Bu eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

1. baskı / şubat 2008
4. baskı / şubat 2008 / ISBN 978-975-991-613-8

Kapak tasarımı: Yavuz Korkut
Baskı: Altan Basım Ltd. / Yüzyıl Mahallesi
Matbaacılar Sitesi 222/A 34200 Bağcılar - İSTANBUL

Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık Tic. A.Ş.
19 Mayıs Cad. Golden Plaza No. 1 Kat 10, 34360 Şişli - İSTANBUL
Tel. (212) 246 52 07 / 542 Faks (212) 246 44 44
www.dogankitap.com.tr / editor@dogankitap.com.tr / satis@dogankitap.com.tr

AKP Gerçeği

ve

Laik Darbe Fiyaskosu

Osman Ulagay

DK DOĞAN KİTAP

İçindekiler

Giriş / Yenilgiden umuda 9

Bölüm 1 / Yeniden düşünme zamanı 15
Bölüm 2 / Bekir Coşkun, Başbakan Erdoğan ve Türkiye'nin ruh halleri 23
Bölüm 3 / Komik oyun ve 22 Temmuz fiyaskosu 29
Bölüm 4 / AKP nasıl başardı? 35
Bölüm 5 / Laiklerin çıkmazı 43
Bölüm 6 / Kuyudan çıkma zamanı 49
Bölüm 7 / Rüyadan gerçeğe 57
Bölüm 8 / Büyük korkunun kısa tarihi 65
Bölüm 9 / Sol nasıl bitirildi? 73
Bölüm 10 / AKP'yi aşmak için 81
Bölüm 11 / Paradigma hapishanesi 89

Türbülans günlüğü 97

Giriş

Yenilgiden umuda

Aile yakınlarımdı onlar. Okul arkadaşlarımdı. Yıllardır benimle aynı çevrede yaşayan kimselerdi, dostlarımdı, iş arkadaşlarımdı. Birçok konuda görüşlerini, zevklerini, kültürel referanslarını paylaştığım, konferanslarda, konserlerde karşılaştığım kişilerdi. Birlikte "Mavi Yolculuk" yapabileceğim insanlardı. Zaman zaman uğradığım kafelerde ve çeşitli işyerlerinde ahbaplık ettiğim kimselerdi.

Onların bir süreden beri içinde bulundukları ruh hali ve verdikleri tepkiler hem şaşırtıyor, hem de tedirgin ediyor beni. Yaşanan gelişmeler karşısında neden bu kadar farklı düşündüğümüzü, farklı tepkiler verdiğimizi anlamaya çalışıyorum.

Onlar, Cumhuriyet mitingleriyle başlayıp 22 Temmuz seçimleriyle noktalanan süreçte, iktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümetine karşı bilenmiş umutlarla hep şu soruyu sordular bana: "22 temmuzda bu adamlardan, bu hükümetten kurtuluyoruz, değil mi?"

Umutlarını artıracak cevaplar veremedim onlara çünkü onlar gibi görmüyordum durumu. Verilere ve gözlemlere dayanarak yaptığım değerlendirmeler, Adalet ve Kalkınma Partisi(AKP) iktidarını devirmenin kolay olmayacağını gösteriyordu. Düş kırıklığı yaratmayı göze alarak, bayram yapmak için acele etmemelerini söylüyordum bu soruyu soranlara.

Sorulan soruları bir şekilde geçiştiriyordum ama *Milliyet* gazetesindeki köşemde ne yazacaktım?

Siyasetin böylesine güncelleştiği bir ortamda bu konulara girmeden yazı yazmaya devam etmem zordu. Düşündüklerimi yazsam yazılarımı okuyabileceğini düşündüğüm çoğu kimsenin hoşuna gitmeyecekti. Askerin de arkalarında olduğunu ima ederek AKP muhaliflerine umut pompalayanların beklentileri tırmandır-

dığı ortamda, kendi düşündüklerimi yazarak bilenen umutları törpülemeye çalışsam bunun bir anlamı olur muydu? Kendi çapımda bir uyarı görevi yapmış olur muydum? Yoksa onların moralini bozmaya çalışan biri olarak tepki mi çekerdim?

Köşe yazılarımda bir-iki deneme yaptıktan sonra bu tür uyarı yazıları yazmanın kendi çevremdekileri bile yabancılaştırmaktan ve bana yeni düşmanlar kazandırmaktan başka bir işe yaramayacağını anladım. "Gümbür gümbür geliyoruz" diyen hayal tacirlerinin peşine takılanların, askere selam çakıp AKP'yi devirme planları yapanlara umut bağlayanların bu tür uyarılara kulak asacak halleri yoktu. Onlar kendileri gibi düşünmeyen ve bu kervana katılmayan herkesi karşı kampın adamı ya da AKP yandaşı olarak görmeye başlamışlardı. "Bizim mahalle"den gelen mahalle baskısı karşısında kendimi çaresiz hissediyordum.

Bekir Coşkun gibi, Emin Çölaşan gibi, Tuncay Özkan gibi bu dalgayı sürükleyen medya mensuplarının yıldızlaştığı ortamda benim gibilere yer yoktu. Koşullar değişene kadar *Milliyet*'teki yazılarıma ara vermenin daha doğru olacağını düşündüm. Bu süreç boyunca yaptığım gözlemleri ve tuttuğum notları bu kitabın son bölümünde bulacaksınız.

Yenilgiye doymayanlar

22 Temmuz seçimlerinin sonuçları, umut tacirlerinin peşine takılanlarda tam bir şok yarattı. Kurtulmak istedikleri AKP bütün Türkiye'de muazzam bir seçim zaferi kazanmıştı. Çevremdeki insanların havası tamamen değişmiş, iddialı umutlar yerini büyük bir düş kırıklığına bırakmıştı.

Sorulan sorular da değişmişti. "Biz şimdi ne yapacağız" diye soruyordu yenilmişlik duygusu içindeki kaygılı insanlar.

Çevremdeki insanların kendilerini böyle bir çıkmazda hissetmesi beni rahatsız ediyor. Bu çıkmazdan kurtulmak için artık farklı bir şey yapmaları gerektiğini hâlâ idrak edememeleri ise hem şaşırtıyor, hem de üzüyor. Futbol ülkemizde çok popüler olduğu için örneği futboldan vereyim. Çevremdekilerin durumunu, her maça büyük umutlarla çıkıp sonuçta kendi kalesine de gol atarak hezimete uğrayan bir futbol takımını destekleyenlerin durumuna benzetiyorum.

Yıllardır aynı zihniyetle yönetilen ve yenilgilerden ders almayan bir takım onlarınki. Dünya futbolunu izlemeyen ve rakiplerinin oyun tarzını incelemeyen bir teknik direktörün kırk yıldır

değişmeyen oyun taktiğiyle oynayan, hep aynı oyuncularla sahaya çıkan ve sürekli yenilen bir takım. Her maça rakibini küçümseyerek çıkıyor bu takım ve derhal var gücüyle hücuma kalkarak maçı kazanacağını sanıyor ama sonunda kendi kalesine de gol atarak kaybediyor.

Bizimkilerin desteklediği, "cahil" ve "gerici" diye niteleyip küçümsediği oyunculardan oluşan rakip takım ise bizimkilerin kırk yıllık oyun tarzını artık ezberlemiş, oyunu kendi sahasında kabul ediyor, rakibi üzerine çekip kontratağa kalkarak golleri sıralamaya başlıyor. Bu arada kendi kalelerine de gol atan bizimkiler maçı kaybedeceklerini anlayınca hakemi tartaklayıp, saha komiserini kışkırtıp, rakip futbolcuları korkutup sonucu değiştirmek istiyorlar ama artık bunlar da sökmüyor ve 22 Temmuzdaki gibi hezimetler kaçınılmaz oluyor.

Hezimetin ardından

Hezimet sonrasında yaşananlar daha da ilginç. Bizim takımın dünyadan habersiz sorumluları ve yenilgiye doymayan futbolcuları kendileri dışında bir sürü neden buluyor yenilgiyi açıklamak için. "Medya aleyhimize çalıştı, hakem Amerikalılara satılmıştı, cahil seyirci rakip takımı destekledi, rakibimiz faullü oynadı, rüzgâr aleyhimize esti" türünden yüzlerce neden sıralanıyor ama bir kişi çıkıp da "arkadaşlar, biz bu işi gerektiği gibi yapmıyoruz, hatalarımızı kabul edip kadromuzu yenilemezsek hiçbir maçı kazanamayız" demiyor, diyemiyor.

Şimdi bir kez daha bu durum yaşanıyor. AKP muhaliflerine, Cumhuriyet mitinglerine katılanlara gerçekleşmeyecek zaferler vaat ederek umut aşılayanlar şimdi de 22 Temmuz hezimetinin suçunu başkalarına atarak durumu kurtarmaya, AKP'ye oy veren geniş kitleyi aşağılayarak işin içinden sıyrılmaya çalışıyorlar. Buna hiç şaşmıyorum çünkü onların işi bu. Şimdi de onlara inanan insanlardaki yenilmişlik duygusunu ve çaresizliği sömürecekler. Akılları sıra yeni cepheler kurarak insanları oyalamaya devam edecekler.

AKP'ye karşı cephe açıp laik düzenin geleceği için kaygı duyan insanlara önce umut aşılayıp şimdi yeni suçlular aramaya başlayanların yaptığı aslında büyük bir aldatmaca. Onların peşinden gidenlerin yeni yenilgilere uğraması da kaçınılmaz. Benim çevremdeki pek çok insan da hâlâ bu "peşinden gidenler" arasında.

İsyan bayrağı

Bu kısırdöngüyü kırmak için bir şeyler yapmanın, buna karşı isyan bayrağını açmanın zamanı gelmedi mi? Bence geldi de geçti bile. Ben kendi hesabıma isyan ediyorum artık. Pek çok şeye birden isyan ediyorum.

- Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) Türkiye'nin kaderine yön verecek tek siyasi güç haline gelmiş olmasına isyan ediyorum.
- Dünyanın, Türkiye'yi modernleştirecek ve küresel arenada öne çıkartacak siyasi güç olarak karşısında yalnızca AKP'yi bulmasına isyan ediyorum.
- AKP'nin ülkemizde ve dünyada Türkiye'nin rakipsiz siyasi gücü olarak kabul görmesine ortam hazırlayan ufuksuz siyasetçi ve aydınlara isyan ediyorum.
- AKP'ye karşı geçerli bir alternatif oluşturmak için neler yapmak gerektiğini düşünmeye zahmet etmeden, ufuksuz siyasetçi ve aydınların peşine takılanlara isyan ediyorum.
- Türkiye'nin "AKP ülkesi" haline gelmesine tepki duydukları halde bunu önlemek için akıllarını ve entelektüel birikimlerini kullanmayanlara isyan ediyorum.
- Farklı çözümlere varmak için fikir tartışmasına katılmak yerine kırk yıllık bir ezberi tekrarlamayı marifet sayanlara isyan ediyorum.

İsyan ediyorum çünkü Türkiye'nin insan sermayesinin ve entelektüel birikiminin AKP'nin karşısına güçlü ve inandırıcı bir muhalefet çıkaramamasını kabul edemiyorum. İsyan ediyorum çünkü kendisine alternatif oluşturacak güçlü bir muhalefetin bulunmadığı ortamda AKP'nin tehlikeli yollara sapma olasılığının artacağını düşünüyorum. İsyan ediyorum çünkü AKP'nin temsil ettiği dünya görüşünün tek başına egemen olduğu bir Türkiye'nin 21. yüzyılın öne çıkan ülkelerinden biri olamayacağına inanıyorum.

İsyanımın temelinde AKP iktidarına karşı duyduğum güvensizlik var ama bu kitabı AKP'nin yanlışlarını ya da yetersizliklerini ortaya koymak için değil, AKP'ye karşı inandırıcı bir muhalefet oluşturamayanların yıllardır kıramadığı kısırdöngüyü sergilemek için yazdım.

Kısırdöngü

Ülkeyi ve toplumu kendi kafalarındaki şablona göre biçimlendirebileceklerini, birtakım zorlamalarla da olsa bu şablonu toplu-

ma kabul ettirebileceklerini düşünenler tam bir kısırdöngü içinde. Atatürk döneminde yaşanmış olduğunu düşündükleri bir "altın çağ"dan esinlenerek idealize ettikleri toplum modelinin, yönetim ve yaşam tarzının herkesçe benimsenmesi gerektiğine inandıkları için bunun dışında seçenekler olabileceğini düşünmek bile istemiyorlar. Bu tavır onların AKP'ye karşı ciddi bir iktidar alternatifi oluşturmalarını önlüyor, çünkü onların kafasındaki şablonla günümüzün dünyasında Türkiye'yi yönetmek ve geliştirmek, toplumun özlemlerine cevap vermek olanaksız. Seçmen çoğunluğu da bunun farkında olduğu için onları seçmiyor.

Bu kısırdöngü bir türlü kırılamıyor çünkü AKP'ye muhalefet cephesi dünyadaki ve ülkemizdeki gelişmeleri analiz edip buna göre siyaset belirleyeceğine kırk yıllık bir ezberi tekrarlayıp duruyor. AKP'nin Türkiye'de ve dünyada artan etkisinin nedenlerini araştıracağına, babadan kalma gramofona aşınmış "irtica tehdidi" plağını koyarak muhalefet yapmaya çalışıyor.

Seçimle sonuçlanan süreçte AKP'ye karşı oluşturulan muhalefet cephesinde sergilenen ilkellikler gerçekten çıldırtıcıydı. Nisan ayında Cumhuriyet mitingleriyle başlayıp 22 Temmuz Seçimleri'nde noktalanan dönemde AKP'yi devirmek için yapılanların, amaçlananın tam tersine AKP'ye yarayacağını tahmin etmek hiç de zor değildi ama şuursuzca "hücum" borusunu çalanların peşinden gitmek kolayına geldi çoğu kimsenin. Ezberledikleri sloganları tekrarlayarak sonuç alacaklarını sandılar ve gene hüsrana uğradılar.

Ben bu insanların bir noktada, içine sürüklendikleri kısırdöngüyü kıracaklarına ve kendi muhakeme yeteneklerini kullanarak farklı bir noktaya sıçrayabileceklerine inanıyorum. Entelektüel birikimleri ve yetenekleri, bir noktada paradigma değiştirmelerini, duygusal tepkilerin ötesine geçerek akılcı muhakemeye yönelmelerini sağlayacak. Yenilmişlik duygusundan kurtulup gerçekçi umutlara yönelmek için işe buradan başlamak gerekiyor. Bu kitap gerçekçi umutları yeşertecek olan bu sürece küçük bir katkıda bulunabilirse amacına ulaşmış olacaktır.

1

Yeniden düşünme zamanı

Türkiye 2007 yılının nisan ayından itibaren adeta bir futbol maçı atmosferine girdi. Öyle sıradan bir maç değil, ülkenin kaderini belirleyecek bir final maçıydı bu. Yenen ülkenin hâkimi olacak, yenilen söz hakkını kaybedecekti sanki.

Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinin yönetiliş biçimi bu atmosferin oluşmasına ortam hazırladı. İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) ve Başbakan Erdoğan'ın bir uzlaşı ortamı oluşturmaya gerek görmeden, hatta biraz da kendi dışındaki herkesi alaya alarak, belirlediği adayı cumhurbaşkanı seçtirmeye kararlı olduğunu göstermesi gerilimi tırmandırdı.

Sonunda Erdoğan kendisi aday olmadı ama başı kapalı eşiyle Çankaya'ya çıkmaya niyetlenen Abdullah Gül'ün aday gösterilmesi, Çankaya'yı "son kale" olarak gören laiklik savunucularının tepkisini tetiklemeye yetti. AKP'ye muhalefet cephesi, Gül'ün seçilmesini önlemek için her şeyi yapmaya hazır olduğunu ilan etti. Rakipler, cumhurbaşkanlığı seçimiyle sınırlı olmayan büyük mücadeleye hazırdı artık. Her iki kamp da bütün silahlarını kullanacaktı bu mücadelede. Yargı organının ve Türk Silahlı Kuvvetleri'nin de sahaya sürüldüğü bu büyük mücadelenin nasıl cereyan ettiğini bu kitabın bundan sonraki bölümlerinde anlatacağım. Ancak "maç"ın öyküsüne geçmeden önce, her kesimden insanı içine çeken ve tepki patlamalarına yol açan bu zehirleyici atmosferin nasıl oluştuğuna bakmakta yarar var.

Rol değişimi krizi

Türkiye bu atmosfere durup dururken girmedi. 2002'nin kasım ayında yapılan seçimler sonucunda tek başına iktidara ge-

len AKP'nin dört buçuk yıllık iktidarı, ülkedeki güç dengelerini önemli ölçüde değiştirdi. Cumhuriyet'in kuruluşundan 2007 yılına kadar geçen 84 yıllık sürede ülkenin geleceğini belirleme hakkını kendilerinde görenlerin bu hakkı kaybetme korkusunu giderek daha fazla yaşadığı, buna karşılık AKP iktidarını destekleyen, farklı bir anlayışın temsilcilerinin bu hakkı ele geçirme noktasına hayli yaklaştığı kritik bir dönüm noktasına geldi Türkiye.

Cumhurbaşkanlığı seçimi, Türkiye'de kendini güçlü hissedenle mağdur hissedenin rol değiştirmeye zorlandığı, önemli bir rol değişimi sürecinin kritik bir aşamasıydı. Bu nedenle bu seçimin sancılı yaşanmış olması hiç de şaşırtıcı değil. Böyle kritik geçiş süreçlerinde karşılıklı olarak hassasiyetlerin, alınganlıkların, gerilimlerin, kırılganlıkların, hatta çatışmaların yaşanması da kaçınılmaz olabiliyor. Kırılgan bir fay hattının üzerinde, çok cepheli bir iktidar mücadelesi yaşanıyor aslında.

Değişen koşullar bir rol değişimini zorunlu hale getirirken bu rol değişiminin toplumsal aktörleri ciddi sorunlar yaşayabiliyor. Hemen her alanda belirleyici konumdayken bu ayrıcalıklarını kaybetmekte olanlar, eski konumlarının onlara kazandırdığı buyurganlığı sürdürmeye çalışıyor, sözlerini geçiremeyince de hırçınlaşıp gerilim yaşamaya başlıyor. Laik düzeni savunmaya odaklanmış olan kesimde bunu görüyoruz. Güçlü ve belirleyici konuma yeni gelmekte olanlar ise bir yandan yeni konumlarının kendilerine kazandırdığı gücü kullanmaya çalışırken diğer yandan bu konumu hazmetmekte zorluklarla karşılaşabiliyor. AKP'nin temsil ettiği kesmide de bu tavrın örnekleri sergileniyor.

Laiklerin ikilemi

Önce kendisini Türkiye Cumhuriyeti'ni ve laik düzeni korumakla yükümlü sayan kesimin durumunu ele alalım. Bu kesim, bazı dönemlerde iktidarı siyasal İslam'ı temsil eden partilerle paylaşmak zorunda kalmakla birlikte, ülkenin yönetiminde son sözü söyleme hakkını Cumhuriyet tarihi boyunca hep elinde tutmuş.

"Bu ülke bizden sorulur" anlayışıyla yetişmiş olan (ve bir tanıma göre "laik iktidar bloku"nu oluşturan) insanlar bugün gelinen noktada, pek çok alanda belirleyici olmaktan çıktıklarının farkındalar. Dünyadaki gelişmeleri izlemedikleri, siyasi kadrolarını yenileyemedikleri, ülkenin sorunlarına yeni çözümler üretemedik-

leri, geniş toplum kesimleriyle teması kaybettikleri ve kitle tabanları eridiği için ülkenin geleceğini belirleme iddialarını sürdürecek bir güce sahip değiller artık. Daha önce bu blokun doğal bir unsuru sayılan sermaye kesiminin de artık bütünüyle bu blokun içinde yer aldığını söylemek olanaksız. Dünyadaki gelişmeleri yakından izlemek zorunda olan iş âleminin, dünya görüşü olarak laikliği savunan kesime yakın olan unsurlarının bile dünyadaki gelişmelere sırtını dönmüş olan bu kesime destek vermesi pek kolay değil.

Türkiye'nin devlet yapısından eğitim sistemine, hukuk düzeninden kültürel yaşamına ve hayat tarzı tercihine kadar pek çok alanda hep bu kesim belirleyici olmuş Cumhuriyet tarihi boyunca. Kendisini Cumhuriyet'in koruyucusu saydığı için de bunu doğal hakkı saymış. Şimdi, Cumhuriyet'in temel değerlerine ve laik rejime tehdit olarak gördüğü farklı bir anlayışı temsil eden AKP'nin, ülkenin geleceğini belirleme hakkını ele geçirme iddiasında olması ve devletin bütün kademelerini ele geçirme yolunda hayli ilerlemiş bulunması, laik kesimi dehşete düşürmüş durumda. Gözleri askerde, kader anını geciktirmenin yollarını arıyorlar.

Geçmişte yaşananlar düşünüldüğünde bu aslında çok anlaşılabilir bir davranış biçimi ama umulan sonucu vereceği kuşkulu çünkü koşullar tamamen değişmiş durumda. Türkiye'de daha önceki askeri müdahaleler hep sivil rejimin meşruiyetinin tartışmalı hale geldiği, ekonomide ve siyasette tıkanıklıkların ya da krizlerin yaşandığı dönemlerde gerçekleştirilmişti.

Şimdi ise, 27 nisan gecesi Genelkurmay'ın internet sitesine düşen e-muhtıranın ardından yapılan seçimlerde ortaya çıkan tablonun da gösterdiği gibi, AKP ülke çapında yaygın bir desteğe ve tartışılmaz bir demokratik meşruiyete sahip. Türkiye ekonomisi yıllardan beri ilk kez krizsiz bir beş yıl geçirmiş durumda ve AKP iktidarı iş çevrelerinin açık ya da örtülü desteğine sahip. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bu koşullarda rejime müdahale etmesi için kendi geleneklerinin dışına çıkması ve çok riskli bir maceraya atılması lazım ki bu da olası bir davranış biçimi değil.

Kadınların korkusu

Laikliği savunan kesimde yer alanlar serinkanlı bir değerlendirme yapabilseler bu gerçekleri görecekler ama onların çoğu şu anda sağlıklı düşünmeyi ikinci plana iten, tepkisel bir ruh halinin etkisi altında. Bu da gerçekleri olduğu gibi görmelerini zorlaştırı-

yor ve hayalci beklentilere kapılmalarına yol açıyor. Örneğin Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın cesaret verici bir konuşma yapması onlara moral aşılayabiliyor. 2007 Türkiyesi'nde askere güvenerek korkuları aşmanın gerçekçi bir davranış olup olmadığını düşünmüyorlar bile.

Bu ruh hali aslında tarihsel kökleri de bulunan, derin bir güvensizlikten kaynaklanıyor. Toplumun kendilerinden farklı düşünen ve davranan geniş bir kesimine karşı duyulan bir güvensizlik bu. Kendilerinin hemen her alanda belirleyici olduğu, devleti yönettiği ve devlet kurumlarına hâkim olduğu, ülkedeki hâkim değerler sisteminin ve yaşam tarzının kodlarını belirlediği, kültür ve sanata yön verdiği bir dönemin kapanmakta olduğunu hissetmeleri laik kesimdekileri korkutuyor. Ölçüleri, değerler sistemi, yaşam tarzı tercihleri kendilerinden hayli farklı olan birilerinin onların yerini almak istemesi ise bu korkuyu paniğe dönüştürüyor.

AKP'nin İslami kökenden gelen bir parti olması, Türkiye'de giderek İslami ilkelere dayanan bir devlet yapısının, hukuk düzeninin ve yaşam tarzının geçerli kılınacağı korkusunu gündeme getiriyor. Bu korkunun özellikle kadınlar arasında daha yoğun biçimde hissedildiği görülüyor. Abdullah Gül'ün başı kapalı eşinin Çankaya'ya yerleştiği ve "türbana serbesti" tartışmasının yeniden alevlendiği ortamda bu korkuyu daha da yakından hissetmeye başlayan kadınlarımız, yaşamın İslami ilkelere göre düzenlendiği ülkelerde kadınların yaşam alanının ciddi biçimde kısıtlandığını ve Türkiye'nin de şimdi böyle bir tehditle karşı karşıya geldiğini belirterek korkmakta haklı olduklarını savunuyorlar.

AKP'ye karşı muhalefetin güç gösterisine dönüşen Cumhuriyet mitinglerine yoğun biçimde katılan ve sezdikleri tehlikeyi önlemek için çare arayışında olan kadınlarımızın kaygıları hafife alınabilecek cinsten değil. Ancak onların da, kaygılarını ve korkularını aşmak için ne yapmaları gerektiğini daha akılcı biçimde düşünmeye başlamalarının zamanı gelmedi mi?

Kadınlarımızın kaygılarını ve tepkilerini paylaşmak istemeleri çok doğal ama laiklik elden gidiyor kaygısını duyanların kendi aralarında toplantılar düzenleyerek ya da mitinglere katılarak duygu paylaşımına gitmesi, inanç tazelemesi sorunu çözmeye yetmiyor. Aynı görüşü paylaşanlarla dayanışma içinde olmanın hazzını küçümsemiyorum, yalnızca bunun, kaygılara yol açan sorunu çözmeye yaramadığını vurgulamak istiyorum.

AKP nasıl güçlendi?

Laik düzeni korumaya odaklanmış olan kesimin pek çok şeyi yanlış ve eksik yapmakta olduğu, Türkiye'nin adeta bir siyasi maç havasına sürüklendiği 2007 ilkbaharında ortaya çıkan tablodan belliydi. Daha maç başlarken sonucu kestirmek mümkündü, çünkü taraflar arasında büyük fark vardı.

Taraflardan biri, dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeleri değerlendirerek kendisine yeni bir yol çizen, merkeze oynayan bir kitle partisi olmayı hedefleyerek bütün Türkiye'de örgütlenen, geniş kitlenin taleplerine duyarlı, dört küsur yıllık icraatıyla puan toplayan, dış dünyada ve piyasalarda olumlu izlenim yaratan bir siyasi parti, yani AKP idi.

Karşısında ise, ortak paydası laik düzeni korumak olan insanları geçici olarak bir araya getirerek AKP'nin yükselişini durdurmaya odaklanmış bir cephe vardı. Bu cephenin desteğini alarak AKP'ye rakip olması beklenen Cumhuriyet Halk Partisi(CHP) ise muhalefet cephesinde yer alanların birçoğunun bile gönülsüzce oy verdiği, toplumsal bağları zayıflamış, dar bir çevrenin taleplerine cevap veren, kendini değişen koşullara göre yenileyememiş bir parti konumundaydı.

Maçın sonucu seçime kalınca gerçek ortaya çıktı. AKP, 22 Temmuz'da neredeyse bütün Türkiye haritasını kendi renklerine boyamayı başardı, toplam oyların yüzde 46.6'sını aldı. Bütün zorlamalara ve Demokratik Sol Parti'yle (DSP) birleşmesine karşın CHP'nin aldığı oy oranı ise yüzde 20.9'du. Siyasi yelpazenin merkezine yerleşmek isteyen Doğru Yol Partisi'nin (DYP) oy oranı da yüzde 5.4'te kalmıştı.

AKP gibi kökeni siyasal İslam çizgisine dayanan bir partinin büyük bir dönüşüm geçirerek Türkiye'de siyasetin merkezine yerleşmiş olması hafife alınacak bir olay değil. Bu başarının nasıl elde edildiğini bu kitabın daha sonraki bölümlerinde ele alacağım ama AKP olayından çıkarılması gereken derslere burada satırbaşlarıyla değinmek istiyorum.

AKP başarılı oldu, çünkü:

- Dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeleri doğru değerlendirdi.
- Ekonomide istikrarı sağlamanın başarının önkoşulu olduğunu kavradı.
- Dış dünyanın ve uluslararası piyasaların güvenini kazanmanın önemini kavradı.
- Toplumun taleplerine duyarlı olmanın önemini kavradı ve

çok iyi örgütlendi, ağ (network) örgütlenmesinin olanaklarını kullandı.

• Siyasal İslam çizgisinin dar kalıplarını kırmadan merkeze oynayacak bir kitle partisi olunamayacağını kavradı, Erbakan'ın mirasını reddederek oyununu buna göre kurdu.

• Bu sayede meşruiyet tabanını genişletti, liberal-demokrat aydınlardan ve iş âleminden de destek gördü.

AKP'nin siyasal İslam'ı savunan çok sayıda siyasi partinin kapatıldığı bir ülkede, dezavantajlı bir konumdan yola çıkarak bugün bu noktaya gelmiş olması, kim ne derse desin, kayda değer bir başarı. AKP'ye karşı güçlü bir muhalefet oluşturmaya çalışan herkesin AKP'den öğreneceği çok şey var.

AKP'yi aşmak için

Ancak AKP'nin kendi hedefleri ve dünya görüşü çerçevesinde hayli yol almış olması AKP'nin Türkiye'nin 21. yüzyıldaki rotasını çizecek ideal parti olduğunu göstermiyor. AKP'nin hedefleri ve dünya görüşü tartışılabileceği gibi yolun bundan sonrasında ne kadar başarılı olacağı da sorgulanabilir.

Ben AKP'nin dünya görüşünden birçok noktada ayrılıyorum, laik düzenden sapma anlamına gelecek her adıma kesinlikle karşıyım ve demokrasinin meşru zemininde, kendisine rakip olacak güçlü bir muhalefetle karşılaşmadığı takdirde AKP'nin kolayca yoldan çıkıp Türkiye'yi çıkmazlara sürükleyebileceğini düşünüyorum. Böyle düşündüğüm için de Türkiye'nin en acil sorununun AKP'ye karşı güçlü bir muhalefet oluşturmak olduğuna inanıyorum.

İsyanım da işte bu noktada başlıyor. Türkiye'de laik düzenin korunması konusunda duyarlı olan kesimin bugüne dek geçmişe dönmenin özlemiyle avunarak ve duygusal tepkilerle davranarak etkisiz kaldığını görüyor ve buna isyan ediyorum. Bize artık 1920'lerin görkemli zaferlerini tekrarlayacak "çılgın Türkler" değil 21. yüzyılın dünyasında Türkiye'yi küresel yarışta öne çıkartacak "akıllı Türkler" gerekli.

AKP'ye karşı etkili bir muhalefet oluşturabilmek için iki konuda AKP'nin başarısını aşmak zorundayız. Birincisi toplumun geniş bir kesimini aşağılayıp dışlamak yerine toplumun tüm kesimlerini kazanmaya çalışmamız gerekiyor. İkincisi, 21. yüzyılda ancak küresel süreçlere uyum sağlayarak bir yere gelinebileceğini kabul etmemiz ve küresel başarılara odaklanmamız gerekiyor. Bu hedeflere odaklanacağımıza eski güzel günlerin özle-

miyle oyalanmaya ve askerin sert çıkışlarından medet ummaya devam edersek etkisini giderek yitiren romantik laikler olarak kalırız.

Bu noktada kendimi de sorgulama ihtiyacını duyuyorum. Laikliği savunma iddiasındakiler için bu romantizmi sürdürmek, geçmişin özlemiyle avunmak her şeyden önemliyse benim isyanımın bir anlamı var mı onlar için? Böyle kalmak istiyorlarsa bana ne oluyor? Onlara ne anlatmaya çalışıyorum?

Sanırım şunu anlatmaya çalışıyorum onlara: Böyle davranmaya devam ederseniz sizin beğenmediğiniz ve küçümsediğiniz birileri bildiği gibi yönetir bu ülkeyi, siz de Fazıl Say gibi yakınmaya devam edersiniz.

Fazıl Say'ın biten rüyası

Son yirmi yılda dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gündeme damgasını vuran en önemli olgulardan biri, daha önce ülkelerinin yönetiminde söz sahibi olmayan, seçkinlerin güdümünde kalan grupların, toplumun tabanını oluşturan geniş kitlelerin, kendi söz hakkına sahip çıkması ve giderek belirleyici bir güç haline gelmeye başlaması. Söz hakkına sahip çıkmaya başlayan geniş kitlenin kendi yaşam tarzını, kültürel tercihlerini, zevklerini, âdetlerini öne çıkarmak istemesi de doğal.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından itibaren Türkiye'nin yaşam tarzını ve kültürel tercihlerini belirlemiş olanlar ise bu yeni durumu kabul etmekte zorlanıyorlar. Dünyaca tanınmış değerli piyanistimiz Fazıl Say'ın bu kitap yayıma hazırlanırken başlattığı tartışma da bu çerçevenin içine oturuyor.

Fazıl Say, "Biz azınlıkta kaldık, rüyamız bitti" derken aslında bir gerçeği dile getiriyor, ama o da bunun sorumluluğunu kendisini rahatsız eden "karanlık güçler"e yüklemek istiyor. "Neden azınlıkta kaldık?" sorusuna cevap arayacağına, öncelikle içinden çıktığı kesimin yanlışlarını sorgulayacağına, "Türkiye'yi Ortaçağ karanlığına sürüklemek isteyen" güçleri, "kültürden ve sanattan anlamayan" iktidar mensuplarını ve onlara destek verenleri suçlamayı tercih ediyor.

Fazıl Say'ın tepkisini anlıyorum, ama bu tür tepkilerle bir yere varılamadığını da artık anlamamız gerektiğini düşünüyorum.

2

Bekir Coşkun, Başbakan Erdoğan ve Türkiye'nin ruh halleri

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 22 Temmuz seçim zaferi ve Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı olması sonrasında, farklı ortamlarda karşılaştığım birçok insan ortak bir ruh halinin etkisi altındaydı. Erkekler belki biraz daha çekingen, kadınlar biraz daha atak ve açık sözlüydü ama hepsi fevkalade kaygılıydı ve benzer soruları soruyorlardı: "Biz ne yapacağız şimdi? Yaşam tarzımızı değiştirmeye, başımızı kapatmaya mı zorlanacağız? Laik düzeni kim savunacak? Çankaya'ya da eşi türbanlı bir cumhurbaşkanı çıktıktan sonra biz bu ülkeye nasıl 'bizim ülkemiz' diyeceğiz?"

Panik halindeki bu insanların duygularına tercüman olan ve bu nedenle çok okunan iki köşe yazarıyla ilgili olarak gündeme gelen gelişmeler, onların kaygılarını ve kafalarındaki soruları daha da artırdı. Ağustos ortalarında, Emin Çölaşan'ın *Hürriyet* gazetesinden ayrılmak zorunda bırakılması üzerine herkes "Ne oluyor, Doğan Grubu AKP'ye muhalefet eden, laik düzeni savunan yazarları tasfiye mi ediyor?" sorusunu sormaya başladı. Çölaşan'ın işine son veren *Hürriyet* gazetesi ilk günlerde kayda değer bir tiraj kaybına uğradı.

Çölaşan olayının yankıları sürerken Bekir Coşkun olayı patlak verdi. Başbakan Erdoğan'ın, "Abdullah Gül benim cumhurbaşkanım olmayacak" diye yazan *Hürriyet* yazarı Bekir Coşkun'u, adını vermeden de olsa vatandaşlıktan çıkmaya ve ülkeyi terk etmeye davet etmesi yeni bir tepki dalgasına yol açtı. Binlerce okuru Bekir Coşkun'a destek mesajları yağdırırken AKP'ye angaje olmayan gazete köşelerinden de yaygın destek geldi Coşkun'a. Başbakan'ın sözleri ise ağır sözlerle eleştirildi.

Bekir Coşkun ile Başbakan Erdoğan'ı gıyaben de olsa karşı karşıya getiren bu atışma ve yarattığı tepkiler, benim bu kitapta

irdelemeyi düşündüğüm bazı noktaları ve mercek altına almak istediğim ruh hallerini ortaya koyan çarpıcı bir örnek oluşturdu. Bu nedenle bu örneğin üzerinde biraz durmak istiyorum.

Bekir Coşkun ne diyor?

Başbakan'ın tepkisine yol açan yazı aslında tipik bir Bekir Coşkun yazısıydı. Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanı adaylığını konu alan 15 ağustos tarihli bu yazısında şöyle diyordu Bekir Coşkun:

> Artık hiç kimse laik devletten söz edemez. Dincilerin bu ülkeye el koyma ve karşıdevrimi gerçekleştirme planları aksamadan tıkır tıkır yürüyor. 'Siyasi İslam' bir adım daha attı. Devleti tesettür temsil edecek. Bir anda Türkiye'nin fotoğrafı size 'Atatürk Türkiyesi'ni değil, 'Ilımlı İslam Türkiyesi'ni anlatacak. Doğrusunu isterseniz 'göbeğini kaşıyan adam'ın zaferidir bu. Taa genel seçimlerde kararı o verdi. Çocukları için aydınlık Türkiye isteyenler meydanlara dökülürken, o uzakta bıyık altından güldü, göbeğini kaşıdı ve dinci devletin yolunu açtı. Abdullah Gül tam ona göredir. Zaten onun cumhurbaşkanı olacaktır. Benim değil...

Aynı Bekir Coşkun, AKP'yi devirme operasyonunun sahneye konduğu nisan ayı başlarında, 6 nisan tarihli *Hürriyet*'te şu satırları yazarken çok daha umutluydu:

> Askeri darbe olmaması için şu üçünün olmaması gerekiyor: Devrim yasalarına hakaret; rejime karşı hareket; cumhuriyete ihanet. Bu üçü var mı? Var... Erbakan'ın yetiştirdiği, ondan daha zeki ve kamuflajlı veletleri, onun başaramadığını başarıyorlar. Kendini Atatürk devrimlerinin ebedi bekçisi sayan ve elinde silahlı güç olanların, tüm bu olaylar karşısında sessiz ve seyirci kalmalarına ihtimal veriyor musunuz? Hayır... Önümüzdeki günler büyük olaylara gebe... Bu karşıdevrim durdurulacak. Ama darbeli mi olacak, darbesiz mi...

Hesabını yanlış yapan pusulasız kurmayların tezgâhladığı AKP'yi devirme operasyonu 22 Temmuz'da tam bir fiyaskoyla sonuçlanınca bu umutlar derin bir umutsuzluğa dönüştü. Bekir Coşkun gibi "kırgınlar" için şimdi yapılacak iş AKP'ye oy veren seçmen çoğunluğunu aşağılamak ve yeni dönemin taraflarını belirlemekti. 18 ağustos tarihli yazısında Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın da "çok kırgın" olduğunu belirten Bekir Coşkun yeni dönemin taraflarını şöyle belirliyordu:

> Doğrusunu isterseniz hepimiz kırgınız. Aklı başında yurttaşlar, beyni satılık olmayan aydınlar, siz, ben, askerler... Hepimiz kırgınız. 22 Temmuz'dan bu yana, Atatürk Türkiyesi'ne karşı işlenmiş bir ulusal vefasızlığı içimize sindiremiyoruz. Bu toplumun neredeyse yarısının oyları ile Türkiye, 'ılımlı İslam' rejimini kurmak isteyenlere teslim edildi. Atatürkçülük, cumhuriyetçilik, devrim ilkelerini savunmak bir anda suç oluverdi. Artık 235'inin eşi türbanlı bir parlamentomuz var. O parlamentonun oyları ile laik cumhuriyetin sembolü Çankaya'ya, siyasi İslam'ın sembolü türban çıkıyor.

Coşkun ve okurları

Kendisi gibi düşünmeyen herkesi ve bu ülkede yaşayan insanların büyük bir bölümünü insafsızca aşağılama hakkını kendinde gören bir yazarı nasıl değerlendirmek gerektiğini şimdilik bir kenara bırakalım ve kendisi gibi düşünenlerin Bekir Coşkun'u ya da Emin Çölaşan'ı nasıl değerlendirdiğine bir bakalım.

Çölaşan ve Coşkun, kendileri gibi düşünen, aynı kaygıları paylaşan bir okur grubunun duygularına tercüman oldukları için ve onların tepkilerini bazen onlardan daha keskin, daha vurgulu, daha cüretkâr biçimde ifade ettikleri için okurlarının gözünde kahraman mertebesine yükseltilmiş olan yazarlar. Çölaşan'ın ve Coşkun'un pervasız yazılarının tiryakisi olan okurları, yaklaştıklarını hissettikleri "felaket"e karşı koymak için onlardan güç ve cesaret alıyor sanki. Müthiş bir dayanışma var aralarında ve bu nedenle Çölaşan ve Coşkun gibi yazarların varlığı büyük önem taşıyor o okur kitlesi için.

Bu dayanışmanın kendi içinde bir işlevselliği olduğu, hiç değilse bir bakımdan bir işe yaradığı açık. Laik düzenin, "Atatürk Türkiyesi"nin tehlikede olduğunu ve AKP hükümetinin bu tehlikeyi artırdığını düşünen bir kişinin, kendi düşünce ve duygularını cesaretle savunan köşe yazarlarını her gün okuyarak teselli bulması, avunması mümkün en azından. Böylece kendisinin yalnız olmadığını, belki de askeri ve diğer güç odaklarını etkileyebilecek köşe yazarlarının bulunmasının kendisi için bir güvence kaynağı olduğunu düşünebiliyor.

Pekiyi ama bu dayanışmanın, laikliği savunma çabasındakilere, avunmadan kaynaklanan bir tatmin sağlamanın ötesinde bir yararı var mı? Bu dayanışma, laiklik karşıtı sayılan güçleri geriletmeye yarıyor mu? Hiç sanmıyorum. Neden böyle düşündüğümü kitabın bundan sonraki bölümlerinde ortaya koyacağım.

Erdoğan'ın çıkışı

Ancak önce Başbakan Erdoğan'ın televizyonda yayınlanan bir söyleşi sırasında Bekir Coşkun'u hedefleyerek söylediği sözlere dönmek istiyorum. Seçimlerden tam bir ay sonra, 22 ağustos gecesi Kanal D'de Uğur Dündar'ın sorularını yanıtlarken şöyle diyor Sayın Başbakan:

> Bazıları çıkıp 'Gül benim cumhurbaşkanım olamaz' gibi ifadeler kullanıyor meslektaşlarınızdan. Maalesef bu tür edep, adap bilmeyenler de yok değil, var. Onu diyebilen insanın, önce Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkması lazım. Bu da benim hakkım. Çünkü bu ülkede cumhurbaşkanı kim olursa olsun hepimizin cumhurbaşkanıdır. Senin değilse o zaman çık buranın vatandaşlığından. Ama bu ülkede yaşadığın sürece buranın vatandaşısın, buranın cumhurbaşkanı senin de cumhurbaşkanındır, başbakan da başbakanındır.

Bir ülkenin başbakanının hoşuna gitmeyen şeyler yazan bir yazar hakkında böyle şeyler söylemesi doğal karşılanabilir mi? Bir başbakana yakışır mı bu laflar?

Milliyet'e yaptığı açıklamada, "Tayyip Erdoğan'a yakışır ama bir başbakana yakışmaz" diyor Bekir Coşkun. Bu sözlerin bir başbakana yakışmayacağı açık. Zaten AKP'ye ve Erdoğan'a toz kondurmayanlar dışında basındaki hemen herkes de bunu belirtti. Bir başbakanın bir yazara bu ifadelerle muhatap olması onun birikimi, olgunluğu, hoşgörü ve demokrasi anlayışı hakkında da çok şey anlatıyor aslında. AKP'ye mahkûm bir Türkiye'de nelerle karşılaşabileceğimiz konusunda da iyi bir fikir veriyor Başbakan'ın bu çıkışı.

Ruh halleri savaşımı

Bu atışmayı önemli hale getiren şey ise Bekir Coşkun ile Başbakan Erdoğan'ın sınıfsal konumlarından kaynaklanan ruh halleri. Bu ruh halleri önümüzdeki dönemde Türkiye'nin gündemini çok meşgul edecek, bir mücadelenin taraflarını belirleyecek belki de.

Kırmızı köşede Bekir Coşkun var. Kendisi, "bu ülkenin düzeni bizden sorulur" anlayışının günümüzdeki önde gelen sözcülerinden biri. Bu anlayışın sahipleri uzun süredir ülkeyi yönetmiyor ama ülkenin geleceğini belirleme hakkının hala kendilerinde olduğunu düşünüyor. Bekir Coşkun ülke için doğru olanı, halk için

gerekli olanı, ahlaklı ve saygıdeğer olanı yalnızca kendisinin ve kendisi gibi düşünenlerin bildiğine o kadar emin ki bu şablona uymayan herkesi hemen "akılsız, satılık, hain, ahlaksız" diye niteleyebiliyor. Ülkenin geleceğiyle ilgili olarak son sözü nasıl olsa kendisi gibi düşünenlerin söyleyeceğine inanmak istediği için, kendisi gibi düşünmeyenleri insafsızca aşağılamakta da hiçbir sakınca görmüyor.

Yeşil köşede ise Başbakan Erdoğan var. Dört yılı aşkın bir süre başbakan olarak ülkeyi yönetmiş, bu süre boyunca ülkenin düzeni ondan sorulmuş. Bu sürenin sonunda seçime gidilmiş ve ülke halkının verdiği oylar kendisine duyulan güvenin yaygınlığını kanıtlamış. Erdoğan'ın, bütün bu deneyimden de güç alarak, kendisini ülkenin seçilmiş meşru yöneticisi sayması, "artık bu ülkenin düzeni bizden sorulacak" diye düşünmesi doğal. Bütün bunları hiçe sayan bir anlayışın "ben seni tanımıyorum" demesine aşırı tepki göstermesi de.

Bekir Coşkun gibi ülkenin seçilmiş meşru hükümetini reddeden bir anlayışa kilitlenmiş olanlar ve onları hayranlıkla izleyenler aslında dramatik bir konuma sürüklenmiş durumdalar ama bunu henüz pek idrak edebilmiş değiller. Onlar toprağın altlarından kaydığını, ayaklarının artık yere basmadığını, onlar gibi düşünmeyenlerin ezici çoğunlukta olduğu bir ülkede yaşadıklarını ve ülkenin geleceğine tek başlarına yön verme konumunda olmadıklarını kabul etmekte zorluk çekiyorlar. Tek güvence olarak askeri, yani Türk Silahlı Kuvvetleri'ni (TSK) görüyorlar. Toplumsal güç dengelerinin böylesine değişmiş olduğu bir ülkede askerin yapabileceklerinin sınırlı olduğunu kabul edemiyorlar. Askerin bir daha ağırlığını koyarak onlara zaman kazandırmasını, kafalarında yarattıkları "Atatürk Türkiyesi" hayalini bir süre daha canlı tutmasını istiyorlar.

Hayalden gerçeğe

Benim yakın çevremdeki birçok kişi bu grubun içinde yer alıyor. Aile çevremin yanı sıra, öğrencilik günlerimden bu yana aynı ortamlarda bulunduğum, kültürel referanslarını, sanat ve müzik zevklerini paylaşabildiğim insanlar bunlar. Türkiye'nin entelektüel birikimini temsil eden insanların önemli bir bölümü de bu grupta.

Benim anlamakta zorluk çektiğim şey bu insanların, Türkiye'deki gelişmeleri değerlendirirken ve kendi konumlarını belir-

lerken nasıl bu kadar duygusal ve naif olabildikleri? Bir an için durup, bilgi birikimlerini kullanarak bir durum muhakemesi yapmadan duygusal tepkilere kapılmaları, "dinciler"i lanetleme kampına yazılarak Bekir Coşkun gibi duygu simsarlarının peşine takılmaları. AKP'nin neden Türkiye'nin hâkim partisi haline geldiğini anlamaya çalışmak yerine "kahrolsun Atatürk düşmanları" korosuna katılarak ya da askerden medet umarak diyerek kendilerini avutmaya çalışmaları.

Aslında yıllardan beri komik bir oyun oynanıyor Türkiye'de. Kendilerini "Atatürk Türkiyesi"nin sahibi ve koruyucusu sayanların, "dinci" ve "gerici" diye niteleyerek gelişmesini engellemeye çalıştığı siyasi hareket, defalarca darbe yemesine karşın kendi hedeflerine doğru ilerlemeye devam ediyor. Değişen koşullara göre dönüşüme uğrayarak konumunu güçlendiriyor ve "ülkenin asıl sahibi benim" deme noktasına geliyor. Laik düzeni koruma gerekçesiyle bu hareketi önlemeye çalışanlar ise bu komik oyunun kaybedeni olduğunu fark etmeden, kırk yıldır aynı yöntemlerle bu oyunu oynamaya devam ediyor.

Bundan sonraki bölümde bu komik oyunu ve bu oyunun 22 Temmuz fiyaskosuyla sonuçlanan son perdesini ele alacağım.

3

Komik oyun ve 22 Temmuz fiyaskosu

Yıllardan beri tuhaf bir oyun oynanıyor ülkemizde.

Bir yanda, diğer grubun "gerici, dinci, İslamcı" diye niteleyerek aşağıladığı ve adeta öcü gibi gösterdiği bir oyuncu grubu var.

İlk perdede, çember sakalları ve hırpani kıyafetleriyle, gerektiğinde solculara karşı kaba kuvvet olarak kullanılan, marjinal bir grup olarak görüyoruz onları. Ayrı bir siyasi partileri yok, Süleyman Demirel'in gerektiğinde vurucu güç olarak kullandığı, ayaktakımı muamelesi gören bir grup.

İkinci perdede, badem bıyıkları, ısmarlama kostümü, özenle bağlanmış kravatı ve kendine özgü söylemiyle göze batan liderleri Necmettin Erbakan'ın peşinde meclise giren ve farklı sesleriyle dikkat çeken siyasetçiler olarak çıkıyorlar karşımıza. Daha sonra, koalisyon ortağı olarak hükümetlere katılıyor, yerel yönetimlerde ve iş hayatında adlarını duyurmaya başlıyorlar.

Son perdede ise bu kez farklı kumaştan bir liderin, Recep Tayip Erdoğan'ın liderliğinde tek başlarına iktidara gelerek ülkenin yönetimini ele geçiren, Erbakan'ın 'Batı kulübü' takıntısını aşarak Türkiye'nin Avrupa'yla ve küresel ekonomiyle bağlarını sağlamlaştırmaya çalışan, ekonomide ve iş hayatında ağırlığı artan bir grup olarak sahnedeler.

Karşıtları tarafından "gerici" olarak nitelenen bu grubun ayırt edici özelliği, kendi hedeflerine doğru, bastırılamayan bir ilerleme gücüne sahip olması; karşı grup tarafından önüne engeller çıkartılmasına, yolunun defalarca kesilmesine, siyasi partilerinin kapatılmasına karşın ilerlemesini sürdürmesi ve her perdede daha modern bir görünümde ve daha etkili bir konumda karşımıza çıkması.

İlerlemeyen ilericiler

Diğer yanda ise "gerici, dinci, İslamcı" diye nitelediği karşı grubun ilerlemesini, mevki sahibi olmasını Atatürkçülük adına, laiklik adına, ilericilik adına önlemeye, durdurmaya çalışan bir grup oyuncu var. Bunlar arasında takım elbiseli ya da üniformalı bürokratlar, öğretmenler ve üniversite mensupları, çeşitli meslekler-den aydınlar ve kentli kadınlar öncelikle dikkati çekiyor. Devlet katında ve medyada azımsanmayacak bir ağırlığı var bu grubun.

Kendisini cumhuriyetin, devletin ve "Atatürk devrimleri"nin doğal sahibi ve koruyucusu olarak gören bu grubun en önemli özelliği ise diğer grubun tersine, değişen koşullara uyum sağlayamaması ve kendisini geliştirememesi. Kendisini "ilerici" saymasına karşın ilerleme ve gelişme yeteneğini kaybetmiş bulunması. Dünyada muazzam dönüşümlerin yaşanması, karşılıklı bağımlılığın artması, küresel güç dengelerinin değişmesi ve ulus devletlerin hareket alanının daralması sanki umurunda değil onların.

Onların kendi değişmez doğruları ve değişmez değerleri var, dünyanın ve ülkenin değişen koşullarına aldırmadan bu doğruları ve değerleri savunmaya adamışlar kendilerini. Doğruluğuna inandıkları düzeni ve değerleri karşı gruba ve topluma zorla da olsa kabul ettirmek isteyen bu grubun mensupları arasında 1920'lerin, 1930'ların Türkiyesi'ni yeniden yaratmayı hayal edenlere bile rastlanıyor.

Bu grubu, öcü gibi gördüğü diğer gruptan farklı kılan bir özelliği de toplumdaki dönüşümü kavrayamadığı için toplumsal desteğinin sınırlı kalması ve bu nedenle çoğunluğun iradesine hep kuşkuyla yaklaşmış olması. Başı sıkıştığında kendi inandığı düzeni koruma ve kollama görevini üniformalılara yani balyozu elinde tutan askerlere devretmekte fazla sakınca görmüyor.

Sıçrayan kukla gibi

Oynanmakta olan oyunun komikliği bu iki grup arasındaki mücadelenin kendini dönemsel olarak tekrarlayan, benzersiz karakterinden kaynaklanıyor.

Karşıtları tarafından "gerici ve dinci" diye nitelenen ve aşağılanan grubun ilerlemesi ve güçlenmesi tehlikeli bulunduğu için bu grup ne zaman güçlenmeye başlasa karşıt grubun darbesiyle karşılaşıyor. Her defasında siyasi partileri kapatılıyor, liderleri cezaya çarptırılıyor, ilerlemeleri engelleniyor.

Onlar ise ilerlemeleri zorla engellendiğinde bir süre için kabuklarına çekilip bir muhasebe yapıyor ve sonra daha da gelişmiş, yenilenmiş ve güçlenmiş olarak tekrar sahneye çıkıyor ve ilerlemelerine devam ediyorlar. Değişen koşullara uyum sağlayacak biçimde dönüşüme uğrayıp büyük hedeflerine doğru uzun yürüyüşlerini sürdürüyorlar. Bu arada toplumsal tabanları da sürekli olarak genişliyor, toplumdaki etkileri artıyor.

Hani kapağı açıldığında yaylı kutudan fırlayan, "sıçrayan kukla" denen oyuncak vardır ya, bu oyun onu hatırlatıyor bana. "Dinci ve gerici" diye nitelenen grup kafasını kutudan her çıkardığında balyozu yiyip kutunun içine geri itiliyor ve bir süre sonra daha da büyük bir kutudan daha da büyük bir güçle fırlayıveriyor. Kendisini "ilerici" olarak tanımlayan grup ise bu olgunun nedenlerini anlamaya çalışacağına, giderek artan bir endişe içinde, elinde balyoz bekliyor.

Balyozcuların dramı bu oyunun aslında aleyhlerine işlediğini göz ardı ederek aynı oyunu oynamaya devam etmelerinden kaynaklanıyor. "Balyoz bizde oldukça sorunu çözeriz" inancıyla oyunu sürdürebileceklerini sanıyorlar. Şartların değişmekte olduğunu, karşı grubun kendini dönüştürerek bu şartlara uyum sağladığını ve gücünü artırdığını bir türlü anlamak istemiyorlar. Değişen koşullara göre kendilerinin de bir dönüşüm geçirmesi gerektiğini ve bir gün ellerindeki balyozun da bir işe yaramayacağını göremiyorlar.

Erken seçim fiyaskosu

2007 yılında bu komik oyunun yeni bir aşamasını yaşadık.

İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), sahip olduğu meclis çoğunluğuna dayanarak Türkiye'nin yeni cumhurbaşkanını seçmeye hazırlanırken, karşı grup bunu "devletin son kalesinin de Cumhuriyet düşmanlarının eline geçmesi" olarak algıladı. Bunu önlemek için ülkeyi farklı bir ortama sürükleme ve AKP'nin önünü kesme çabalarının yoğunlaştığı görüldü. Türkiye'nin havasını değiştiren gelişmeler birbirini izledi.

Ankara Tandoğan Meydanı'nda ilk Cumhuriyet Mitingi'nin yapıldığı 14 nisandan, bu süreçte gündeme gelen erken genel seçimin yapıldığı 22 Temmuz'a kadar geçen 100 günde Türkiye kendisini beklenmedik şekilde bir gerilimin, bir sarsıntının, uçak yolculuklarının sevimsiz deyimiyle, bir "türbülans"ın içinde buldu. Bu sıkıntılı süreçte Anayasa Mahkemesi'nin getirdiği yeni bir yorumla AKP'nin cumhurbaşkanını seçmesi engellendi, 27 nisan ge-

cesi Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesine düşen e-muhtıra, demokratik rejimin bir kez daha yere çakılması olasılığını bile tartışma gündemine taşıdı. Balyozcular harekete hazır olduklarını bildiriyorlardı.

AKP karşıtları seçim kampanyası boyunca rakiplerini karalama çabasının ötesinde hiçbir şey yapmadılar, topluma umut verecek, ufuk açacak bir yaklaşım ortaya koyamadılar. Sonunda erken seçim 22 Temmuz'da yapıldı ve AKP'yi acilen iktidardan uzaklaştırma histerisine kapılanların şaşkın bakışları arasında AKP'nin tartışmasız zaferiyle sonuçlandı. AKP, 2002 genel seçiminde yüzde 34 olan oy oranını yüzde 46'nın üzerine çıkardı. Tarih bir kez daha tekerrür etmiş, "dinci, gerici, İslamcı" suçlamasıyla aşağılanmak istenen parti, yani AKP gene zaferi kazanmış, AKP'yi devirme histerisine kapılanlar ise bir kez daha yenilgiye uğramıştı.

Fiyaskonun mimarları

Devirmeyi planladıkları AKP'nin en iyimser tahminlerin de ötesine geçen bir seçim zaferi kazanarak iktidarını pekiştirmesini sağlayanlar, siyasi tarihimizin en büyük fiyaskolarından birine imza atarken, kendilerine umut bağlayanları da büyük bir düş kırıklığına uğratmış oldular. Cumhuriyet mitinglerindeki katılımı ve coşkuyu, yaklaşmakta olan bir seçim zaferinin işareti olarak değerlendirip "gümbür gümbür geliyoruz" masallarıyla umut balonları uçuranların balonları yere çakıldı.[1]

AKP'yi erken seçime zorlayarak kendi partisinin hezimetine zemin hazırlayan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) lideri Deniz Baykal'ın, AKP'nin önünü kesmek için sahneye sürülen ve Saadet Partisi'ne destek veren Necmettin Erbakan'ın,"ulusalcı" cephe-

1. 22 Temmuz seçimi öncesinde AKP karşıtlarına umut aşılayan (amiyane deyimle "gaz veren") takımın "gümbür gümbür geliyoruz" iddiasının eğlendirici örneklerinden biri Türk basınının duayenlerinden Rahmi Turan'ın bir köşe yazısında sergilendi. 2 temmuz tarihli *Hürriyet* gazetesinde yayımlanan bu yazıda şöyle diyordu Rahmi Turan: "Ben, CHP ile MHP oylarının toplamının AKP oylarını geçeceği görüşündeyim... Ali Şen'i hepiniz tanırsınız. Fenerbahçe'nin efsanevi başkanı da MHP'nin oylarını büyük oranda artıracağını, CHP'nin ise oy patlaması yapacağını iddia ediyor... " Ali Şen'in tahminlerinde büyük isabet kaydettiğini en iyi bilenlerden biri olduğunu belirten Rahmi Turan, daha sonra Ali Şen'in şu tespitlerini aktarıyor: "İşim gereği Türkiye'nin her yerini dolaşıyorum. Aldığım izlenimler sonucu diyebilirim ki, AKP bu seçimde beklemediği bir hezimete uğrayıp büyük bir oy kaybı yaşayacak... AKP'nin okuyamadığı Cumhuriyet mitinglerini en iyi CHP okudu ve 'birleşin' çağrılarını yerinde müdahaleyle cevap vererek pastadan büyük pay aldı. Kararsız gibi görünen seçmen sandıkta CHP'ye yönelecek, MHP de önemli oranda oy toplacak. AKP'nin baskı, tehdit ve yıldırma politikasının ters tepeceğini hep birlikte göreceğiz."

nin önemli silahı sayılan İşçi Partisi lideri Doğu Perinçek'in, ülkenin ve dünyanın gerçeklerinden ne kadar kopuk oldukları seçim sonuçlarıyla bir kez daha kanıtlandı. "Gümbür gümbür geliyoruz" derken paldır küldür yuvarlandılar.

Fiyaskonun analizi

Seçim kampanyası boyunca her türlü yöntemi kullanarak AKP'yi ve lider kadrosunu karalamaya çalışanlar, onları vatana millete ihanetle suçlayanlar, ülkenin işgal altında olduğunu, halkın açlığa ve yoksulluğa sürüklendiğini iddia edenler bu halkın oy verdiği seçimde büyük bir hezimete uğradılar. Halkın çoğu onlar gibi düşünmüyordu ve onların halkın geniş kesimine umut verecek tek bir mesajı, Türkiye'ye ufuk açacak bir hazırlıkları yoktu. İşin özü buydu.

Seçim sonuçlarına bakarak şunları söylemek mümkündü:

• Muhalefet partileri iktidara geldikleri takdirde neleri AKP iktidarından daha iyi yapacakları konusunda halka umut veremedi.

• Muhalefet partilerinin halka hatırlatacakları somut bir başarı öyküleri yoktu. Tersine son 20 yılın krizleri hep bu partilerle yaşanmıştı.

• Muhalefet cephesinin korku salan öcüler yaratarak AKP'yi devirmeye ve halkı korkutmaya dayalı söylemi, güven ve istikrara öncelik veren geniş kitleye itici geldi.

• CHP'nin ve muhalefetin önemli bir kesiminin vurguladığı laik düzeni koruma teması daha çok CHP'nin oy aldığı eğitimli ve varlıklı kesimi etkiledi. Geçim derdindeki, eğitim ve gelir düzeyi düşük geniş kitle günlük sorunlarını çözmede umut vaat eden AKP'ye oy verdi.

Hesap sorulmayacak mı?

Şimdi merak ediyorum, bu sonucun ortaya çıkmasına yol açan kifayetsiz siyasetçilere ve onların medyadaki ve kimi kuruluşlardaki akıl hocalarına umut bağlayıp umduklarını bulamayanlar bu hezimetin hesabını sormayacak mı bu zevattan? Adeta başka bir çağda ve başka bir dünyada yaşayan bu siyaset cambazlarıyla hiçbir yere varılamayacağı ve AKP'ye rakip olunamayacağı nihayet anlaşılacak mı? AKP'nin Türkiye'nin geleceğine yön vermesini içine sindiremeyenler, bu gibi hayal tacirlerinin, şanlı geçmişe geri dönüşün hayalleriyle, içi boş sloganlarla ve daha da vahimi

askeri darbe imalarıyla kendilerini avutmaya devam etmesine daha ne kadar seyirci kalacak?

Merak ediyorum, AKP'nin yetersizliklerini ve tehlikelerini sayıp dökenler, bu partinin neden ülke çapında oy patlaması yaptığını, kendilerine daha yakın hissettikleri siyasi partilerin ise neden bu kadar başarısız olduğunu derinlemesine araştırma çabasına girişecek mi? Beğenmedikleri AKP'nin neden başarılı olduğunu ve nasıl bir dönüşüm geçirerek Türkiye'de siyasetin merkezine yerleştiğini araştıracak mı? Gerçekçi bir özeleştiri yapılabilecek mi?

Yoksa bir kez daha liderlerinin ve akıl hocalarının masallarına inanıp, "biz doğru olanı yaptık ama halk anlamadı, dinciler, dış güçler ve medya başarımızı engelledi" türünden mazeretler üretecek ve bundan sonraki hezimetlerin temelini mi atacaklar?

Ya da "AKP karşısında etkili muhalefet yapabilmek, Türkiye'nin geleceğinde söz sahibi haline gelebilmek için, bu role talip olanların her şeyi yeniden öğrenmesi ve düşünmesi gerekir" diyen benim gibi kimseleri suçlayarak çıkışı olmayan bir sokakta ilerlemeye devam mı edecekler?

Türkiye'nin bir "AKP ülkesi" haline gelmesini içine sindiremeyenlerin, her şeyden önce ciddi bir özeleştiri yaparak kendilerini çıkmaz sokağa sürükleyen ezberi kırmaları, duygusal tepkilerin ötesine geçip, düşünme yeteneklerini kullanarak AKP'nin başarısının şifrelerini çözmeleri gerekiyor.

AKP'nin ülke çapındaki başarısı en azından şu soruları sormamızı gerektiriyor:

- İslamcı kökenden gelen bu siyasi hareket, bunca engellemeye karşın, nasıl bu kadar gelişebildi ve büyük bir dönüşüm geçirerek Türkiye'nin hâkim partisi haline geldi?
- Bu hareketin önünü kesmek için, çoğu kez askerin de katkısıyla atılan adımlar nasıl oldu da bu hareketin daha da güçlenerek karşımıza çıkmasını sağladı?
- Son olarak AKP'yi devirmek için başlatılan operasyon nasıl 22 Temmuz fiyaskosuna yol açtı? Bu hareketin gelişmesini önlemek için çaba gösterenler yanlış yöntemler mi kullanıyor acaba?

Bundan sonraki bölümde bu sorulara yanıt arayacağım.

4

AKP nasıl başardı?

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) laik düzene karşı ciddi bir tehdit oluşturduğuna inananların 22 Temmuz 2007'de Türkiye çapında hissettiği yüzde 46'lık depremin öncü şoku 1994 yılında yaşanmıştı. İslami referanslı siyasi hareketin o dönemdeki temsilcisi olan Refah Partisi'nin 27 mart 1994'te yapılan yerel seçimlerde, başta İstanbul ve Ankara olmak üzere önemli kentlerin belediye başkanlıklarını ele geçirmesi daha sonra yaşanacak olan siyasal depremlerin habercisiydi. İstanbul'da büyükşehir belediye başkanlığını, daha sonra AKP'yi kurup iktidara taşıyacak olan Recep Tayyip Erdoğan'ın kazanması da anlamlıydı.

Laikliği tehdit altında gören kesimde o günlerde yaşanmaya başlanan telaş bazı girişimleri gündeme getirmişti. İstanbul ve Ankara'da yerel yönetimlerin siyasal İslam'ı temsil eden Refah Partisi'nin eline geçmesi üzerine, laikliği tehlikede gören kesimin mensupları, çeşitli sivil toplum örgütlerini harekete geçirerek toplumdaki etkilerini artırmanın, özellikle eğitim alanında yeni açılımlarla etki ağlarını genişletmenin arayışına girmişti.

Refah Partisi'nin İstanbul ve Ankara'da yerel yönetimleri ele geçirdiği 1994 yılının, Tansu Çiller hükümetinin Türkiye'yi yeni bir ekonomik krize sürüklediği ve enflasyonun üç haneli rakamlara tırmandığı bir yıl olduğunu da bu arada hatırlamak gerekiyor. Laik düzeni tehdit altında görenlerin sivil toplum kuruluşları aracılığıyla toplumsal etkilerini artırma çabasına giriştikleri dönemde iktidarda bulunan ve laik düzene bağlılıkları tartışılmayan siyasi partiler, çözüm değil çözümsüzlük üretmeye ve itibar kaybetmeye devam ediyorlardı.

Refah Partisi bu ortamda gücünü artırdı ve 24 Aralık 1995 seçimlerinde en çok oyu alan parti oldu. Bu sonuç Refah Partisi'ni

Çiller liderliğindeki Doğru Yol Partisi'yle kurulan koalisyon hükümetinin ağırlıklı ortağı haline getirdi. 1970 yılında Milli Nizam Partisi'ni kurarak siyasal İslam'ı ayrı bir parti kimliğiyle siyaset arenasına sokan Necmettin Erbakan, sonunda Refah Partisi'nin lideri olarak başbakanlık koltuğuna oturdu. Ancak bu hükümet uzun ömürlü olmadı ve 1997 yılında gerçekleştirilen 28 Şubat postmodern askeri müdahalesi sonucunda yıkıldı. Refah Partisi de, Milli Nizam (1970-71) ve Milli Selamet Partisi (1972-81) gibi, İslami kökenden gelip mahkeme kararıyla kapatılan partiler kervanına katıldı.

28 Şubat'tan AKP'ye

Erbakan liderliğindeki hükümetin 1997'de postmodern askeri müdahaleyle devrilmesi ile AKP'nin tek başına iktidara geldiği 2002 yılı sonu arasındaki dönem, İslami kökenden gelen siyasi partilerin yer almadığı hükümetlerin Türkiye'nin sorunlarını çözemediği ve ülkeyi yakın tarihinin en derin ekonomik krizine sürüklediği bir dönem oldu. Aynı dönemde İslami kökenden gelen partilerin yerel yönetimlere taşıdığı kadroların, toplumla yakından ilişki kurarak oldukça başarılı bir icraata imza attığı görüldü.

1997'de yaşanan postmodern askeri müdahalenin en önemli sonucu ise Refah Partisi'nin mirası üzerine kurulan Fazilet Partisi'nde ciddi bir yenilikçiler-gelenekçiler tartışmasını başlatması oldu. Fazilet Partisi'nin 22 haziran 2001'de kapatılması sonrasında kurulan iki partiden Necmettin Erbakan'ın desteklediği Saadet Partisi eskinin uzantısı olan gelenekçi çizgiyi, Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğinde kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ise yenilikçi çizgiyi temsil ediyordu.

Siyasal bilimci Prof. Fuat Keyman'ın da saptadığı gibi, 28 Şubat müdahalesi, İslami kökenden gelen siyasi harekete karşı yapılmasına karşın ironik bir şekilde bu hareketin kendi içinde ayrışarak dönüşüme uğramasına ve güçlenmesine katkıda bulundu. Siyasal İslam'ın gelenekçi çizgisini ve söylemini terk eden AKP kendisini, Türkiye çapında etkili bir siyasi güç haline getirecek dönüşümü gerçekleştirmeyi başardı.[2]

AKP'yi kuran kadronun önde gelen isimlerinden Bülent Arınç, 28 Şubat müdahalesiyle noktalanan Refah-Yol iktidarından AKP'nin kuruluşuna uzanan süreci anlatırken şöyle diyordu:

2. *Yeni Şafak*, 23 ağustos 2007.

Çocukluğumuzdan beri attığınız 'Erbakan Başbakan' sloganı nihayet gerçek olmuştu. Bir yıl içinde iyi de bir ivme yaşandı ama dışarıdan müdahalelerle hükümet istifa ettirildi. O tarihte yaşadığımız olaylar Türkiye'de yaşadığınız gerçeğini çok acı bir şekilde önümüze serdi. Türkiye'de siyasal iktidarların sadece halk desteğiyle ayakta durabilme gücüne sahip olmadığını gördük... 28 Şubat'ta iyice tıkandığımızı gördük. Fazilet Partisi mağdur olarak seçimlere girmesine rağmen üçüncü parti olabilmişti. Giderek marjinalleşiyorduk. Uzun tartışmalardan sonra Ak Parti'yi kurtuluş olarak kurduk."[3]

AKP'nin çıkardığı dersler

Bülent Arınç'ın bu ilginç açıklamalarının da gösterdiği gibi, AKP'de toplanan siyasi kadro, siyasal İslam'ı temsil eden ve hepsi kapatılan partilerin yaşadığı deneylerden önemli dersler çıkartmıştı. Çıkartılan başlıca dersler şunlardı:

- Seçimi kazanmak gerçek anlamda iktidar olmaya yetmiyor, bir sonraki seçime kadar iktidarda kalmayı da garanti etmiyordu.
- Siyasal İslam'ı temsil eden partiler, laik düzenle ve kurulu rejimle kavgaya girdikleri zaman çok ciddi sorunlar yaşayabiliyor ve bu sorunlar iktidarda kalmalarını zorlaştırabiliyordu.
- Rejim sorunu yaratan siyasi partinin toplumsal desteği sınırlı kalıyordu.
- Siyasal İslam'ı temsil eden partinin gerçek anlamda iktidar olabilmesi, kendi çekirdek seçmeninin dışındaki kesimlerce de kabul görüp meşruiyet tabanını genişletmesine bağlıydı.
- Ekonominin yönetiminde başarılı olmayan bir siyasi partinin uzun süre iktidarda kalması olanaksızdı.
- Rejim sorunu yaratan bir partinin ekonomiyi iyi yönetmesi ve ekonomik modernleşmeye öncülük etmesi çok zordu.
- Küresel ekonomiye uyum sağlamadan yabancı sermaye girişi sağlamak ve ekonomiyi hızlı büyütmek çok zordu.
- Dış politikada macera peşinde koşan bir partinin uluslararası sermaye hareketlerini de yönlendiren dış âlemde kabul görmesi olanaksızdı.
- Ülke içinde kitlesel tabanın nabzını tutmak siyasette başarının birinci koşuluydu.
- Seçmen çoğunluğu laf değil iş üreten ve sorunlarını çözen siyasetçiye prim vermeye hazırdı.

AKP'nin kuruluş çalışmalarında Türkiye çapında kamuoyu araş-

3. Ruşen Çakır'la yapılan söyleşi, *Vatan* gazetesi, 5 eylül 2007.

tırmaları yapıldı, seçmenin nasıl bir siyaset tarzı ve ne tür siyasetçiler istediği saptandı. Öte yandan uluslararası finans çevreleriyle temas kurmak üzere Londra ve New York gibi merkezlere gönderilen AKP heyetleri, partilerinin iktidara gelmesi halinde oyunu kurallarına göre oynayacağına dair piyasalara güvence verdi.

AKP lideri Erdoğan, 3 kasım gecesi, seçim sonuçlarının alındığı saatlerde yaptığı ilk açıklamada AKP hükümetinin öncelikli hedefinin Türkiye'nin Avrupa Birliği'yle (AB) bütünleşme yolunda ilerlemesini sağlamak olduğunu açıkladı. Erdoğan, AB yolunda atılacak adımların, AKP'nin meşruiyet tabanını genişletmek ve partinin çizgisiyle ilgili kuşkuları gidermek açısından işe yarayacağını düşünüyordu.

AKP kimin tasarımı?

AKP'nin kendisinden önce parlamentoya ve hükümetlere girmiş olan siyasal İslam çizgisindeki partilerden farklı olduğunu kanıtlamak için harcadığı çaba boşa gitmedi. AKP'nin iktidara geldikten sonra ekonomik istikrarı korumaya özen göstermesi ve AB'yle bütünleşme yolunda adımlar atması, Türkiye'de ve dış dünyada olumlu yankılar yaptı, AKP'nin gizli gündemi konusunda duyulan kuşkular büyük ölçüde dağıldı. AKP'nin Erbakan'ın kurduğu partilerin bir benzeri olmadığı ve muhafazakâr bir merkez partisi olmayı hedeflediği inancı yaygınlaştı. Batı'nın AKP'ye yaklaşımı da bu inancın etkisi altında şekillendi.

Ancak AKP'nin kuruluş ve yükseliş sürecini farklı biçimde yorumlayanlar da vardı. AKP'nin laik düzen için bir tehdit oluşturduğunu düşünen kesimde dillendirilen ve ilgi gören iddialara göre:

- AKP, tasarımı Türkiye dışında yapılmış bir partiydi.
- ABD ve AB bu partiyi kullanarak Türkiye'de "ılımlı İslam" rejimini yerleştirmek ve bunu bir model olarak kullanmak istiyordu ve bu nedenle AKP'yi destekliyordu.
- Siyasal İslam kökeninden gelip AKP'yi kuran ekip aslında ideolojik bir dönüşüm geçirmediği halde böyle görünerek iktidarını sağlamlaştırmak istiyordu.
- AKP'nin asıl hedefi daha önce kapatılan siyasal İslam çizgisindeki partilerden farklı değildi ama farklı taktik uygulayarak iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra gizli gündemini uygulamaya başlayacak ve İslamî devleti gerçekleştirmeye yönelecekti.
- AKP'nin AB'ye yönelik açılımı da samimi değildi ve gerek Türkiye'de gerekse AB ülkelerinde yükselen tepkinin bu süreci bir

noktada engelleyeceğine güvenerek bu yola girmişti.

• AKP'nin AB açılımını kullanmasının bir amacı Türkiye'ye daha fazla yabancı sermaye girmesini sağlamak ve ekonomide bir bolluk dönemi yaratmaktı.

• AKP'nin AB ve demokratikleşme açılımının diğer amacı ise Türk Silahlı Kuvvetleri'ni rejim içinde etkili bir denge unsuru olmaktan çıkartmak, böylece İslami devlete giden yoldaki en önemli engeli ortadan kaldırmaktı.

Bu tür spekülatif iddiaları ortaya atanlar, AKP'nin göründüğünden farklı bir parti olduğu inancından yola çıkıyor. Onlar, siyasal İslam kökeninden gelen bir partinin Türkiye'nin hâkim partisi haline gelmesini ve üstelik dış dünyada kabul görmesini içlerine sindiremiyor ve bunun ardında farklı nedenler arıyor.

AKP'nin yükselişini dışarıda yazılmış bir senaryoya bağlamak, bu olayı içine sindiremeyen ve "bizim yapamadığımızı onlar nasıl yapar" diye düşünenleri rahatlatacak bir formül. Araştırma ve analize itibar etmeyen ezberci anlayışın, pek çok diğer gelişme gibi AKP'nin yükselişini de Türkiye dışında hazırlanmış komplo senaryolarına bağlamak istemesi çok da şaşırtıcı değil aslında.

AKP'nin yükseliş sürecinde dış dinamikleri iyi değerlendirdiği inkâr edilemez ama AKP'yi kuran ve Türkiye'nin hâkim partisi haline getiren ekibin iç dinamikleri gayet iyi değerlendirdiği de bir gerçek. Olayın bu boyutunu göz ardı ederek AKP'nin yükselişini açıklamak olanaksız.

Öğrenen organizasyon

Siyasal İslam'ın Türkiye'deki efsanevi lideri Necmettin Erbakan'ın bunca deneyimine rağmen çıkarmadığı dersleri Tayyip Erdoğan ve ekibi çıkarmış, Türkiye'de gerçek anlamda iktidar olabilmek için Ak Parti'yi farklı bir çizgiye oturtmanın gerekli olduğunu kavramıştı. Prof. Fuat Keyman'ın bu süreçle ilgili değerlendirmesi önemli:

> Ak Parti'nin doğuşu ve gelişimi içinde İslami kimliğin toplumsal öğrenme yoluyla kendisini değiştirme kapasitesinin altını çizeceğim. İslami kimliğin siyasileşmesi sürecinde yaşanan siyaset dışı müdahaleler ve toplumsal olaylar, ilginç bir biçimde, bu aktörün yükselişinin engellenmesi ya da durdurulmasıyla sonuçlanmadı; aksine bu aktörün kendisini değiştirerek yoluna devam etmesine ve siyasi alanda daha başarılı olmasına yol açtı. Ak Parti'nin doğuşu, 28 Şubat post

modern darbesinden alınan dersler, bu temelde başlayan toplumsal öğrenme süreci ve sonuçta ortaya çıkan değişim sonucunda oldu."[4]

Halen de sürmekte olan bu dönüşümün mantığını ve gerçekleşme sürecini kavramadan AKP'nin iktidardaki performansını ve 22 Temmuz'daki seçim başarısını açıklamak olanaksız. AKP, kendisinden önce kurulan İslami referanslı partilerden farklı olabildiği için Türkiye'nin hâkim partisi haline gelebildi ve Türkiye haritasını kendi renklerine boyayabildi.

AKP, öğrenmeye açık yapısıyla, kendisini iktidardan uzaklaştırmak için tezgâhlanan girişimlerden, cumhurbaşkanı seçimini kilitleyen 367 tartışmalarından ve 27 nisan e-muhtırasından da dersler çıkardı ve bu gelişmeleri kendi lehine avantaja dönüştürmeyi başardı; bu sayede 22 Temmuz'dan zaferle çıktı. Siyasal İslam hareketinin efsane ismi Necmettin Erbakan'ın, 22 Temmuz Seçimleri öncesinde muhalefet cephesine katılarak AKP'nin altını oymak için sarf ettiği çabaların hiç etkili olmaması ise AKP'nin terk ettiği gelenekçi çizginin nasıl marjinalleştiğini gözler önüne serdi.

AKP şimdi nereye?

AKP'yi bu noktaya getiren süreç AKP'nin bundan sonra izleyeceği çizgiyle ilgili olarak bir değerlendirme yapma olanağını da veriyor bize. Bu noktada öncelikle yanıtlanması gereken sorular şunlar:

- AKP kendisini bugünlere getiren çizgiyi izlemeye devam ederek Türkiye'yi küresel planda öne çıkarmaya dönük bir çaba içinde mi olacak?
- Yoksa, AKP'nin laik rejime karşı bir tehdit oluşturduğunu düşünenlerin iddia ettiği gibi, AKP gerçek yüzünü cumhurbaşkanlığı makamını da ele geçirdiği ikinci iktidar döneminde gösterecek ve gizli gündemini mi uygulamaya başlayacak?

Bu konuda iddialı bir hükme varmak doğru olmaz ama AKP'yi bu noktaya getiren dinamiklerin bundan sonra izleyeceği çizgiyi de etkilemesi olası görünüyor bana. Yaşadığı deneylerden dersler çıkararak siyasi İslam'ın gelenekçi çizgisini terk eden ve bu sayede bir kitle partisi haline gelen, meşruiyet tabanını ülke içinde ve dışında genişletmeyi başaran AKP'nin şimdi bu yolu terk ederek Türkiye'yi bir tür İslam devleti haline getirecek bir yola girmek istemesi hiç de akla yakın gelmiyor.

4. *Yeni Şafak*, 23 ağustos 2007.

İlk iktidar döneminde bu yola sapmadığı için Türkiye'de geniş bir kesimin desteğini elde eden AKP'nin ikinci iktidar döneminde böyle bir yola girmesi, içeride ve dışarıda elde ettiği desteğin önemli bölümünü kaybederek bölünmesine neden olabileceği gibi ülkenin ciddi bir siyasi krizin içine sürüklenmesine de yol açabilir.

Bu muhakemeyi yapacak kapasitede görünen AKP'nin, Türkiye'de arkasına aldığı kitle desteğini ve dış dünyada gördüğü kabulü iyi değerlendirerek Türkiye'yi küresel hedeflere doğru yönlendirmek istemesi ise herhalde daha güçlü bir olasılık. AKP, iktidarının gerçek güvencesinin Türkiye'yi daha ileri hedeflere ulaştırmak olduğunu bilebilecek yapıda bir parti.

Bütün bunlar AKP'nin bundan sonra neler yapabileceği konusunda bize önemli ipuçları sağlıyor ama bu noktaları belirttikten sonra sormamız gereken önemli bir soru daha var.

AKP ve kadrolaşma

AKP'nin Türkiye'yi daha ileri hedeflere, küresel ligde daha üst sıralara taşıyacak bir bilgi-deneyim birikimine ve gerekli kadrolara sahip olduğu söylenebilir mi? Kendi kadrolarının yetersiz kaldığı alanlarda farklı dünya görüşünden bilgili ve yetenekli elemanları kullanarak bu açığını kapatmaya çalışıyor mu?

AKP'nin beş yıllık iktidar dönemindeki uygulamalar bu sorulara olumlu yanıt vermeyi zorlaştırıyor. AKP'nin kullandığı kadroların bilgi ve deneyim birikiminin yetersizliği birçok alanda kendini belli etti. Yer yer ciddi acemilikler sergilendi, hatta komik durumlara bile düşüldü. AKP bu eksikliğini gidermek için gerekli çabayı da göstermedi, bilgi ve deneyim birikimi yetersiz de olsa kendi dünya görüşünü benimseyen kadrolarla çalışmayı tercih etti. Kendi ideolojik etki alanı dışında kalan kesimdeki bilgi birikimini ve nitelikli insan havuzunu kullanmaya pek yanaşmadı. Böylece hem etkili icraat yapma kapasitesini sınırlandırmış oldu, hem de merkez partisi olma iddiasına gölge düşürdü.

İşte tüm bu nedenlerle AKP'ye karşı tutarlı ve inandırıcı bir muhalefet oluşturmak gerekiyor. Ancak AKP'ye muhalif olan kesim bugüne dek AKP'ninkilere alternatif oluşturacak projeler ve politikalar ortaya koyamadı. Laiklik konusunda duyarlı olan kesim içine hapsolduğu kısırdöngüyü kırıp Türkiye için gerçekçi bir alternatif arayışına giremedi.

Bundan sonraki bölümde bu kısırdöngüyü ele alacağım.

5

Laiklerin çıkmazı

Türkiye'de Necmettin Erbakan'dan Recep Tayyip Erdoğan'a kadar uzanan siyasi akımın, karşılaştığı engellerden dersler çıkararak ve kendi içinde dönüşüme uğrayarak etki alanını nasıl genişlettiğini gördük. Bu siyasi akımın gelişimini kendileri için ve ülke için bir tehdit olarak algılayanların durumu ise hayli farklı. Onların yaşananlardan ders çıkarma ve kendilerini geliştirme gibi bir dertleri yok sanki, yıllardır değişmeyen bir ruh hali içinde değişmeyen tepkileri sergiliyorlar.

Bugün Türkiye'de laikliğin tehdit altında bulunduğuna inanarak kaygı duyanlar 2002 seçimleri öncesinde de kaygılıydı. 2001'de kapatılan Fazilet Partisi'nin iki mirasçısından biri olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidara gelme şansına sahip görünüyordu. AKP'nin iktidar olması halinde laik düzene karşı girişimlerin gündeme geleceğini, Türkiye'nin Avrupa'dan ve Batı'dan uzaklaşacağını, ekonomi ve siyasette yeniden istikrarsız bir döneme girileceğini ileri sürenler hayli fazlaydı.

Korkulan oldu, AKP 3 kasım 2002'de yapılan seçimde bir zafer kazanarak tek başına iktidara geldi ama bu kötümser beklentilerin hiçbiri gerçekleşmedi. Türkiye, AKP yönetiminde yakın tarihinin en istikrarlı dönemlerinden birini yaşadı. Ekonomide enflasyonu 1970'lerden beri ilk kez tek haneli rakamlara indirmeyi başaran ve istikrarlı büyümeyi sağlayan, demokratik reformlarla Türkiye'yi Avrupa Birliği'ne (AB) yaklaştıran AKP hükümeti, Türkiye'nin çifte seçim yaşayacağı 2007 yılına da ülkenin tartışmasız hâkimi olarak girdi.

AKP'nin nisanda yapılması gereken cumhurbaşkanı seçimiyle kasımda yapılması gereken genel seçimi önemli bir sorun yaşamadan aşarak yoluna devam etmesi bekleniyordu. AKP, Türkiye

Büyük Millet Meclisi'nde kendi adayını cumhurbaşkanı seçtirecek çoğunluğa sahipti. Kamuoyu yoklamaları da, AKP'nin genel seçimlerden iktidarını koruyarak çıkabileceğini gösteriyordu.

Genelde iş çevrelerinin ve küresel piyasaların benimsediği ana senaryo da buydu. Başbakan Erdoğan, 8 şubat günü gazetecilerin cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili sorusunu yanıtlarken, "siyasetçi olarak nisan ayını beklemenizi tavsiye ederim, nisan ayı çok hayırlı bir ay olacak" diyordu.[5]

AKP'ye muhalefet cephesi

Başbakan Erdoğan kendisinin ve partisinin duruma hâkim olduğuna güvenmenin rahatlığı içindeydi. Ancak hesaba katmadığı gelişmeler de vardı. AKP'nin cumhurbaşkanlığı makamına da kendi seçtiği birini oturtarak devlet organlarına bütünüyle hâkim konuma gelmesi halinde laik düzenin daha da büyük bir tehdit altına gireceğini düşünenler, bu olasılığın gerçekleşmesini önlemek için seferber olmuştu. Nisanın Erdoğan için hayırlı bir ay olacağı şüpheliydi.

Muhalefet cephesini oluşturanlar, Ahmet Necdet Sezer'in devletin tepesindeki varlığını, AKP'nin laik düzeni zedeleyecek uygulamalara ve kadrolaşmaya yönelmesini önleyecek bir güvence olarak görüyordu. Başbakan Erdoğan'ın Çankaya'ya çıkması ya da laiklikle ilgili kaygıları duyanların kabul edemeyeceği başka birini çıkarmak istemesi halinde bu güvence ortadan kalkmış olacaktı. Onların amacı bu olasılığın gerçekleşmesini önlemekti.

İlki 14 nisanda yapılan "Cumhuriyet mitingleri" AKP'nin TBMM'deki çoğunluğuna dayanarak yeni cumhurbaşkanını seçmeye hazırlandığı dönemde gündeme geldi. AKP'nin Türkiye'de her şeye hâkim göründüğü bir ortamda organize edilen bu mitinglere gösterilen ilginin büyüklüğü bir anda Türkiye'nin havasını değiştirdi. Özellikle kadınların yoğun ve gönüllü katılımı AKP muhaliflerine büyük bir cesaret verdi ve AKP'nin her şeye hâkim olmadığı, hatta sandıkta yenilebileceği umudu doğdu.

Başbakan Erdoğan'ın partisinin adayını uzun süre açıklamayarak cumhurbaşkanlığı seçimini sinir bozucu bir oyuna çevirmesinden rahatsızlık duymaya başlayan benim gibiler için de umut verici bir gelişmeydi bu. Etkili bir muhalefetin varlığının hissedilmesi, Başbakan'ın "ellerine çelik çomak verdik, oynuyorlar" diyerek halkla dalga geçme hevesini kırabilirdi belki.

5. *Hürriyet*, 9 nisan 2007.

AKP'den kurtulma umudu

Ancak olay bu kadar basit değildi. Atatürkçü Düşünce Derneği'nin de katkılarıyla düzenlenen Cumhuriyet mitinglerinin, AKP'ye karşı bir muhalefetin varlığını hissettirmenin ötesinde bir işlevi vardı aslında. AKP'yi iktidardan uzaklaştırma girişiminin önemli bir halkasıydı bu mitingler. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığını önlemek için Anayasa Mahkemesi'ni devreye sokması ve nihayet 27 nisan gecesi saat 23.30'da Genelkurmay'ın internet sitesine konulan e-muhtıra bu girişimin diğer halkalarını oluşturuyordu. Girişimin hedefi AKP'yi cumhurbaşkanını seçmeden erken seçime zorlamaktı. Miting meydanlarında toplanan coşkulu kalabalıklar AKP'yi devirme cephesine bu umudu aşılamıştı.

Bu süreç AKP'ye karşı duyulan tepkinin açığa çıkmasını sağladı. Kimi çevrelerde AKP yönetimine karşı duyulan derin alerjinin boyutları daha iyi fark ediliyordu şimdi. Bu tepki kadınlar arasında daha da yaygındı. Benim çevremdeki birçok kimse de "AKP'den kurtulma" hevesine kapılmıştı. Erken seçim kararı alındıktan sonra karşılaştığım tanıdıkların pek çoğu bana aynı soruyu soruyordu: "Ne dersin, bu adamlardan kurtulabilecek miyiz 22 Temmuz'da?"

AKP'ye karşı biriktirmiş oldukları tepkiyi umuda dönüştürmek isteyenlerin mutlaka "evet" cevabını alarak rahatlamak için sordukları bir soruydu bu. Benim bu soruya "evet" cevabını vermem kolay değildi çünkü durumu onlar gibi görmüyordum. Ama onları düş kırıklığına uğratmanın ötesinde beni asıl düşündüren şey bu soruyu soranlarm içine girdikleri ruh hali ve davranış biçimiydi.

Duygusal laikler

Benim yakından tanıdığım pek çok kimsenin de içinde bulunduğu bu insanların, AKP'ye karşı duydukları tepkiyi ve besledikleri kaygıları, her zaman paylaşmamakla birlikte, anlıyordum. Ancak AKP'yi devirmek için oluşturulan cepheye sorgusuz sualsiz katılmalarını ve adeta militan kesilmelerini anlamakta zorluk çekiyordum.

Bu insanların çoğunun hatırı sayılır bilgi birikimleri ve muhakeme yetenekleri vardı. Gerçekçi bir değerlendirme yaparak AKP'nin ülkeyi nereden nereye getirdiğini dikkate alabilir ve toplumsal nabzı tutmaya büyük önem veren AKP'nin ülke çapındaki

ağırlığını hesaba katabilirlerdi. Bu süreçte askeri devreye sokmanın çok yönlü bir hata olduğunu görebilirlerdi. AKP'yi erken seçime zorlamanın çare olmadığını kavrar, etkili ve soluklu bir muhalefeti yaratmanın yollarını arayabilirlerdi.

Ama bunların hiçbirini yapmadı bu insanlar. Duygusal tepkilerinin tutsağı oldular. Miting meydanlarında toplanan canlı kalabalıklara bakarak havaya girdiler ve acil olarak AKP'den kurtulma heyecanına kapıldılar. Dünyadaki ve Türkiye'deki gelişmeleri doğru değerlendirme kapasitesine sahip olmayan birtakım medya fırsatçılarının, başarısızlığı kanıtlanmış siyasetçilerin ve pusulasız kurmayların peşinden sürüklendiler. Askerin de katkısıyla sürdürülen AKP'yi erken seçime zorlama çabalarına ortak oldular.

İşin kötüsü, bu havaya kapılan insanların, benimsedikleri tavrı sorgulayan kimseleri dinlemeye tahammülleri de yoktu. Kendilerini sürükleyen rüzgâra kapılmayan herkese kuşkuyla bakıyor, onları AKP'ye yakın olmakla suçluyorlardı.

Seçime bu ortamda gidildi ve AKP kendi umduğunun da üstünde bir başarı elde etti. AKP'yi devirme operasyonu tam bir fiyaskoyla sonuçlanmış, seçime büyük umutlarla giren muhalefet cephesi bu kez büyük bir düş kırıklığının içine sürüklenmişti. Bu cephenin sürükleyicisi olan çapsız oportünistler ise, utanmadan ve sıkılmadan AKP'ye oy veren kitleleri aşağılayarak kendilerini kurtarma gayreti içine girmişti.

Tersine dünya

Benim kabul etmekte zorlandığım bir paradoks, büyük bir terslik vardı bu olayda. Türkiye'nin seçkinlerinin önemli bir bölümü neden böyle davranmıştı? Bunu açıklayabilmek için filmi başa sarıp şu son dönemde yaşananları bir kez daha hatırlamak mı gerekiyordu?

Seçim sonrasında ben bu soruları kafamda çevirirken, Ayşe Arman'ın sosyolog Nilüfer Göle'yle yaptığı röportaj yayımlandı 29 temmuz tarihli *Hürriyet Pazar*'da. Prof. Göle, seçime giden süreci ve seçim sonuçlarını değerlendirirken şöyle diyordu:

- "Muhalefet ideolojiye yüklendi bu seçimde. Daha dindar olduğu için daha dogmatik olması gerektiğini düşündüğümüz AKP ise pragmatik ve güncel yaşanı yakalayan parti oldu. Haliyle her şey tersyüz oldu."
- "Aslına bakarsanız bu ülkenin seçkinleri de farklı davranmadı. Onlar da ideolojik tepkiyi yükselttiler. Ulusalcılık dediler, laiklik el-

den gidiyor dediler, misyonerler cirit atıyor dediler, topraklar yabancılara satılıyor dediler. Amerika bizi bölüyor, Avrupa bizi istemiyor dediler. Psiko-ideolojik savaş açtılar ama ne oldu?"

• "Genelde radikal hareketler korku vericidir, seçkin hareketler ise çok daha rasyonel düşünür. Bizde tersi oldu. Türkiye'nin seçkinleri korkuya dayalı ulusalcılık yaptı. Halk ise buna rağbet etmedi. Güncel hayata oy verdi. Bu oylar din oyları değil, tamamen gündelik hayat oyları."

• "Solun erimesinin altında cumhuriyetin kendi çocuklarını yemeye başlaması yatıyor. Cumhuriyet kendi çocuklarını yiye yiye buraya geldi. Sürekli olarak reform yapmak isteyen, aslında tamamen cumhuriyetin başarısının kanıtı olan insanları dışladı. En iyi örnek Orhan Pamuk'tur. Nobel Ödülü almıştır, tamamen cumhuriyetin çocuğudur, onun büyümüş hayalidir, arzusudur, idealidir. Nedir cumhuriyetin arzusu? Kendi içinden çıkmış birinin en büyük ödülle ödüllendirilmesi. Ama ne oldu? Adama yapmadığınızı bırakmadık."[6]

Eğri oturup doğru konuşalım, Türkiye'de "seçkin" denince akla gelenlerin önemli bir bölümü, özellikle de laiklik konusunda duyarlı olanlar ve kendilerini solda görenler, tam da Nilüfer Göle'nin altını çizdiği davranış biçimini sergilemedi mi 22 Temmuz Seçimleri öncesinde yaşanan süreçte? Rasyonel düşünmeyi unutup fevkalade duygusal davranmadı mı, olmayacak hayallere kapılmadı mı bu konumdaki seçkinlerimiz? İç ve dış düşmanlar yaratıp sonra kurtarıcı olarak askere umut bağlayan, e-muhtırayı alkışlayanlar yok muydu içlerinde? 22 Temmuz akşamı hayalleri yıkılınca bu kez kusuru "cahil halk"ta arayan, AKP'ye oy veren milyonlara "bidon kafalı" diyenler çıkmadı mı onlar arasından?

Yanlış nerede?

Seçimi o "cahil" halkın günlük sorunlarıyla ilgilenen parti, yani AKP, ülke çapında büyük varlık göstererek kazandı. Laik seçkinlerin umudu olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ise halkın günlük sorunlarıyla bağ kuramadığı için ve örgütsel etkinliğini kaybettiği için AKP'nin yarısı kadar bile oy alamadı, Türkiye'nin birçok yerinde hiçbir varlık gösteremedi.

Tablo ortada. Laik düzeni savunmaya öncelik verenler tam bir çıkmazın içinde. Bunun başlıca nedeni de kendi düşünce ve davranış biçimleri. Yaşadıkları başarısızlıklardan ders çıkarmak ve ken-

6. *Hürriyet Pazar*, 29 temmuz 2007.

di yetersizliklerini analiz etmek yerine başkalarını suçlamayı tercih ediyorlar. Toplumu yanlarına çekmeden, geniş kitleyi kazanmadan ülkenin yönetiminde söz sahibi olma hakkını ellerinde tutmak istiyorlar. İcabında demokrasiye sığmayan yöntemlere de başvurarak bu hakkı korumaya kararlı olduklarını ifade ediyorlar.

Bu davranışları onları sinirli bir azınlık haline getiriyor.

Neden böyle davranıyor bu insanlar? Bunun bir çıkmaz olduğunu neden görmüyorlar?

İçine hapsoldukları algılama çerçevesinin ya da paradigmanın dışına çıkıp akılcı bir muhasebe yapabilseler çıkmazdan kurtulmanın da ilk adımını atmış olacaklar belki. Ama bunu yapabilmek için öncelikle kendilerini sorgulamaları gerekiyor.

Laik düzeni savunma kaygısını öne çıkartan kesimde, dünyanın ve Türkiye'nin güncel gerçekleriyle yüzleşme korkusu var sanki. Bu gerçekler hoşlarına gitmediği için bir tür hayal dünyasında yaşamayı ve gerçekleri hatırlatanlara tepki göstermeyi tercih ediyorlar. Bu yüzden de gerçek dünyada etkili olamıyor, romantik fantezileriyle baş başa kalıyorlar.

6

Kuyudan çıkma zamanı

Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarına karşı duyulan tepkilerin dile getirildiği Cumhuriyet mitinglerine katılanlar arasında AKP'nin Türkiye'yi Batı'dan kopartarak İslami bir yaşam tarzına mahkûm edeceğini düşünerek kaygı duyan kadınlar hayli fazlaydı. Bu mitinglere katılanlar arasında öğreniminin bir bölümünü Avrupa'da ya da Amerika'da yapmış, Batı kültürünün etkisi altında yetişmiş insanlar da vardı ama kürsüden yapılan konuşmalarda, atılan sloganlarda, AKP'ye muhalefetin ötesinde, ürkütücü bir yabancı düşmanlığı sergileniyordu. Dışarıdan, özellikle de Batı'dan gelen her şeye, her fikre, her akıma tepki vardı sanki. Tepkinin de ötesinde, küreselleşmeye, yabancı sermayeye, Amerika'ya ve Avrupa'ya karşı beslenen bir öfkenin, bir kinin izleri kendini belli ediyordu.

AKP'ye karşı muhalefetin yükseldiği dönemde, kitapçı vitrinlerine ya da popüler kitapların listelerine bakan biri Türkiye'nin yabancıların ve emperyalistlerin işgaline uğramış bir ülke olduğuna, AKP'nin de işgalcilerle işbirliği yaptığına ve bunların elbirliğiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin sonunu getirmeye çalıştığına hükmedebilirdi. Olaya böyle yaklaşıldığında "yeniden milli mücadele"nin Türkiye için tek kurtuluş yolu olduğuna hükmetmek de mümkündü.

Bazı televizyon kanallarında da bu yaklaşımın örnekleri sergileniyordu. Seçim öncesi dönemde Türkiye'yi işgale uğramış ülke gibi gösterip AKP'ye karşı muhalefetin başını çeken ve dışlayıcı yabancı düşmanlığının bayraktarlığını yapan televizyon kanalları vardı.

Pew Research ve German Marshall Fund gibi saygın araştırma kuruluşlarının gerçekleştirdiği karşılaştırmalı araştırmaların sonuçları da Türkiye'nin dış dünyaya ve özellikle Batı'ya karşı olumsuz duygular besleyen insanların giderek çoğaldığı bir ülke haline geldiğini gösteriyordu.

Örneğin Pew Research tarafından 47 ülkede gerçekleştirilen ve sonuçları 27 haziran 2007'de açıklanan "Küresel Davranışlar 2007" araştırmasına göre, ABD hakkında olumlu görüşlere sahip olan Türklerin oranı 2000 yılında yüzde 52'den 2007'de yüzde 9'a kadar düşmüştü ve bu, 47 ülke içinde en düşük orandı. Avrupa Birliği (AB) hakkında olumlu görüş belirtenlerin en düşük olduğu ülkelerden biri de Türkiye idi.

Gerçek Türkiye hangisi?

Öte yandan son yıllardaki gelişmelere bakarak, AKP'ye muhalefet cephesinin çizmeye çalıştığı tablodan çok farklı bir Türkiye tablosu çizmek de mümkündü. Türkiye'ye dışarıdan bakanların daha kolay algılayabildiği bu tabloya göre Türkiye:

- AB ile bütünleşme yolunda önemli adımlar atan ve tam üyelik müzakerelerine başlayan,
- Küresel ekonomiyle ve uluslararası sermayeyle daha fazla bütünleşerek ekonomisini büyüten,
- Geleceğin yükselen ülkeleri arasında adı sıkça geçen,
- Dünyanın en karışık bölgelerinden birinde bütün taraflarla diyalogu olan ve siyasi ağırlığı artan,
- Orhan Pamuk'un Nobel Ödülü'yle ve düzenlediği uluslararası sanat etkinlikleriyle, edebiyat ve sanat alanında da adını dünyada daha fazla duyurmaya başlayan bir ülke idi.

Pekiyi ama bu taban tabana zıt iki Türkiye tablosundan hangisi gerçekti? Dışarıdan bakıldığında olumlu gelişme kaydeden bir ülke görünümü veren Türkiye'de yaşayan insanların önemli bir bölümü de bu tablonun olumlu olduğunu düşünerek AKP'ye oy verirken, diğer bir bölümü neden böylesine karanlık tablolar çiziyor ve ülkelerini "işgalden kurtaracak bir kurtarıcı" arıyordu? Yabancıların Türkiye'ye ilgisi artarken yabancı düşmanlığı neden yükseliyordu? "Yabancıların Türkiye üzerindeki gizli emellerini" fark edenlerle edemeyenler arasındaki algılama farkından mı kaynaklanıyordu bu iki Türkiye tablosu? Yoksa "gizli emeller" bir hayal ürünü müydü?

Kupamanduka sendromu

Bu sorulara cevap ararken Kupamanduka'nın öyküsü geldi aklıma. Nobel Ödülü sahibi Hindistanlı ekonomist Amartya Sen, binlerce yıl önce yazılmış Sanskritçe metinlerde rastlamış bu öyküye. Sanskritçede "kupa" kuyu, "manduka" da kurbağa anlamı-

na geliyormuş. "Kupamanduka" da, bütün ömrünü doğduğu kuyunun içinde geçirmiş olan bir kuyu kurbağasının adıymış. Sen'e göre Kupamanduka içinde yaşadığı kuyunun dışında hiçbir yer ve hiçbir şey görmediği için onun dünyası kuyudan ibaret. Aslında meraklı bir kurbağa Kupamanduka ve kendine göre bir dünya görüşüne sahip ancak dünyası, içinde doğduğu kuyunun duvarlarıyla sınırlı olduğu için dünya görüşü de sınırlı. Kuyunun dışında olan bitenle ilgilenmek bile istemiyor, dışardan gelen her şeye büyük bir kuşkuyla bakıyor.

"Dünyadaki çarpıcı gelişmelerin sunduğu fırsatlardan, yarattığı yeni olanaklarından yararlanmak istiyorsanız Kupamanduka gibi olmayın" diyor bilge iktisatçı Amartya Sen. Engin birikimiyle, küreselleşmenin yarattığı muazzam sorunların ve tehditlerin pekâlâ farkında Sen, ama dünyaya kapanmanın bir çıkış yolu olmadığını da görüyor. Tersine dünyaya açık olmanın, insanlığın ortak mirasını paylaşmanın, Hindistan gibi yoksul ülkeler için de ilerlemenin önkoşulu olduğunu vurguluyor.

Amartya Sen'in uyarmaya çalıştığı insanlar her yerde olduğu gibi Türkiye'de de var. Dünyayı kendi içinde bulundukları "kuyu"dan ibaret sananlar, küreselleşmenin ABD dahil her ülke için yarattığı yeni riskleri ve sorunları dikkate almadan, yalnızca Türkiye'yi hedef alan bir küresel komployla karşı karşıya kaldığımızı vehmedebiliyorlar.

Oysa gerçek öyle değil. Küresel sermaye bugün bütün ülkelerde dengeleri bozabiliyor, küresel rekabet ulusal firmaları her yerde zorluyor, işsizlik sorununu çözmek her yerde zorlaştı, birçok ülkede ayrılıkçı akımlar var. Küreselleşmenin sonucu olan bu gelişmeleri algılamayanlar, Türkiye'de yaşanmakta olan sorunların, yalnızca bize özgü sorunlar olduğunu düşünerek buna karşı tepki gösterebiliyorlar.

Ancak algılama sorununun ötesinde bir boyutu da var bu tepkinin. Yıllardan beri içinde yaşadıkları "kuyu"nun hâkimi olanlar, şimdi kendilerine rakip olacak ve "kuyu"nun yönetimini ele geçirecek konuma gelenlere de, onların dış güçlerle işbirliği yaparak "kuyu"yu işgal etme planları yaptığını iddia ederek tepki gösterebiliyorlar.

Ulusalcılık rantı

Küreselleşmenin ulusal devletin belirleyici olduğu alanı sınırlayıcı etkisi pek çok ülkede tepki doğuruyor, küreselleşmeye karşı ulu-

salcılığı savunmak prim yapıyor. Türkiye gibi küreselleşmenin etkilerini yaşamakta oldukları toplumsal dönüşümünün etkileriyle birlikte hissetmekte olan ülkelerde, daha önce ülkeyi yönetme ayrıcalığını elinde bulundurmuş olan seçkinler bu ulusalcı tepkinin başını çekiyor. Bu ortamda Türkiye'yi iç ve dış düşmanlarla kuşatılmış, işgale uğramış bir ülke olarak gösterip buna karşı mücadelenin bayraktarlığını yapanların bundan ciddi bir rant elde ettikleri görülüyor. Bu kişilerin kitapları satış rekorları kırıyor, görüşlerine değer veriliyor, muhalefetin yıldızları olarak parlama şansları artıyor.

Bunların karşısında ise küreselleşmenin yarattığı fırsatlardan da yararlanarak yükselen ve giderek ülkenin yönetiminde söz sahibi haline gelenler yer alıyor. Bu kesimde yer alanların ülke dışından gelen sermayeye, teknolojiye hatta fikirlere düşmanca yaklaşmadığını, küresel oyunun yarattığı olanakları da kullanarak ekonomik büyümeyi ve toplumsal refahı artırmaya odaklandığını görüyoruz. Onlara göre Türkiye'nin güçlenmesi küreselleşmeyi reddetmekten ya da yabancı düşmanlığı yapmaktan geçmiyor. Tam tersine küresel sistemle bütünleşerek gelişmeyi, Avrupa Birliği(AB) ile tam üyeliğe yönelmeyi, Türkiye'yi bir 'yumuşak güç' olarak da öne çıkarmayı gerektiriyor.

Rol değişimi

Türkiye'de paradoksal olan şey kendilerini "ilerici" olarak tanımlamış olanların, Batılılaşmanın ve değişimin öncülüğünü yapanların hatırı sayılır bir bölümünün şimdi değişime ve Batı'ya karşı tepkinin başını çekmesi. Batılılaşmanın ve modernleşmenin öncülüğünü yapmış olan ve bugün de laik düzeni koruma kaygısını öne çıkartan kesim, Batı ve yabancı düşmanlığının bayraktarlığını yapanlara daha fazla prim veriyor şimdi.

Buna karşılık, geleneksel olarak Batılılaşmaya ve Batı'ya karşı tavır almış olan, küreselleşmeyi "emperyalist Batı'nın oyunu" diye niteleyerek reddeden dindar-gelenekçi kesimin hiç değilse bir bölümünde bu tepkinin yerini giderek daha gerçekçi bir yaklaşıma bıraktığı, özellikle ekonomik hayatta yer edinmeye başlayanların küresel oyuna katılıp başarılı olmaya odaklandığı görülüyor.

Bu rol değişimi, Türkiye'nin toplumsal yapısında meydana gelen değişim ve dönüşümle ilgili aslında. Yaşanmakta olan dönüşüm sonucunda ülkenin tek hâkimi olmaktan çıkan laik kesim, bu dönüşümün ülke dışında tetiklendiğini ve dış güçlerin oyunu olduğunu iddia ediyor. Onlara göre, laik düzeni de tehdit eden bu oyuna karşı

çıkarken bu oyunu tezgâhlayan dış güçlere ve Batı'ya da karşı çıkmak, yeni bir "Kurtuluş Savaşı" vermek gerekiyor. Bu kesimin, giderek demokrasiye de kuşkuyla bakan ideolojik bir tavra kilitlendiğini görüyoruz.

Yaşanmakta olan dönüşüm sayesinde Türkiye'nin yönetiminde söz sahibi haline gelen dindar-gelenekçi kesimde ise tam tersine ideolojik yaklaşımın arka plana itildiği, pragmatik yaklaşımın öne çıktığı görülür. Bu kesimin kendi temsilcisi saydığı AKP'nin iktidar partisi olarak izlediği yol ve kat ettiği mesafe, bu pragmatik yaklaşımın kökleşmesinde önemli rol oynuyor. Avrupa Birliği (AB) yolunda atılan adımlar, küresel ekonominin sağladığı fırsatlardan yararlanılarak ekonomide elde edilen başarılar da bu kesimin tavrını etkiliyor.

Dış dünyanın bakışı

Türkiye'de sergilenen bu çelişkili tablo dış dünyanın ve Batı medyasının da kafasını karıştırıyor ister istemez.

Onlara göre bu çelişkili tablonun bir yanında, "İslami kökenden gelen parti" olarak tanımladıkları AKP'nin küresel açılımı ve AB ile entegrasyonu destekleyen, ekonomide liberalleşmeyi ve piyasalaşmayı, siyasette demokratikleşmeyi ve sivilleşmeyi savunan, fikir özgürlüğünü ve azınlık haklarını genişletmeye açık yaklaşımı var. AKP'nin iktidar döneminde elde ettiği sonuçlar da genelde başarılı bulunuyor.

Tablonun diğer yanında ise onların "laiklik yanlısı" olarak tanımladığı kesimin küreselleşmeye ve piyasa ekonomisine karşı, AB'ye ve Batı'ya tepkili, demokratikleşmeye ve sivilleşmeye kuşkuyla bakan, ülkenin bölünmesinden korkan ve hatta askerin gücünü siyasi denkleme katmaya eğilimli tavrı var.

Batı medyasının bu iki seçenek karşısında tarafsız kalması çok zor. Onların gözünde AKP, kökenleri itibariyle dezavantajlı bir konumdayken benimsediği yaklaşımla ve yaptığı icraatla bu dezavantajı ortadan kaldırmış görünüyor. Bu nedenle Batılı medyada ve çeşitli düşünce platformlarında, AKP'nin yaklaşımını kendi ölçülerine yakın bularak destekleyenler çoğunlukta. AKP'yi Türkiye ve bölge için büyük bir tehdit olarak değerlendirenler ise daha sınırlı sayıda. Bunlar arasında ABD'deki "neo-con" (yeni muhafazakâr) çevrenin etkisi altındaki kimi yazar ve yorumcular öne çıkıyor.

AKP'ye genelde olumlu bakan Batı medyasının "laiklik yanlısı" diye nitelediği kesimle ilgili olarak yaptığı değerlendirmeler

ise hayli düşündürücü. Laikliği savunma gerekçesiyle AKP'ye karşı muhalefet bayrağını yükseltenlerin sergilediği yaklaşıma bakılarak, Türkiye'de laiklik konusunda duyarlı olan herkesin Batı'ya, liberalleşmeye, demokratikleşmeye, sivilleşmeye karşı olduğu sonucuna varılıyor. Laiklik konusunda duyarlı olup da küresel ekonomi ile bütünleşmeye ve AB ile yakınlaşmaya, demokratikleşmeye ve sivilleşmeye karşı olmayan kesim kendisini ifade edecek farklı bir platform oluşturamadığı ve sesini duyuramadığı için yok sayılıyor. Bu da benim isyanıma neden olan dramın bir parçası.

Kısırdöngü

Bu süreç bizi bir kısırdöngünün içine doğru çekiyor. Batı'dan Türkiye'ye bakanlar yalnızca AKP'yi ve ona destek verenleri modernleşme, gelişme ve demokratikleşme yanlısı olarak görüyor. Laiklik konusunda duyarlı olan herkesi ise aynı sepete koyarak çağdışı, tutucu, baskıcı, otoriter ve askeri müdahale yanlısı sayıyor Batılılar. Gerçeği çarpıtan ve haklı olarak tepki çeken bir tablo çıkıyor ortaya.

Batı kaynaklı bu tür yüzeysel değerlendirmeler, Batı'nın aslında Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı olduğunu ve Türkiye'de farklı bir rejim, örneğin "ılımlı İslam" rejimi kurmak istediğini iddia edenlere yeni malzeme sağlamış oluyor. Batı'ya ve Avrupa'ya karşı önyargılı olmayanlar bile bu tür değerlendirmelerden olumsuz etkilenerek Batı'nın gerçek niyeti konusunda kuşkulara kapılabiliyor.

Sonuçta bir kısırdöngünün içinde buluyoruz kendimizi. Batı'nın yüzeysel bakış açısı, AKP ve destekçileri dışında kalanların Batı ile anlamlı bir diyalog kurmasını zorlaştırıyor. Bu nedenle de Batı'da oluşmuş olan çarpık bakış açısını değiştirecek bir bilgi alışverişi başlayamıyor.

Avrupa ve ABD medyasının Türkiye'deki gelişmelere yüzeysel bakışının bu kısırdöngünün oluşmasında önemli payı var kuşkusuz. Ama özellikle İngilizce medyayı oldukça yakından izleyen biri olarak bunun da Türkiye'ye özgü bir olay olmadığını söyleyeceğim. Medya her ülkede kolay erişebildiği kaynaklardan bilgi alarak işin kolayına kaçabiliyor, çok aşikâr olan ana eğilimleri dikkate alıp bunların altında yatan gelişmeleri, nüansları kaçırabiliyor. Türkiye örneğinde de bu tür bir yaklaşımın izlerini görüyorum ben.

Çıkış yolu

Bu kısırdöngüyü kırmak için AKP'nin etki alanı dışında kalan birikimli insanlara önemli bir rol düşüyor. Bu rolü oynayabilmek için bu insanların:

- Ciddi bir özeleştiri yaparak tepkisel-duygusal davranış biçiminin çıkar yol olmadığını kabul etmesi,
- Türkiye halkının toplumsal taleplerini ve çağdaş dünyanın gerçeklerini göz ardı ederek çağdışı özlemlerini topluma empoze etmeye kalkışan buyurgan demagogların peşine takılmaktan kurtulması,
- Küresel dinamikleri doğru okuyarak dünyadaki değişim ve dönüşümü Türkiye için bir fırsata dönüştürmenin yollarını araması,
- Türkiye'deki değişim sürecini yönetme konusunda AKP'lilerden daha iddialı olması,
- Laik düzenden ödün vermeden Türkiye'nin daha demokratik ve özgürlükçü bir sivil rejime kavuşmasını hedeflemesi ve
- Türkiye'nin 21. yüzyılda izleyeceği yol için AKP'den daha iyi bir projeye sahip olması gerekiyor.

AKP'nin etki alanı dışındaki birikimli kadrolar bu yola girebilirse Batı kamuoyu ile Batı medyası da yakından ilgilenir bu gelişmelerle ve Türkiye'yle ilgili çarpık değerlendirmelere yol açan kısırdöngü kırılmış olur. Türkiye'de AKP kadroları ve destekçileri dışında da çağın gerçeklerini kavrayacak ve Türkiye'yi 21. yüzyılda öne çıkartacak kadrolar bulunduğu anlaşılır.

Türkiye'de bu adımları atacak bir insan potansiyeli var bence. Başımızı "kuyu"dan çıkartıp ışığa kavuştuğumuz anda bunu daha net görebiliriz.

7

Rüyadan gerçeğe

Yıllardır "Atatürk Türkiyesi"nin rüyasını görenler 23 temmuz 2007 sabahı gözlerini açtıklarında bir kez daha acı gerçekle karşılaştılar. Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AKP) iktidardan uzaklaştırma planı tam bir fiyaskoyla sonuçlanmış, 22 Temmuz seçimlerinin sonuçlarını gösteren Türkiye haritası baştan başa AKP'nin rengi olan koyu sarıya boyanmıştı. Seçimde ikinci gelen Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) aldığı oyun 2.3 katını alan AKP, Türkiye'nin 81 ilinin 69'unda "birinci parti" olmayı başarmış, 80 ilde milletvekili çıkarmıştı.

"Laiklik elden gidiyor, ülke tehdit altında" mesajıyla seçmenden oy isteyenler için sonuç bir hezimetti. Seçmen AKP'yi devirme cephesine yüz vermemiş, kendisiyle daha yakından bağ kuran, günlük sorunlarıyla ilgilenen, pratik çözümler üreten ve ekonomide istikrarı sağlamış görünen iktidardaki AKP'yle yola devam etmeyi tercih etmişti.

Seçimin mağlubu CHP'nin ateşli sözcülerinden Onur Öymen'e göre bu sonuç "mantıkla açıklanamayacak bir şey"di; "halk sıkıntı ve açlık çekmesine, hayatından hiç memnun olmamasına ve her gün hükümeti eleştirmesine rağmen gidip oyunu hükümet partisine vermişti". Öymen'e göre iktidar, halkın dini duygularını siyasi amaçla istismar ederek oyunu almıştı. Muhalefetin kimi diğer sözcülerine göre de AKP halka seçim rüşveti dağıtarak seçimi kazanmıştı.

Ne kadar özgün, anlamlı ve yaratıcı (!) açıklamalar bunlar. Seçim yenilgilerinin gediklisi olan CHP'nin yetkilileri, kırk yıldan beri hemen her seçim yenilgisinden sonra bu bozuk plağı sandıktan çıkarıp çalmaya başlarlar. Sorumluluğu ise kimse üstlenmez, CHP'nin başarısızlığı hep kendi dışındaki etmenlerle açıklanır.

Bu kendini temize çıkarma ve CHP'ye umut bağlamış olanları avutma sürecinin sonunda da "kurtar bizi Atam" noktasına gelinir, Anıtkabir'e sığınılır.

"Atatürk Türkiyesi" özlemi

"Atatürk Türkiyesi"ni yeniden yaratma özlemi yıllardan beri dinmeyen bir özlem. Sorun, bunun gerçekleşmesi olanaksız bir özlem olmasından kaynaklanıyor. "Atatürk Türkiyesi" tekrar yaşanması olanaksız olan bir tarihsel dönemi ifade ediyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazından Türkiye Cumhuriyeti'ni çıkartan Mustafa Kemal'in, inanılmaz zorluklar içinde çarpıcı reformlar yaparak, geri bırakılmış bir tarım toplumunu çağdaşlaşma yoluna oturtmaya çabaladığı olağandışı bir dönem bu.

Bugün çok farklı bir dünyada, çok farklı bir Türkiye'de yaşıyoruz. Atatürk çapında bir lider bulmanın zorluğu bir yana, Atatürk döneminin koşullarını yeniden yaratmak da olanaksız. Atatürk'ün yöntemleriyle "devrim" yapmak ve ülke yönetmek de kolay değil bugünün koşullarında.

Atatürk, kulluktan vatandaşlığa geçme bilincine yeni erişmekte olan bir kitleyi, kafasındaki modele göre modern bir ulusa dönüştürmek istemiş. Kendisine inanmış dar bir kadroya dayanarak bu amaca yönelik "devrimler" yapmış ve yeni Türkiye'nin rotasını çizmiş. Türkiye bugün geldiği noktaya da, ana doğrultu olarak, onun çizdiği rotayı izleyerek gelmiş, Müslüman bir toplumun laiklik temeline oturan bir devlet yapısı altında yaşayabileceğini ve gelişebileceğini kanıtlamış.

Evet, Türkiye Atatürk'ün çizdiği rotayı izleyerek gelmiş bu noktaya ama bugünkü görünümüyle Türkiye'nin, tam da Atatürk'ün hayalini kurduğu ülke olduğu söylenebilir mi? Herhalde söylenemez. "Atatürkçü" geçinenlere göre bunun nedeni "karşıdevrimci" ve "gerici" güçler. "Atatürk devrimleri"ni onlar sabote etmiş ve Türkiye bu noktaya gelmiş. O halde ne yapmak gerek? Bu "karşıdevrimci" ve"gerici" güçlerle savaşmak, onları etkisiz hale getirmek gerek.

Sorun bu kadar basite indirgenince çözüm de bu kadar basit oluyor ama her nedense (!) başarıyla uygulanamıyor bu çözüm ve "Atatürk Türkiyesi"ne bir türlü erişilemiyor. Tam tersine "karşıdevrimci" ve "gerici" diye nitelenen kesim kendi düşlediği Türkiye'yi kurma yolunda ilerliyor. AKP'nin yükselişi ve son seçim zaferi bunun en son bir örneği.

Aslında gelinen nokta, toplumları belli bir hedefe ya da tasarıma göre dönüştürmenin ve yönlendirmenin sınırları olduğunu gösteriyor. Atatürk de bunu bir noktaya kadar başarmış, bugüne dek onun çizdiği genel doğrultunun dışına çıkılmamış ama tam da onun hayal ettiği gibi bir ülke de olamamış Türkiye. Toplumumuzun geleneksel yapısı ile Atatürk'ün düşlediği yapı arasındaki seksen küsur yıllık etkileşim sonunda bu noktaya gelmişiz. Şimdi gelinen noktada, yaygın bir toplumsal tabana dayanmayan bir seçkinler kadrosunun Atatürk'ün yapamadığını yapmaya kalkışması, çok daha gelişmiş ve karmaşıklaşmış yapıdaki bir toplumu, kendi kafasındaki modele göre biçimlendirmesi ve yönetmesi olacak iş değil.

Bu saptama önemli çünkü XXI. yüzyılda "Atatürk Türkiyesi"ne kavuşmak hayaliyle yaşayanların çoğu henüz bu gerçeği içine sindirebilmiş değil. Onlar, azınlıkta kaldıklarını bildikleri halde, hâlâ kendi ideallerini, kendi değerlerini, kendi ölçülerini, kendi özledikleri yaşam tarzını ve toplum modelini toplumun bütününe kabul ettirmenin mümkün olduğuna inanıyorlar. Hatta bu amaçla topluma baskı yapmanın da kendilerine tanınmış doğal bir hak olduğunu düşünebiliyorlar. Böyle düşündükleri için, kendi hedeflerini desteleyen askeri müdahalelere yeşil ışık yakabiliyorlar.

Eski ve yeni orta sınıf

Laik düzeni savunmaya odaklanmış olan kesim, kendisinden daha dindar olan toplumun geniş kesiminin son 40 yılda geçirdiği dönüşümü göz ardı ettiği için bu kesimi gerektiğinde baskıyla ve asker tehdidiyle yola getirebileceğini düşünüyor. Geçmişte uygulanan bu yöntemin hâlâ kullanılabileceğine inanıyor. Oysa onların karşılarındaki kitle bir köylü kalabalığından ya da kentlerin varoşlarında barınan bir "ayaktakımı"ndan ibaret değil artık. Son 10 yılda daha da gelişen yeni bir orta sınıf, giderek palazlanan bir mülklü sınıf var karşılarında. Laik kesimin oluşturduğu eski orta sınıfa göre çok daha dindar ve yerli değerlere bağlı olan bu yeni orta sınıf da kendi ideallerini, kendi değerlerini, kendi yaşam tarzını ve toplum modelini geçerli kılmak istiyor.

Bu yeni orta sınıfın üstünlüğü, kendi altındaki geniş kitleyle iş yaşamı ve toplumsal yaşam içinde yakın bağlar kurarak ve onların sivrilen unsurlarını kendi içine alarak genişleme olanağına sahip olmasından kaynaklanıyor. Genelde laik kesimin tekelinde olan eski orta sınıfın toplumsal desteği giderek zayıflarken yeni

orta sınıfın toplumsal desteği güçleniyor.

AKP'yi yükseliş halindeki bu yeni orta sınıfın siyasi örgütü olarak kabul edersek, bu yeni orta sınıfın siyasi alandaki gücünün de artmakta olduğunu söyleyebiliriz. Eski orta sınıfın ise toplumsal tabanıyla birlikte siyasi gücü de zayıflamakta.

Kamu yönetimini ve bürokrasiyi etkileme konusunda da yeni orta sınıfın etkisinin artmakta olduğunu ve eski orta sınıfın bu alandaki hâkimiyetinin erozyona uğradığını söyleyebiliriz. Yeni orta sınıfın kendi entelektüellerini ve seçkinlerini oluşturma yolunda adımlar atmakta olduğu da bir gerçek.

Daha önce eski orta sınıfın tekelinde olan dış dünyayla (özellikle Batı dünyasıyla) ve küresel sermayeyle yakın ilişkiler kurma ve işbirliği yapma konusunda da başarılı olan yeni orta sınıfın kendi ilişki ağlarını geliştirerek eski orta sınıfa rakip olmaya başladığı görülüyor.

Çatışma alanı

Şimdi AKP'nin ikinci iktidar döneminde, eski ve yeni orta sınıflar arasındaki rekabetin nasıl gelişeceği büyük önem taşıyacak. Eski orta sınıfın mensupları ve özellikle seçkinleri, çeşitli alanlarda edinmiş oldukları mevzileri kaptırmamak ve belirleyici rollerini sürdürmek için yoğun çaba harcayacak. Yeni orta sınıfın yükselme iddiasındaki unsurları ise arkalarındaki yaygın toplumsal destekten güç alarak etki alanlarını genişletmek ve her alanda belirleyici konuma gelmek isteyecek.

AKP iktidarının ilk döneminde başlayan bu mücadelenin önümüzdeki dönemde yeni boyutlar kazanarak açığa çıkması ve gündem oluşturması beklenebilir. Bu mücadelenin bir değerler ve semboller savaşına dönüşmesi de kimseyi şaşırtmamalı ama asıl önemli olan soru, "bu mücadele bir çatışmaya dönüşür mü?" sorusu.

Mücadelenin taraflarının birbirine zıt bir konumda olmaları ve konumlarının sonucu olan farklı psikolojilerin etkisi altında bulunmaları çatışma olasılığını akla getiriyor ister istemez.

Laik düzenin tehdit altında olduğunu iddia eden eski orta sınıfın mensupları, ekonomiden kültüre, hemen her alandaki temel tercihleri belirleme ayrıcalığını kaybetme korkusu içinde statükocu bir tavrı benimsiyor. Değişim ve dönüşüm onlar için kötü sözcükler haline gelmiş durumda. Kendilerine yakın buldukları siyasi partilere ve toplumsal desteklerine de fazla güvenemiyorlar.

Yükselmekte olan yeni orta sınıfın mensupları ise kendi tem-

silcisi sayılabilecek bir siyasi partinin, yani AKP'nin iktidarda olmasından ve toplumsal desteğinin genişlemesinden de yararlanarak statükoyu değiştirmek ve kendi tercihlerini hâkim kılmak istiyor. Böylece statükoyu korumak isteyenlerle aralarında bir çatışma alanı doğmuş oluyor. Ayrıca yeni orta sınıfın dünyaya bakışı, kültürel referansları, yaşam tarzı tercihleri de eski orta sınıfınkilerden hayli farklı. Bu nedenle eski ve yeni orta sınıf arasındaki mücadelenin bir noktada adeta sınıfsal bir hesaplaşmaya ya da çatışmaya dönüşmesi hiç de uzak bir olasılık değil.

Çare asker mi?

Bu gidişatın, kendisini Cumhuriyet değerlerinin sahibi ve koruyucusu sayan eski orta sınıf ve o sınıfın seçkinleri için iç açıcı bir gidişat olmadığı ortada. Eski orta sınıf, devletin kurumları ve kadrolarıyla iç içe olmanın sağlamış olduğu bazı avantajlara hâlâ sahip ama yeni orta sınıfın toplumsal ve siyasal ağırlığı arttıkça eski orta sınıfın bu mevzilerini de kaybetmesi olası. Nereden bakarsak bakalım eski orta sınıfın, mevcut yapısıyla ve kendi gücüyle bu yükselen dalganın önünde durması, sistemdeki ağırlığını, ayrıcalığını, belirleyiciliğini koruması olanaksız görünüyor. Statükoyu koruyabilmek için başka bir gücün desteğine ihtiyacı var eski orta sınıfın.

İşte bu noktada gözler askere, yani Türk Silahlı Kuvvetleri'ne çevriliyor ve başka çarenin kalmadığı noktada askerin sivillerin oyununa müdahale ederek eski orta sınıfın ayrıcalıklarını koruması isteniyor. Askeri oyunun içine çekmenin gerekçesi ise hazır: Kendisini laik düzeni korumakla yükümlü sayan eski orta sınıfın ayrıcalıklarını kaybetmesi, laik düzenin savunmasız kalacağı anlamına geleceği için, askerin demokrasiye müdahale edip eski orta sınıfın ve laik seçkinlerin ayrıcalıklarını koruması da doğal kabul ediliyor.

Yeni orta sınıfın henüz yeterince güçlenmediği, içerde ve dışarıda etkili ilişkiler kuramadığı dönemde bu mantıkla yapılan askeri müdahalelerle sonuç alındı, statükonun korunması sağlanabildi. Askerler, genellikle, iktidardaki sivil yönetimin toplum gözündeki itibarının dibe vurduğu, meşruiyetinin tartışmalı hale geldiği ortamlarda rejime müdahale ettiler ve bu nedenle ciddi bir tepkiyle karşılaşmadılar.

Şimdi 2007 Türkiye'sinde gelinen noktada askeri bir müdahaleyi haklı göstermek çok daha zor.

Bir kere 22 Temmuz'da seçmenden büyük destek gören AKP'nin meşruiyetini tartışmak olanaksız. İktidarın iç ve dış itibarının dibe vurduğuna da ancak muhalefet cephesinin azılı fanatikleri inanabilir.

İkincisi, gelişen yeni orta sınıfın, demokratik rejime karşı bir askeri müdahale olması halinde bunu nasıl karşılayacağını bilmiyoruz ama ortaya konacak tavrın "buyurun paşam" tavrı olmayacağını gösteren işaretler var. Toplumsal desteğe sahip olmayan bir askeri yönetimin ayakta kalma şansı ise çok sınırlı.

Üçüncüsü, bugünün dünyasında Türkiye gibi bir ülkede askeri rejim kurmaya kalkışmanın faturası çok büyük olur ve kimse bunun altından kolay kolay kalkamaz.

Bu koşullarda sivil rejime müdahale etmenin askerler için çok ciddi riskler taşıdığı ortada. Bu yönde acemice bir yoklama sayılabilecek olan 27 Nisan e-muhtırasının yarattığı sonuçlar da, kendi konumlarını sürdürmek için askeri müdahaleye umut bağlayanların ne kadar büyük bir yanılgı içinde olduklarını gösterdi.

Gerçekle yüzleşme zamanı

Bu yazıda üzerinde durulan tüm faktörler bizi aynı sonuca götürüyor. Türkiye'de laik düzeni savunma gerekçesiyle eski konumlarını ve ayrıcalıklarını korumak isteyen eski orta sınıf seçkinleri şimdi yolun sonuna gelmiş durumda. Güçler dengesi onların aleyhine gelişiyor. Katı tutumlarında ısrar eder ve "Atatürk Türkiyesi"ni ihya etme hevesinden vazgeçmezlerse kendilerini kolay kazanamayacakları bir hesaplaşmanın hatta çatışmanın içinde bulabilirler.

Onlar zor koşullarda imkânsız gibi görüneni başaran "çılgın Türkler" olarak mücadeleye kaldıkları yerden devam etmeye karar verebilirler. Ben böyle bir mücadelenin Türkiye'ye kazanç değil kayıp getireceğini ve sonuçta laik düzenin geleceğini güvenceye almaya da yaramayacağına inanıyorum. Bu kafayla mücadeleye devam etmenin sonuçta siyasal İslam'ın güçlenmesine yol açtığını son çeyrek yüzyılın deneyimi gösteriyor.

Türkiye'nin laik ve demokratik bir düzen içinde kalkınmasını ve 21. yüzyılın iddialı ülkelerinden biri olmasını gerçekten istiyorsak artık romantik hayallerden kurtulup "akıllı Türkler"in önemini kavramamız lazım. AKP yönetimi altında Türkiye'nin çıkmazlara sürükleneceği ve laik düzenin tehlikeye düşeceği endişesini taşıyanların da duygusal tepkilerle vakit kaybetmeyi bırakıp aklın yo-

lunu seçmeleri ve AKP'ye alternatif oluşturacak bir siyasi hareketin hangi temellere oturabileceğini tartışmaları gerekiyor.

Bu konuyu kitabın sonunda tekrar ele alacağım. Ama önce bu noktaya nasıl geldiğimizi hatırlamak için yakın tarihimize kısa bir dönüş yapmanın yararlı olabileceğini düşünüyorum.

8

Büyük korkunun kısa tarihi

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 22 Temmuz'daki seçim zaferini AKP'nin cumhurbaşkanı adayı Abdullah Gül'ün başı kapalı eşiyle Çankaya'ya çıkması izledi. "Laiklik elden gidiyor" diye kaygılananların kaygılarını daha da artıracak olan en olumsuz senaryo gerçekleşmişti. AKP hükümeti beş yıl daha iktidardaydı ve "Çankaya kalesi"ni de ele geçirmişti.

AKP hükümetinin seçim sonrasında gündeme getirdiği sivil anayasa tartışmaları ve üniversitelerde türban yasağını kaldırma niyeti, AKP karşıtı cephede paniği daha da artırdı. "Türkiye Malezya mı oluyor?" sorusu işte bu ortamda gündeme oturdu. Başlıca gazeteler yazarlarını, muhabirlerini Malezya'ya yollayarak bu soruya cevap aramaya başladı, televizyonlarda bu konu tartışıldı.

Nereden çıkmıştı bu Malezya örneği? "Laiklik elden gidiyor" cephesindeki korkulara bir de "Malezya gibi olma" korkusu mu eklenecekti şimdi?

Türkiye Malezya olur mu?

Neden kapılıyoruz böyle korkulara? Ortaya atılan bir iddiayı ya da yakıştırmayı neden kendi süzgecimizden geçirip değerlendirmeye tabi tutmadan hemen ciddiye alıp üzerinde fikir yürütmeye, ahkâm kesmeye başlıyoruz ve ürkütücü senaryolar üretip korkularımıza korkular katıyoruz?

Aslında olayın kökeninde yatan şey, laiklik konusunda duyarlı olan kesimin toplumsal olayları akılcı bir çerçeveye oturtarak değerlendirme alışkanlığının bulunmaması. Biri çıkıyor, yüzeysel benzerliklere bakıp "Bu gidişle Türkiye Malezya'ya benzeyebilir"

diyor, bir anda herkes bunu tartışmaya başlıyor ve yeni korkular üretiliyor.

Ben bu kesimdeki tanıdıklarıma baktığımda da genelde bu tür tepkisel davranışların yaygın olduğunu görüyorum. Ahlar, vahlar, korkular, nefretler, duygusal tepkiler. Bu duyguları istismar edenlerin peşinden sürüklenmeler. Sonunda hiçbir yere varamamanın düş kırıklığı. Suçluyu, sorumluyu kendi dışında, cahil halkta ve yabancı güçlerde arama alışkanlığı.

Entelektüel sayılabilecek kimselerde de hayli yaygın bu davranış biçimi. Her olay hemen kafalardaki şablona göre bir yere oturtuluyor. Malezya'da devleti İslami kurallara göre düzenleme yönünde adımların atılması hemen aynı şeyin Türkiye'de de olacağının işareti sayılabiliyor çünkü kafalardaki şablona AKP yönetiminin Türkiye'yi bu yöne götürmeye kararlı olduğu inancı yerleştirilmiş. Şimdi siz bu yakıştırmaya itiraz eder ve "canım Türkiye ile Malezya'nın ne tarihi, ne toplumsal dokusu ne de siyasal yapısı birbirine benziyor" derseniz ve onların korkularını sorgularsanız, onlarla aynı "mahalle"den bile olsanız, hemen kuşkuyla bakıyorlar size. "Karşı kampın adamı" damgasını yemeniz bile mümkün. İşte bu "mahalle baskısı" yüzünden laik "mahalle halkı"nın içine hapsolduğu şablonu kırması ya da "paradigma hapishanesi"nin dışına çıkması kolay olmuyor.

Ama artık yetti. İçine düştükleri kısırdöngüyü kıramayarak bu davranış biçimini sürdürenlere "artık yeter" deme zamanı geldi. Çünkü onlar bu kısırdöngüyü kıramadıkları sürece hiçbir yere varamayacaklar. Laik düzenin korunmasına da hiçbir katkıları olmayacak. Onların bu davranışlarında ısrar etmeleri AKP ve yandaşlarını rakipsiz bırakacak.

Büyük korkunun kökeni

Laiklik konusunda duyarlı olan kesimde görülen bu davranış tarzının nedenleri üzerinde durup düşünmek gerekiyor aslında. Bu davranış tarzının ardında nasıl bir ruh hali var? Türkiye'nin entelektüel birikiminin önemli bir bölümünü temsil eden, laiklik konusunda duyarlı olan aydınların bir bölümü bu kısırdöngüyü neden kıramıyor? Cumhuriyet'in 84 yıllık kazanımları nasıl bu kadar hafife alınabiliyor? Türkiye'nin bir anda Malezya olacağına nasıl bu kadar kolaylıkla inanılabiliyor ve her gün yeni korkular yaratılabiliyor?

Bu soruların basit bir cevabı yok tabii. Pek çok neden ileri sürülebilir bu davranış tarzını açıklamak için. Ancak belirleyici bir

neden ararken Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş günlerinden bu yana etkisini sürdüren bir büyük korkudan, laik düzenin sürekli olarak potansiyel bir tehdit altında bulunduğunu düşündüren bir tarihsel kaygıdan söz etmek mümkün.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kuşağının, kurduğu devleti ve laik düzeni koruma görevini verdiği kadrolara miras bıraktığı temel sorun, yaygın bir toplumsal tabana dayanmayan bir yönetici kadronun, ülkeyi kendi kafasındaki modele göre yönetme ve yönlendirme hakkını elinde tutma sorunu. Bu sorunu demokrasi içinde çözümlemek hayli zor olduğu için, Atatürk'ün bu yöndeki girişimleri yarıda kalmış, 2. Dünya Savaşı sonrasına kadar çok partili demokrasiyi yerleştirmek mümkün olmamış.

Korkulan şey nedir? Korkulan şey Atatürk ve arkadaşlarının laiklik temeline oturttuğu yeni devlet düzeninin ve bu kadronun öngördüğü hayat tarzının halkın çoğunluğu tarafından reddedilmesidir. Kurucu kadro, merkezi devletin siyasi denetiminin gevşemesi ya da oyla iktidara gelmiş bir partinin devleti ele geçirmesi halinde denetimden çıkabilecek olan halk kitlelerinin laik rejimin bekası için bir tehdit oluşturacağı kaygısını duydu hep. Büyük çoğunluğu köylü olan geniş kitlenin din motifi kullanılarak kazanılması olasılığı da bu kaygıyı besledi.

Bu kaygılar nedeniyle tek parti konumunda kalan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) siyasi kontrolü elden kaçırmamak için köylüyü köyünde, kendi ağalarının, şeyhlerinin denetiminde tutmayı tercih etti. Türkiye'deki kentleşme süreci bu nedenle ancak 1950'lerde hız kazanabildi. CHP'nin bir kanadının köylüyü kendi denetimi altında dönüştürmek için gündeme getirdiği Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Köy Enstitüleri girişimleri de 1940'ların Türkiye'sindeki güçler dengesi içinde sonuçsuz kaldı. Devrin güçlü adamı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, bu girişimleri başta desteklediği halde sonra savunamadı. 1940'ların gazete koleksiyonları, İnönü'nün bir yandan 2. Dünya Savaşı'nın ağır sorunlarıyla boğuşurken diğer yandan CHP'nin reformist kanadıyla büyük toprak sahipleri arasındaki mücadelede nasıl zorlandığını ortaya koyar.[7]

"Karşıdevrim" tezi

CHP, köylüyü kendi denetiminde siyasete sokma ve sistemle bütünleştirme fırsatını böylece kaçırdı. CHP'nin yapamadığını,

7. Bu konunun açılımı için 1989'da Afa Yayınları tarafından yayımlanan *Özal'ı Aşmak İçin* adlı kitabıma bakılabilir.

toprak reformu ve Köy Enstitüleri girişimine karşı çıkan büyük toprak sahiplerinin öncülüğünde kurulan Demokrat Parti (DP) yaptı, ülke nüfusunun çok büyük bölümünü oluşturan köylüyü siyasi sistemle bütünleştirmeyi başardı. CHP'nin Türkiye'nin geleceğini belirleyici konumu böylece sona ermiş oldu.

Kendilerini "Kemalist" diye niteleyen kimilerinin yıllardır "karşıdevrim" diye dillerine doladıkları süreç de böylelikle başlamış oldu. CHP'nin iktidarı kaybetmesi ve laiklik konusunda ödün vermeye eğilimli görülen DP'nin büyük oy desteğiyle tek başına iktidara gelmesi "karşıdevrim"in başlangıcı sayıldı. DP'nin 27 Mayıs askeri müdahalesiyle kapatılması üzerine kurulan Adalet Partisi'nin ve onun çizisini izleyen partilerin de seçimlerde büyük başarı sağlamaları ve CHP'yi genellikle muhalefette bırakmaları bu "karşıdevrim"e süreklilik kazandırdı. "Karşıdevrim" tezi, çoğu kez ulusalcı yönüyle ortaya konsa da aslında laik rejime karşı tehdit oluşturduğu varsayılan kitlelere karşı duyulan büyük korkunun bir ifadesi.

Laik düzeni kökleştirmek için siyasi denetimi elde bulundurmak ve tek parti rejimini sürdürmek belki de gerekliydi ama CHP'nin savunduğu laiklik anlayışı geniş bir halk kesiminin yabancılaştırılmasına da katkıda bulundu. Bunun sonucunda da geniş kitle hep dine daha saygılı ve kendisine daha yakın gördüğü sağdaki partilere oy verdi. Bunun tek istisnası ise CHP'yi geleneksel katı laikçilik çizgisinden biraz uzaklaştırarak halka daha yakın görünmeyi başaran ve halkçı-milliyetçi söylemi iyi kullanan Bülent Ecevit'in liderliğindeki CHP ve sonra DSP oldu.

Solun yarattığı korku

Öte yandan Türkiye'de solun, laikliği savunan kesimle ve CHP'yle aynı safta görülmesi ve kendini bundan kurtaramaması, yaygın bir kitlesel desteğe kavuşma şansını olumsuz etkiledi. Tek parti devrinin halkı cahil ve gerici-dinci akımların etkisi altına girebilecek bir insan yığını gibi gören ve ona korkuyla bakan yaklaşımı, solun tabanını oluşturabilecek olan emekçi halkın önemli bir bölümünün CHP'den ve soldan uzak durmasında önemli rol oynadı.[8]

Türkiye'de solun kitle tabanının sınırlı kalmasına karşın, özellikle 1960'tan sonra solda gözlenen hareketlenme yeni bir korku kaynağının doğmasına yol açtı. 1960'larda bir yandan 27 Mayıs'ın

8. Prof. İdris Küçükömer, 1969'da Ant Yayınları'nca yayımlanan *Düzenin Yabancılaşması* adlı kitabında Türkiye'de solun kitle tabanının zayıf kalmasının ve bu nedenle gelişememesinin karmaşık bir analizini yapar.

getirdiği özgürlükçü anayasanın sağladığı olanaklar, diğer yandan hızlanan sanayileşme atılımı, işçi sınıfının gelişmesini ve solun yükselmesini gündeme getirdi. Siyasette sağ-sol ekseni yeniden tanımlandı.

Soğuk Savaş'ın cephe ülkelerinden olan Türkiye'de özellikle gençlik içinde ve işçi kesiminde sol fikirlerin güçlenmesi ve solun eylemci bir güç olarak ortaya çıkması, ABD'nin yanı sıra, Türkiye'deki sermaye kesimini ve devlet güçlerini de rahatsız etmeye başladı. Soldaki eylemci güçlerin bir bölümünün, Türk Silahlı Kuvvetleri içinde yandaşlar edinerek demokrasi dışında yollarla iktidara gelme hevesine kapılmaları bu tehdidi daha da ciddi hale getirdi. 12 Mart 1970 askeri müdahalesi öncelikle bu tehdidi önlemeye yönelikti.

1980 dönemecinde ise ekonomide dışa kapalı ithal ikamesi döneminin sınırlarına gelinmesi de dış rekabete açık bir ekonomiye geçiş için işçi ücretlerinin düşürülmesini ve solun direnme gücünün kırılmasını gerektiriyordu. 12 Eylül askeri rejimi bu işlevi yerine getirdi. Bu süreçte dindar kitleden duyulan korku ikinci plana düştü, hatta sola karşı bu kitleyi kullanmak için 12 Eylül askeri yönetimi onlara ödünler bile verdi. Bu da siyasal İslam'ın yükselişini kolaylaştırdı.

Siyasal İslam korkusu

Siyasal İslam'ın 1970'te Necmettin Erbakan'ın Milli Nizam Partisi'ni kurmasıyla başlayan süreçte, bütün engellemelere ve parti kapatmalarına karşın nasıl geliştiğini ve bugünlere geldiğini daha önceki bölümlerde özetlemiştik. Siyasete ilk adımı Necmettin Erbakan'ın kurduğu Milli Selamet Partisi'nden milletvekili adayı olarak atan Turgut Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi'nin 12 Eylül rejimini son erdiren 1983 seçimlerini kazanmasıyla başlayan süreç de siyasal İslam'ın yükselişine katkıda bulundu.

Anavatan Partisi'nin 1991'deki seçim yenilgisi ve Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal'ın 1993'teki ölümü, merkez sağdaki ve soldaki partilerin yetersizliğinin sergilendiği, krizlerin birbirini izlediği bir dönemi başlattı. Siyasal İslam'ı dışlayan iktidarların ülkenin sorunlarını çözememesi Erbakan'ın Refah Partisi'ne (RP) yaradı. 1995 seçiminden birinci olarak çıkan RP, yeni hükümetin büyük ortağı oldu, siyasal İslam'ın efsanevi lideri Erbakan da başbakanlık koltuğuna oturdu.

Erbakan'ın, Doğru Yol Partisi (DYP) lideri Tansu Çiller'le birlik-

te kurduğu hükümet fazla uzun ömürlü olamadı çünkü Erbakan'ın başbakanlık koltuğuna oturması ve kimi RP milletvekillerinin dengesiz davranışları, laik düzenin tehdit altında olduğu iddialarını yaygınlaştırdı. Bu süreç 28 Şubat postmodern askeri müdahalesiyle sonuçlandı ve Refah-Yol hükümeti istifaya zorlandı.

Siyasal İslam'ın iktidar olma ya da iktidarı paylaşma hevesi gene yarıda kalmıştı ama siyasal İslam'ın yükselişini önlemek için gerçekleştirilen 28 Şubat müdahalesi, hareketin bir kanadının Erbakan'dan ayrılarak kendisini dönüştürmesini sağladı. AKP bu dönüşüm sayesinde oluştu ve tek başına iktidara gelmeyi başardı.

Şimdi laikliğin tehdit altında olduğunu düşünen kesimde bir kez daha aynı korkular yaşanıyor. İslamcılar ve gericiler ülkeyi ele geçiriyor, ABD'nin güdümünde ılımlı İslam rejimini kuracaklar, Türkiye Malezya'ya dönüşecek diye kaygı duyuluyor.

Bu, laik Cumhuriyet rejimini korumaya odaklanmış kesimin 84 yıllık korkusu. "Bu milletin kontrolü elimizden kaçarsa bunlar bizi yaşatmaz, İran'a, Malezya'ya benzeriz" korkusu 84 yıldır sürüyor. Türkiye muazzam bir değişim geçirdi bu 84 yıl boyunca ama bu büyük korkuyu bir türlü aşamadı.

84 yıl yetmedi mi?

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan 84 yıl sonra, laikliğin elden gideceği korkusunu yaşamaya devam edenlerin korkuları eğer evhama dayanmıyorsa o zaman bu korkuyu duyanların çok acı bir gerçeği kabul etmeleri gerekiyor. Demek ki 84 yıllık Cumhuriyet rejimi temel hedefine varamamış. Laik düzeni yerleştirmek için harcanan bunca çabaya rağmen halkın önemli bir bölümü laik düzeni ve onun getirdiği yaşam tarzını benimsememiş. Laik düzene yönelik tehdidi ortadan kaldırmak amacıyla gerçekleştirilen askeri müdahaleler, kapatılan siyasi partiler, uygulanan baskılar bu tehdidi ortadan kaldırmaya yetmemiş.

Bugün bu korkuyu duyanlar bu acı gerçeği kabul etmeye hazır mı acaba? 84 yıldır aşılamayan bu büyük korkuyu aşmak için ne yapmayı düşünüyorlar? 84 yıldır sonuç vermeyen yöntemlerin dışında bir çözüm var mı kafalarında?

Yoksa bir kez daha askerin durumu vaziyet etmesine, AKP'nin kapatılmasına, irticai akımların bastırılmasına mı umut bağlıyorlar? Bir kez daha bu çıkmaz sokağa saparak korkularını aşacaklarını mı umuyorlar?

Korkunun ecele faydası yok. Eğer biz bugün, laik düzende yaşa-

mak isteyen insanlar olarak, Türkiye'nin Malezya'ya ya da İran'a, ya da İslami kurallara göre yönetilen herhangi bir ülkeye dönüşmesinden korkuyorsak umudumuzu keselim bu ülkeden, tası tarağı toplayıp dilediğimiz gibi yaşayabileceğimiz bir yerlere göçelim.

Bence bütün bunlara gerek yok çünkü 84 yıllık Cumhuriyet rejimi, onu savunma iddiasındakilerin korkularını haklı çıkartacak ölçüde başarısız değil. Siyasi İslam'ın yükseliş sürecinde, Türkiye'de de İslami bir düzenin kurulacağını hayal edip ham heveslere kapılanlar, ürkütücü davranışlara cüret edenler çıkabilir ama bunlar ülkenin yönünü değiştiremez. Bu ülkede yaşayan insanların büyük çoğunluğuna laik ve demokratik bir düzenin dışında bir düzeni kimse kabul ettiremez. Kadınlarınızın elde etmiş olduğu hakları kimse geri alamaz, onların özgürlük alanını kimse sınırlayamaz.

Korkuyu aşmak için

Bana öyle geliyor ki biz bu büyük korkuyu aşıp, laik düzene tehdit oluşturduğunu iddia ettiğimiz insanlarla, demokrasi içinde birlikte yaşamanın yollarını bulursak sonunda onlardan korkmamıza gerek kalmayacak. Onlara karşı cepheler oluşturup onları düşman gibi gördüğümüz için onlardan korkuyoruz.

Bizi ürküten davranışları sergileyenlerin, AKP'ye oy verenler içinde bile bir azınlık olduğunu düşünüyorum ben. Onların yaşam tarzımızı tehdit eden davranışlarını tabii ki yakından takip edip teşhir edeceğiz ama onlar bunu yapıyorlar diye AKP'ye oy veren ya da yakınlık duyan herkesi, başını örten her kadını potansiyel tehdit olarak görüp dışlamanın bizi yeni çıkmazlara sürükleyeceğini unutmayalım.

Çoğulcu ve gelişmiş bir toplumda birbiriyle rekabet eden yaşam tarzları olabilir ve bunlar birbirinden etkilenir. Zaman içinde ortak yaşam tarzı alanı genişler. Bu süreç yaşanırken yaşam tarzı bizimkinden farklı olan herkesi potansiyel düşman gibi görüp karşımıza alırsak, onlara karşı cepheler kurup onları bizim yaşam tarzımızı kabul etmeye zorlarsak sonunda kendimizi korunmaya muhtaç bir azınlık durumuna düşürebiliriz. Asıl korkulması gereken de budur.

9

Sol nasıl bitirildi?

Sandığa gittiğimiz 22 Temmuz gününün akşamında gözüm TV ekranında, seçim sonuçlarını bekliyorum. Saat 19'a yaklaşırken bir TV kanalında yayın yasağı deliniyor ve ilk sonuçlar beliriyor ekranda. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) elde ettiği oy oranını yüzde 51 olarak görüyorum. Bunun o ana kadar sayılan oylara göre AKP'nin ülke genelinde elde ettiği oy oranı olduğunu fark ettiğimde gözlerime inanamıyorum, "bir yanlışlık var herhalde, ya da bilinçli bir saptırma" diye geçiriyorum içimden.

Hemen kanal değiştiriyorum ve farklı kanallarda ekrana yansıyan rakamlara bakıyorum, sonuç fazla değişmiyor, her yerde AKP'nin oy oranı yüzde 50'ye yakın görünüyor. Saatler ilerleyip sayılan oyların oranı arttıkça iktidar partisinin ülke genelinde elde ettiği oy oranı biraz düşüyor ama AKP'nin yüzde 46-47 dolaylarında bir oy aldığı ortada. Seçime Demokratik Sol Parti'yle (DSP) birlikte giren ve bir bütün olarak solu temsil etme iddiasında olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) oy oranı ise yüzde 20'yi ancak geçiyor.

Üzülmeli miyim yoksa sevinmeli miyim bu sonuca? AKP'yi devirme umuduyla erken seçime zorlayanların bu sonuca önemli katkısı olduğunu düşününce, "oh olsun onlara, hak ettiklerini buldular" demek geliyor içimden. Türkiye'yi krizdeki bir ülke haline getirmek ya da öyle göstermek isteyenlere, "kriz varsa bu sizin kriziniz" diye cevap vermiş sanki seçmen. AKP'yi iktidardan uzaklaştırma planını uygulamaya koyanların zoruyla erken seçime giden AKP'nin oy oranını yüzde 34'ten yüzde 47'ye çıkartması, bu müthiş (!) planı yapan, kerameti kendinden menkul kurtarıcı tayfası için tam bir hezimet.

Sol kanat kopuk

Seçim gecesini birlikte geçireceğimiz dostlarla buluştuğumuzda onların da benim gibi düşündüğünü fark ediyorum. Çoğumuz daha önce sol partilere ya da adaylara oy vermişiz ama bu seçimde her yöntemi kullanarak AKP'yi devirmeye çalışanlara sempati duyan yok içimizde. Pekiyi AKP'ye oy veren var mı? Hemen bir mini anket yapıyoruz. AKP'ye oy veren yok içimizde, herkes bağımsız aday Baskın Oran'a vermiş oyunu.

Düşünebiliyor musunuz, böylesine iddialı bir seçimde, sahip olduğumuz tek oyu, seçilme şansını fazla görmediğimiz bağımsız bir adaya vermişiz hepimiz. Acaba bizde mi bir sorun var, yoksa gönül rahatlığıyla oy vereceğimiz bir sol partinin bulunmaması mı yaratıyor bu sorunu? Asıl sorun siyasi yelpazenin sol kanadının kopmuş olması mı?

Bizim gibi daha önce siyasi yelpazenin solundaki partilere oy vermiş olan pek çok kişi hissetti bu sıkıntıyı. Bunlardan bir bölümü, AKP'ye karşı muhalefeti güçlendirmek için, gönülsüz de olsa CHP'ye oy verdi. Hatta aynı gerekçeyle MHP'ye oy verenler bile oldu. Sol seçmenin hatırı sayılır bir bölümü ise farklı gerekçelerle bağımsız adayları destekledi.

Türkiye'de solun neden ve nasıl bu duruma düşürüldüğünü birkaç cümle ya da paragraf içinde açıklamak olanaksız. Sol siyasete yön verenlerin tercihleriyle yaşanmış olan siyasi gelişmelerin farklı siyasi tercihlerle nasıl farklı sonuçlar verebileceği konusunda da ancak spekülatif bir değerlendirme yapabiliriz.

Kaçan fırsat

Benim değerlendirmeme göre solun bugün bu noktada olmasına yol açan gelişmeleri 1991'de yapılan siyasal tercihlere bağlamak mümkün. Turgut Özal'ın 1990'da cumhurbaşkanı olmasından sonra kendisini toparlayamayan Anavatan Partisi'nin (ANAP) seçmen desteğini tazelemek için erken seçime gittiği 1991 yılında, sol kendisini yenilemek ve etkili bir muhalefet platformu oluşturmak için önemli bir fırsat yakaladı ama bu şansı kullanamadı.

Solun önde gelen partisi olan Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) 20 ekim 1991'de yapılan genel seçimden üçüncü parti olarak çıkınca muhalefette kalmayı tercih ederek yeni bir vizyon arayışına girseydi solun kaderi belki değişebilirdi. Erdal İnönü liderliğindeki SHP seçimden birinci parti olarak çıkan

Süleyman Demirel liderliğindeki Doğru Yol Partisi'yle (DYP) koalisyona gitmeyi kabul etmeyip muhalefette kalsaydı, Demirel'in ANAP'la koalisyon yapmaktan başka çaresi kalmaz, ekonomideki darboğazları aşma ve ülkeyi yönetme sorumluluğu merkez sağdaki iki partinin üzerinde kalırdı. Sol ise merkez sağın politikalarına alternatif oluşturacak farklı bir açılımın arayışına girebilirdi.

Ancak bu fırsat kullanılamadı. Solun akıl hocalığını yapan kimileri SHP'yi DYP'yle koalisyona zorladı, benim gibi SHP'nin muhalefette kalmasını önerenleri ise "sermaye ajanı" olmakla suçladı.[9] DYP'yle koalisyona giren SHP, Demirel'in günü kurtarma politikalarının ortağı oldu. Demirel'in 1993'te cumhurbaşkanı olması üzerine DYP lideri olan Tansu Çiller'le de Türkiye'yi 1994 krizine sürüklemenin sorumluluğunu paylaştı. Türkiye'nin çıkmazı derinleşirken, solun merkez sağın çıkmazına karşı bir alternatif oluşturma şansı kalmadı. Solun bıraktığı bu boşluğu daha sonra Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) dolduracaktı.

Ortam sol için uygundu

Türkiye'deki solun yeniden yapılanarak güçlenme fırsatını kaçırdığı 1990'lı yıllar aslında sol siyasetin güçlenmesi için gerekli koşulların olgunlaştığı yıllardı. Küreselleşmenin tetiklediği büyük dönüşüm sürecinin, yeni zenginlerin yanı sıra, muazzam eşitsizlikler ve yeni mağdurlar yarattığı bir dünyada, sol siyasete duyulan ihtiyaç artmıştı. Kapitalizmi küresel boyuta taşıyan uluslararası şirketlerin ve finans sermayesinin gücü artarken egemenlik alanı daralan ulusal devletlerin sosyal işlevlerini yerine getirmeleri zorlaşmış, sistemin mağdurları yeni çözümler için sol siyasete daha fazla ilgi göstermeye başlamıştı.

Türkiye'de de birbirini izleyen ekonomik krizlerin halkın önemli bölümünü yoksullaştırdığı, iktidarların hiçbir temel sorunu çözemediği, toplumsal tabandaki huzursuzluğun tepkileri tırmandırdığı bir dönemdi bu. Solun etkisini artırması için son derecede elverişli bir ortam vardı ama sonuç bunun tam tersi oldu, Türkiye'deki

9. Ben o dönemde çalıştığım *Cumhuriyet* gazetesinde, SHP'nin muhalefette kalmasını öneren bir yazı yazdığım için İlhan Selçuk ve bazı diğer *Cumhuriyet* yazarlarınca "ABD'nin ve sermayenin ajanı" olmakla suçlandım. Sonunda onların dediği oldu, SHP-DYP koalisyonu kuruldu ve sol bugünkü çıkmaza sürüklendi. Bu gelişmelere yol açan yazıyı okumak ve o dönemde yaşanan gelişmeleri hatırlamak isteyenler, DYP-SHP hükümetinin yarattığı 1994 krizini anlatan ve Milliyet Yayınları'nca yayımlanan *Krize Adım Adım* (kasım 1994) adlı kitabıma bakabilirler.

sol, toplumsal tabanını da yitirerek tamamen silindi. Toplumun nabzını tutma yeteneğine sahip bir siyasetçi olan Bülent Ecevit liderliğindeki Demokratik Sol Parti'nin (DSP) 1999'da kazandığı seçim başarısı da DSP'nin sol programı nedeniyle değil, PKK lideri Abdullah Öcalan'ın ele geçirilmesi sayesinde elde edilmişti.

1990'lı yıllarda durumu Türkiye'ninkine en fazla benzeyen ülkeler, IMF gözetiminde, bizimkine benzer ekonomi politikaları uygulayan ve bizim gibi sık sık krizlere giren Latin Amerika ülkeleriydi. Bu ülkelerin çoğunda borç yükü ağır, gelir dağılımı adaletsizdi ve gelir düzeyi düşük olan toplumun geniş kesiminin ekonomik durumu bir türlü düzelmiyordu. Sorunlara çözüm bulamayan iktidarlar gelip gidiyor ve fazla bir şey değişmiyordu.

Latin Amerika dersleri

Ancak Türkiye'de solun yanlış siyasi tercihler sonucunda etkisini tamamen kaybettiği dönemde, Türkiye'yle benzer ekonomik ve toplumsal sorunlar yaşamış olan Latin Amerika ülkelerinde farklı bir süreç yaşandı. Solun kendisine yeni bir yol çizerek etkisini artırdığı ve solu temsil eden liderlerin ve partilerin birçok Latin Amerika ülkesinde iktidara el koyduğu görüldü.

- Venezuela'da 1998'de devlet başkanı seçilen Hugo Chavez yoksul kitlelere destek sağlayan sol bir program benimseyerek toplumsal desteğini sağlamlaştırdı ve ABD destekli darbe girişimine karşın iktidarını sürdürdü, yeniden başkan seçildi.
- Brezilya'da eski bir işçi lideri olan Lula (Luiz İgnacio Lula da Silva) 2002'de başkan seçildikten sonra makroekonomik istikrarı bozmadan yoksullara destek veren programlar başlattı ve halkın desteğini alarak ikinci bir dönem için tekrar seçildi.
- Arjantin'de ülkeyi ekonomik felakete sürükleyen IMF reçetesine karşı çıkarak 2003'te iktidara gelen Nestor Kirchner ekonomiyi ayağa kaldırdığı gibi halkın desteğini de kazandı ve 2007'de süresi bitince yapılan seçimde eşi Kristina Martinez başkan seçildi.
- Uruguay'da Tabare Vasquez 2004 yılında ülkenin ilk solcu devlet başkanı oldu.
- Bolivya'da eski bir işçi lideri olan Evo Morales 2005 sonunda yapılan seçimleri sol bir programla kazanarak ülkenin yerli halkını temsil eden ilk devlet başkanı oldu.
- Şili'de ılımlı sosyalist Michelle Bachelet 2006 başında ülkenin ilk kadın devlet başkanı seçildi.
- Nikaragua'da Marksist eğilimli Sandinistaların lideri Daniel

Ortega, 16 yıl sonra 2006 sonunda yapılan seçimi kazanarak yeniden devlet başkanı oldu.

Onlar nasıl başardı?

Latin Amerika'da adeta yeni bir dalga yaratarak iktidara gelen solun farklı ülkelerdeki politika tercihleri ve uygulamaları arasında önemli farklılıklar var. Örneğin sırtını tırmanan petrol gelirine dayayan Hugo Chavez, popülist bir programı sürdürme ve kapitalist dünyaya, uluslararası finans piyasalarına kafa tutma lüksüne sahip. Bu lükse sahip olmayan Brezilya'da ise Lula, bir yandan piyasa dostu bir yaklaşımı benimserken diğer yandan klasik reçetelerin içermediği sosyal programlarla yoksul kesime destek sağlayabiliyor.

Ancak Latin Amerika'daki bu yeni sol dalgayı, şu ana kadar yapılan uygulamalara bakarak bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, üç ana açılımın öne çıktığını görüyoruz.

- Bunlardan birincisi, ülkelerinin yönetiminde daha önce söz sahibi olmamış, ekonomik gelişmeden yeterince yararlanamamış geniş toplum kesimlerinin, demokrasinin sağladığı olanakları kullanarak siyaset sahnesine çıkması ve yönetimde etkili olmaya başlaması.
- İkincisi, siyasete ağırlığını koyan toplumun yoksul ve ezilmiş kesimlerine yönelik sosyal politikaların ve doğrudan destek programlarının sol iktidarlar tarafından uygulamaya konması ve etkili olmaya başlaması.
- Üçüncüsü de solun, küresel dönüşüm sürecinin, yeni tehditlerin yanı sıra, yeni fırsatlar da yarattığını kavrayarak bu fırsatlardan yararlanmaya başlaması ve bunun meyvelerini geniş kitlenin yararına kullanması.

Solun yerine AKP

Türkiye'de kendini "sol" diye tanımlayan partiler, kendilerini iktidar oyununa kaptırdıkları için bu tür yeni açılımlara ilgi göstermediler. Latin Amerika'da solun gerçekleştirdiği açılıma benzeyen bir yaklaşımı Türkiye'de benimseyen ve uygulayan parti ise AKP oldu.

AKP'nin ideolojik temelleri ile Latin Amerika solunun ideolojik temelleri arasında bir yakınlık bulunduğunu söylemek olanaksız ama AKP'nin bazı uygulamalarının solun Latin Amerika'daki

uygulamalarını çağrıştırdığı söylenebilir.

• AKP de, ülke yönetiminde daha önce söz sahibi olmamış, ekonomik gelişmeden yeterince yararlanamamış kesimin temsilciliğini üstlenerek bu kesimi siyaset sahnesine taşıdı.

• AKP de, toplumun yoksul ve muhtaç kesimlerinin sağlık hizmetlerinden yararlanması için adımlar attı, ayrıca çeşitli yöntemlerle bu kesimlere ayni ve nakdi destekler sağladı.

• AKP de, küreselleşmenin yarattığı fırsatlardan çok iyi yararlanarak Türkiye'ye önemli miktarda dış kaynak girmesini sağladı ve bununla ekonominin büyümesini finanse etti.

Latin Amerika'daki bu açılımın orta vadede nasıl bir sonuç vereceği tartışılabileceği gibi Türkiye'de AKP'nin bu uygulamaları yaparken kullandığı yöntemler ve yıllar içinde elde edeceği sonuçlar da kuşkusuz tartışılabilir ama bu açılımın AKP'ye Türkiye'de yaygın destek ve dış dünyada itibar kazandırarak iktidarını sağlamlaştırdığı ortada.

Bizdeki hastalık

Peki yi, dünyadaki ve Türkiye'deki değişimi izleyen AKP bu açılımlarla tabanını genişletip iktidarını sağlamlaştırırken kendini solda sayan partiler ve kişilere ne oldu? Onlar ne yaptı?

• Merkez sağdaki partilerle koalisyona girerek onların yarattığı çıkmazlara ortak oldu, bu süreçte kendi kimliğini kaybetti.

• Değişimi reddedip mevcut düzenin savunuculuğunu üstlendi.

• Değişen dünyanın ve Türkiye'nin gerçeklerini dikkate alarak düzenin mağdurları için yeni politikalar ve çözümler üretemedi.

• Tarihsel "büyük korku"yu günümüze taşıdı, toplumun geniş bir kesimini "gerici" diye niteleyerek dışladı ve kendi toplumsal tabanını daralttı.

• Lider sultasına karşı çıkmayarak başarısız liderlerin görevde kalmasına göz yumdu, kadrolarını yenileyemedi.

• Siyasal İslam'ın yaptığını yapamadı, kendi içinden solu dönüştürecek bir kadro çıkartamadı.

• Toplumdaki desteğini kaybettiği için antidemokratik yollarla iktidara gelmenin yollarını aramaya başladı.

Solun kendini yenileme fırsatını kaçırmasında başrolü oynayanların bugün de "ulusalcı" cephenin ideologları arasında yer aldığını görüyoruz. Onların bugünkü tavırları da solun AKP'ye alternatif oluşturacak bir açılıma girmesini engelliyor. AKP, sağlık-

tan eğitime ve sosyal yardımlara uzanan programlarıyla geniş kitleye hizmet götürmenin ve destek sağlamanın primini toplarken laik düzeni savunma iddiasındakilerin tüm enerjilerini AKP'yi devirme komplolarına harcaması, solun çıkmazının derinleşerek sürmesine yol açıyor.

Sol, laik düzen savunuculuğu bahanesiyle değişime karşı çıkanların etkisi altında kaldığı sürece bu kısırdöngüyü kıramaz ve siyasi yelpazenin solundaki boşluğu dolduramaz. Sol, "ulusalcı" diye geçinen takımın antidemokratik çözüm özlemlerine yamanarak hiçbir yere varamaz. Sol ancak güçlü bir toplumsal taban yaratmanın önemini ve değişimin gereğini kavrayarak yeniden doğabilir.

Kökten piyasacı AKP'ye karşı

AKP, 2003-2007 döneminde, Türkiye gibi ülkelere bol miktarda dış kaynak akıtan küresel piyasaların yarattığı olanakları iyi kullanarak ekonomiye dış kaynak girişini hızlandırdı, bu kaynaklarla ekonomiyi büyüttü, mali disiplini sağlayarak enflasyonu 30 yıldan beri ilk kez tek haneli rakamlara indirdi. AKP'nin geniş kesime götürdüğü hizmetler, ekonomik büyümeden yararlanan tabanı da genişletti.

Küresel ekonominin son 40 yılın en hızlı büyümesini gerçekleştirdiği bu dönemde küresel dalgaya uyum sağlamak ve piyasalara güvenmek ekonomide başarı sağlamanın en önemli koşuluydu. Piyasa tanrısının her sorunu çözeceğine inanmış görünen ve bu nedenle "kökten piyasacı" diye nitelenebilecek olan AKP de bu ortamdan yararlandı.

Ancak şimdi, piyasa tanrısının küresel ekonominin sorunlarını çözemediği, denetimsiz kalan finansal piyasalarda büyük bir kaosun yaşandığı, küresel sistemin bugünkü işleyiş tarzının ABD de dahil olmak üzere pek çok ülkede ağır toplumsal sorunlara yol açtığı bir sürece girmiş bulunmaktayız. "Kökten piyasacı" anlayışın ciddi biçimde sorgulanacağı bu süreçte yeni arayışlar gündeme gelecek. Ayrıca küresel ekonomideki tsunaminin Türkiye ekonomisinin kıyılarını da vurması ve AKP'nin ekonomideki başarısına gölge düşürmesi de göz ardı edilemeyecek bir olasılık.

Bu gelişmeler AKP'ye muhalefet için iyi bir fırsat yaratabilir ve bu fırsattan özellikle sol yararlanabilir. Bu fırsattan yararlanmak için, küresel ekonomiden kaynaklanan tehditleri ve fırsatları doğru değerlendirebilecek, eski çözümlere takılmadan yeni arayışlara girebilecek bir sol anlayışa gerek var.

10

AKP'yi aşmak için

Türkiye 1980'li yıllara derin bir ekonomik ve siyasal krizin pençesinde girdi. Sonunda 12 Eylül 1980 askeri müdahalesine yol açan bu krizin temelinde dünyadaki değişim sürecinin yattığını ve Türkiye'nin bu sürece uyum sağlamak için kapsamlı bir dönüşüm geçirmesi gerektiğini en iyi kavrayan kişi Turgut Özal olmuştu. Bürokraside ve özel sektörde görev yapmış olan Özal dünyanın nereye doğru gitmekte olduğunu sezmişti. Kendisiyle 1982 yılında, 12 Eylül askeri yönetiminin ekonomiden sorumlu bakanıyken yaptığım ilk röportajda, sosyalist ekonomilerin yaşama şansının kalmadığını, dış rekabete açık piyasa ekonomisine uyum sağlayamayan rejimlerin ayakta kalamayacağını anlatmıştı bana.

Askeri yönetimin siyasal partilerin kurulmasına izin vermesi üzerine Anavatan Partisi'ni kurup 1983 sonbaharında yapılan seçimde iktidara taşıyan Özal, 1980'li yıllar boyunca Türkiye'yi kendi vizyonu doğrultusunda dönüştürmeye çalıştı, ancak sınırlı bir başarı elde edebildi. Bir yandan değişime karşı direnen statükocu güçlerin etkisi, diğer yandan Özal'ın kendi birikiminin ve ufkunun sınırlı olması Türkiye'deki dönüşümün sınırlarını da belirledi.

Özal döneminde küresel ekonomiye uyum sağlama yolunda önemli adımlar atıldı, ama 1980'lerin sonuna yaklaşılırken Türkiye hâlâ kronik yüksek enflasyonla boğuşan, gelirin adaletsiz dağıldığı, kayıt dışı ekonominin ve yolsuzluğun önlenemediği, etik değerlerin erozyona uğradığı bir ülke görünümündeydi. 1983 ve 1987 seçimlerinden tek başına iktidar olarak çıkan Anavatan Partisi'nin toplumsal desteği de zayıflamaya başlamıştı.

Özal'ı Aşmak İçin

Özal'ı Aşmak İçin adını verdiğim kitabı bu ortamda yazdım. 1989 yılının nisan ayında yayımlanan ve hayli ilgi gören o kitapta, Özal'ın Türkiye'de başlattığı dönüşümün başarısını sorgulanmış, Türkiye'nin ancak Özal'ı aşarak dönüşümünü sürdürebileceğini ve sorunlarını çözebileceğini iddia etmiştim. Kitabın son bölümünde "Özal'ın aşılabilmesi için bilgi ve kültür birikimleriyle Özal'ı aşabilecek yapıdaki insanların, inandırıcı bir 'geleceğin Türkiye'si' projesi ortaya koymaları ve bunu topluma benimsetmeleri gerekiyor" demiştim.

Özal'ı aşmak ve geleceğe umutla bakabilmek için bir de alternatif iktidar modeli önermiştim o kitapta. Bu alternatif iktidar modelini şöyle tanımlamış 18 yıl önce:

- Dünyada olup biteni yakından izleyen, uluslararası arenada nasıl iş kotarılacağını bilen ve geleceği görebilen bir iktidar.
- Toplumumuzdaki dinamizmi ve dönüşüm potansiyelini doğru değerlendirebilen bir iktidar.
- Toplumun özlemlerine duyarlı yasaklayıcı olmadan yol gösterici olabilen bir iktidar.
- Yıllar yılı bir arada düşünülemeyen kavramları bir araya getirerek orijinal sentezlere varabilen bir iktidar.
- Konvansiyonel çözümlerin dışına çıkabilen ama bulutlarda dolaşmayan, yaratıcı çözümleri cesaretle uygulayabilen bir iktidar.

1989'da önerdiğim bu iktidar modeliyle Özal döneminin aşılabileceği umudunu dile getirirken bir varsayımdan hareket etmiştim. Türkiye'de Özal'ın yapamadığını yapacak, Türkiye'yi XXI. yüzyıla taşıyacak birikime sahip birilerinin ortaya çıkacağını ve yeni dönüşüm projeleriyle siyasete ağırlığını koyacağını varsaymıştım. Siyasal İslam'a eğilimli kesimden gelen Özal'ın yapamadığını, bu kesimden gelmeyen birileri yapacaktı. Türkiye'nin laik düzen içinde çağdaşlaşmasına öncülük eden, daha çok Batılı değerlere dönük olarak yetişmiş kadroların içinden böyle birileri çıkacak, küresel dinamikleri doğru okuyarak Türkiye'yi hak ettiği yere getirecekti. Özellikle yeni yetişen kuşaklardan bunu başaracak birilerinin çıkacağını ummuştum.

Büyük yanılgı

Şimdi bugün gelinen noktadan dönüp geriye bakınca 18 yıl önce fena halde yanıldığımı görüyorum ve büyük bir düş kırıklığı

yaşıyorum. Laik düzeni savunmaya öncelik veren kesim kendi içinden Özal'ı aşacak ve Türkiye'yi XXI. yüzyıla taşıyacak bir lider çıkartamadığı gibi Türkiye'ye ufuk açacak tutarlı bir fikir, bir proje de üretemedi bu 18 yıl içinde. Tersine ekonomiyi krizden krize sürükledi, yolsuzluklara bulaştı, hiçbir temel sorunu çözemedi ve halkın güvenini kaybetti.

Solun (geçen bölümde anlattığım gibi) etkisizleştirildiği ortamda laikliği savunan kesimi temsil eden siyasi partiler 2002 ve 2007'de yapılan iki seçimde de hezimete uğradı ama bunun nedenleri üzerinde durulmadı. Şimdi de çapsız liderlerin peşinde yenilgiden yenilgiye sürüklenen laik kesim hâlâ geçmişteki zaferlerle avutuluyor. Güncel gerçeklerden kopuk, geçmişi geri getirmeyi, Atatürk Türkiyesi'ni ihya etmeyi düşleyen, bir vatan-millet-bağımsızlık edebiyatı prim yapıyor bu kesimde.

Ne yapmalı?

Buna karşılık siyasal İslam'ın etkilerini taşıyan hareket son 10 yılda ciddi bir dönüşüm geçirerek kendi içinden, Türkiye'yi dönüştürmeye ve küresel oyuncu haline getirmeye hevesli, yeni bir akım çıkarttı. Siyasi parti olarak AKP'de ifadesini bulan bu akımla birlikte siyasal İslam'ın Batı'yla ve küresel kapitalizmle ilgili önyargılarından kurtulduğunu, küresel düzenin sağladığı olanaklardan yararlanarak Türkiye'yi kalkındırmayı hedeflediğini, bir anlamda Özal'ı aşmaya talip olduğunu görüyoruz. Her olanaktan yararlanarak toplumsal bağlarını güçlendirme ve halkın desteğini kazanma konusunda da hayli başarılı bu hareket. Benim laik kesimden beklediğimi onlar yapmaya çalışıyor.

O halde ben ne yapayım şimdi?

- Laik kesimin çözümsüzlük üreten duygusal söylemine kapılıp vatan- millet-bağımsızlık edebiyatı yapanlara mı katılayım?
- İçinden çıktığım laik kesimden umut keserek, kimi dostlarım gibi AKP'yi desteklemeye mi karar vereyim?
- Türkiye'nin XXI. yüzyıldaki rotasını AKP ve yandaşlarının çizmesine, gönülsüzce olsa da, razı mı olayım?
- Ya da "yukarıdakilerden hiçbiri" deyip bu kez de "AKP'yi aşmanın" mümkün olduğunu mu iddia edeyim?

Benim bu noktada neye karar vereceğim pek de önemli değil aslında. Önemli olan, benim gibi Türkiye'nin laik ve demokratik yapısını koruyarak XXI. yüzyılın dünyasında iyi bir yere gelmesi-

ni, halkın refahının ve mutluluğunun artmasını isteyenlerin, güncel gerçeklerin ışığında doğru tercihler yapabilmeleri.

Türkiye'nin seçenekleri

Bugünün dünyasında doğru tercih yapabilmek kolay değil çünkü büyük bir dönüşüm yaşanıyor dünyada, küresel hiyerarşi altüst oluyor. Batı'nın 200 yıllık hegemonyası sarsılıyor, ekonomik ve siyasi güç dengeleri değişiyor. Dönüşüm geçiren toplumlarda sınıfsal yapılar ve güç ilişkileri yeniden biçimleniyor. Ülkelerini yönetmeye alışmış seçkinlerin, demokratik haklarına sahip çıkmaya başlayan kitleleri, tepeden buyruklarla yönetmeleri ve kontrol altında tutmaları giderek zorlaşıyor. Bilgi toplumunun bireylerini eski yöntemlerle denetlemek ve yönlendirmek mümkün olmayabiliyor. Rakipsiz bir askeri güce sahip olan ABD'nin de yaşayarak öğrendiği gibi, askeri gücüne güvenerek istediği sonucu elde edebileceğini sananlar ciddi düş kırıklıkları yaşayabiliyor.

Türkiye de tüm bu gelişmelerden etkilenen ve ayrıca kendi içinde dönüşüm geçirmekte olan bir ülke. Türkiye'de de ekonomi küresel sermayeye açılarak gelişirken güç ilişkileri ve sınıfsal yapı değişiyor. Ülkenin geleceği konusunda son sözü söylemeye alışmış olan seçkinci kesim bu ayrıcalığını kaybetme noktasına gelmenin travmasını yaşıyor. Bu kesimin güvendiği askerin rejime müdahalesinin umulan sonucu vermeyebileceği de giderek daha iyi anlaşılıyor.

Şimdi tüm bu faktörleri hesaba katarak, Türkiye'nin önündeki gerçekçi seçeneklerin bir dökümünü yapmak istersek şunları söyleyebiliriz:

- Küresel dönüşümlerin yaşandığı ve küresel rekabetin kızıştığı XXI. yüzyılda ancak bu dönüşümü iyi okuyan ve yarattığı fırsatları iyi değerlendiren ülkeler ve uluslar başarılı olabilecektir.
- Dünyada ve Türkiye'de yaşanmakta olan dönüşüm sürecinde toplumsal güç ilişkileri ve sınıfsal yapı önemli ölçüde değişmekte ve bu değişim değerler sistemini de etkilemektedir. Bu sürecin yarattığı sosyopsikolojik travmaları krize dönüştürmeden, uzlaşma içinde çözebilen toplumlar başarılı olacaktır
- Türkiye küresel dönüşüme ayak uydurarak ve yarattığı fırsatları kullanarak hızlı gelişme ve küresel planda önemli oyuncu olma potansiyeline sahip ülkelerden biridir.
- Türkiye bu potansiyeli ancak kendine özgü laik devlet yapısını koruyarak ve demokrasisini geliştirerek kullanabilir. Türkiye

laik ve demokratik düzenini koruma ve geliştirme konusunda ulusal bir mutabakata varmadıkça ekonomik kalkınmayla ilgili hedeflerine de varamaz.

• Türkiye'de böyle bir mutabakat, laik düzenle ve demokrasiyle ilgili tartışmaları siyasetin ana ekseni dışında bırakmakla gerçekleşebilir.

• Muhafazakâr-dindar kökenli bir parti olan ve şu an için yaygın kitle desteğine sahip bulunan AKP, laik ve demokratik düzen tercihini açık ve inandırıcı biçimde ortaya koyarak bu mutabakatın sağlanmasına katkıda bulunabilir.

• Laik düzenin korunması konusunda duyarlı olan toplumsal kesim ve bu kesimi temsil eden siyasi hareketler de, askerin rejime müdahalesini kayıtsız şartsız reddederek ve vesayetsiz demokrasi tercihini açık biçimde ortaya koyarak bu mutabakatın sağlanmasına katkıda bulunabilir.

• AKP'nin dünya görüşünü reddeden ve kadrolarını yetersiz bulanların, gerçekçi alternatifin 1930'ların Türkiyesi'ne dönüş olmadığını kabul edip, dünyadaki ve Türkiye'deki koşulları daha iyi değerlendirerek Türkiye'yi AKP'den daha iyi yönetebileceklerini ortaya koymaları ve toplumu bu yönde ikna etmeleri gerekir.

• AKP'nin temsil ettiği kesim ile karşıtlarının rejimin genel çerçevesi konusunda uzlaşamayarak hesaplaşmayı tercih etmesi halinde Türkiye kendini sonucu belirsiz bir toplumsal çatışmanın içinde bulabilir ve küresel oyunda etkili olma şansını kaybedebilir.

Çıkmaz sokak

Türkiye belki de bir yol ağzında. Bu noktada seçilecek olan yol Türkiye'yi küresel yarışın ön saflarına da taşıyabilir, büyük bir çıkmazın içine de sürükleyebilir.

Ya Türkiye'yi çağın gereklerine uyacak biçimde dönüştürebilecek olan güçler, rejimin temel niteliği konusunda bir uzlaşmaya vararak Türkiye'yi küresel hedeflere kilitleyecek. O zaman eğitim ve hukuk reformu, bilgiye erişimin kolaylaştırılması, teknoloji atılımı, refahı artırma ve topluma yayma, çevreyi ve tarihsel mirası koruma, dünyada yankı yapacak kültürel projeler konuşulacak Türkiye'de. Korkular yerini umutlara, yaratıcı buluşlara, her anlamda zenginlik üretecek projelere bırakacak.

Ya da rejim tartışmasına öncelik verilecek, AKP ile karşıtları arasında bir hesaplaşma yaşanacak ve Türkiye bir çıkmaz sokağa girecek. Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'de belirleyici ko-

numda bulunanlar ile şimdi onların yerini almaya aday olanlar, rejimin niteliği konusunda uzlaşıp birlikte yaşamanın koşullarını yaratacaklarına, birbirlerini etkisiz hale getirmeyi hedeflerlerse Türkiye çok boyutlu bir krizin içine sürüklenecek.

AKP'nin ilk iktidar dönemindeki en büyük başarısı, meşruiyet tabanını genişletecek bir açılımı gerçekleştirmesi oldu. AKP'nin liberal-demokrat kesimde ve dış dünyada kabul görmesinde de, Avrupa Birliği (AB) açılımı ve bunun uzantısında gerçekleştirilen reformlar büyük rol oynadı. AKP'nin ikinci iktidar döneminde, kimi cemaatlerin etkisinde kalarak ve "mahalle baskısı"na teslim olarak ya da milliyetçi-militarist baskılara boyun eğerek bu geniş tabanı daraltacak yönde adımlar atması, partinin hem iktidar temelini hem de dış itibarını sarsar. Siyasal İslam'ın ülkemizde bilinen çizgisinden uzaklaşarak yaptığı açılımla siyasetin merkezini doldurmayı başaran AKP'nin böyle bir yola girmesi halinde bunun bir tür siyasal intihar anlamına geleceği söylenebilir.

Tuzaklara karşı

Ben AKP'nin bu tuzağa düşmeyeceğini ve çatışmayı başlatan taraf olmayacağını düşünüyorum. Buna karşılık "laiklik elden gidiyor" kaygısını duyan kesimin tepkisini sömürerek onlara umut aşıladıktan sonra 22 Temmuz hezimetini hazırlayan ekip, saldırgan söylemini sürdürmeye ve gerilimi yeniden tırmandırmaya niyetli görünüyor. Bu noktada şu soru akla geliyor: Yaygın bir toplumsal tabanı bulunmayan, seçmen desteğiyle iktidara yaklaşması bile mümkün olmayan, demokratik dünyanın tepkisini çeken bu ekip neye güvenerek bu kadar dışlayıcı ve saldırgan olabiliyor?

Sanırım bir kez daha askere güveniyorlar. Gerilimi tırmandırıp çatışma ortamını oluşturabildikleri takdirde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) kendi yanlarında bu çatışmaya katılacağını ve rejime müdahale edeceğini varsayarak bunun ortamını yaratmaya çalışıyorlar.

TSK, kendi konumlarını korumak için her şeyi göze almış görünen bu ekibin kurduğu tuzağa düşer mi? 27 nisan gecesi Genelkurmay'ın internet sitesine düşen e-muhtıra nedeniyle ciddi bir itibar ve saygınlık kaybına uğradığını düşündüğüm TSK'nın, bu çapsız muhterislerin tahrikine kapılarak yeni tuzaklara düşmeyeceğini umuyorum.

Asıl büyük tuzak ise laik düzenin korunması konusunda duyarlı olan, benim de aralarında bulunduğum insanlara karşı kurul-

muş durumda. Bizi, "bidon kafalı" diyerek aşağıladıkları geniş kitleyle karşı karşıya getirip ondan sonra askerin gelip bizi kurtarmasını sağlayacaklar akılları sıra.

Artık yeter! Ülkemizde laik düzenin kökleşmesini, demokrasinin gelişmesini ve kalkınmanın hızlanmasını istiyorsak her şeyden önce ufkumuzu körleten bu çağdışı ekibin vesayetinden kurtaralım kendimizi. Bu düşünce zaptiyelerinin "paradigma hapishanesi"nden kurtulduğumuz anda ülkemizin geleceğine çok daha iyimser bakabilir ve AKP'yi aşma umudunu koruyabiliriz.

11

Paradigma hapishanesi

Türkiye'de laik düzeni savunma iddiasındakiler, yıllardır aynı ezberi tekrarladılar, kolaylarına geleni yaptılar. Yalnızca kendi düşüncelerini paylaşanlarla diyalog kurdular, onlarla dayanışmaya önem verdiler. Laik düzene karşı tehdit olarak gördükleri geniş kitleyi aşağıladılar, hor gördüler, adam yerine koymadılar. Kendi görüşlerinin, dogma haline getirdikleri tezlerinin doğru olduğuna o kadar emindiler ki bunları sorgulayan herkesi dışladılar. Kendileri gibi düşünmeyen herkesi düşman gibi görmeye başladılar, içeride ve dışarıda bir kuşatılmışlık duygusuna kapıldılar. Bu süreçte toplumu etkileme gücünü ve Türkiye'nin geleceğini belirleme ayrıcalığını kaybettiler.

Marjinalleştiklerini hissettikçe çareyi Atatürk'e sarılmakta buldular, hayalini kurdukları bir geçmişe dönerek güncel gerçeklerden kaçabileceklerini, Atatürk Türkiyesi'ni yeniden kurarak bu hayal ülkesinde tekrar belirleyici konuma gelebileceklerini umdular. Dünyadaki ve Türkiye'deki büyük değişimi reddederek kendi ayrıcalıklarını koruyabileceklerini sandılar.

Sonuç hep düş kırıklığı oldu onlar için. Bunun son örneği 22 Temmuz Seçimleri'nde yaşandı. Onların aşağıladığı, adam yerine koymadığı kesimin desteğini alan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) ülke çapında büyük bir zafer kazandı, onların desteklediği Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ise gene nal topladı.

"Biz" ve "onlar"

Şimdi gene yenilmişlik duygusu içinde büyük bir düş kırıklığı yaşamakta olan bu kesimdeki insanlardan "onlar" diye söz ediyorum çünkü savundukları görüşler ve sergiledikleri davranış biçimi ken-

dimi onlarla aynı yolun yolcusu olarak görmemi engelliyor.

Oysa onlarla birçok ortak yanımız var. Özgeçmişim, Cumhuriyet tarihimize damgasını vuran ayrıma göre, benim onların bulunduğu tarafta, yani "laik-çağdaşlaşmacı" kesimde yer almamı gerektiriyor. Atatürk'e toz kondurmayan ve geleneksel olarak CHP'ye oy veren bir ailede yetiştim. İlkokuldan sonra yabancı dilde eğitim yapan okullarda okudum. Doğu ve İslam kültüründen çok Batı kültürünün ve değerler sisteminin etkisi altında kaldım, Batı'nın sanatına, müziğine, edebiyatına, yaşam tarzına yakın oldum. Din faktörü hayatımın hiçbir döneminde belirleyici olmadı. Laik düzenin yara aldığı bir Türkiye'de nefes almam bile zor.

Ayrım çizgisinin öte yanında ise, kendi geleneksel değerler sisteminin etkilerini taşıyan, Batı kültüründen çok Doğu ve İslam kültüründen ve yaşam tarzından etkilenmiş olan, Müslümanlığını kimliğinin en önemli öğesi olarak gören kesim var. Bu kesimdekilerle benim ortak yanlarımız çok daha sınırlı. Tarihsel ayrım çizgisine göre benim bu "dindar-gelenekçi" kesimden "onlar" diye, "laik-çağdaşlaşmacı" diye tanımlanan kesimden ise "biz" diye söz etmem doğal aslında.

İşte tam bu noktada beni bu kitabı yazmaya iten sorunla gelip dayanıyor iş. Benim içinden çıktığım kesimde halen yaygın kabul gören bakış açısı ve davranış biçimiyle benim bu kesime yakıştırmak istediğim bakış açısı ve davranış biçimi arasında bir uçurum oluşmuş durumda. Benim gördüğüm kadarıyla laikliği savunma iddiasındaki kesim etkisini ve gücünü adım adım kaybediyor çünkü kendi rolünü değişen koşullara göre yeniden tanımlayamıyor. Dindar-gelenekçi kesim ise bunu başardığı için etkisini ve gücünü artırıyor.

Neden böyle oldu? Türkiye'nin insan sermayesinin ve entelektüel birikiminin önemli bir bölümünü de bünyesinde barındıran bu kesim neden bu duruma düştü? İçine düştüğü bu kısırdöngüyü neden kıramıyor? Dünyaya, Türkiye'ye ve kendi durumuna neden farklı bir gözle bakamıyor? Bence bunun en önemli nedeni bu kesimin bir paradigma tutsaklığı yaşamakta olması.

Paradigma tutsaklığı

Taştan, betondan örülmüş duvarları yok paradigma hapishanesinin. Yapı taşları, fikirler ve kavramlar. "Paradigma" varsayımlarla, değer sistemleriyle ve inançlarla örülmüş bir algılama çerçevesini tanımlamak için kullanılan bir sözcük. Dünyadaki, ülke-

mizdeki, çevremizdeki gelişmeleri yorumlarken, dünü-bugünü-yarını anlamaya çalışırken, bazen de farkında olmadan sınırları içinde tutsak kaldığımız bir çerçeve bu.

"Paradigma" deyimi çoğu kez bizim dışımızda belirlenen ve temel olgulara bakışımızı etkileyen bir algılama çerçevesi için kullanılıyor. Bilimsel ya da tarihsel olguları açıklamak için kullanılan paradigmalar yaygın kabul görüp geniş grupların hatta toplumların malı olabiliyor. Ancak bu, genel kabul görmüş olan paradigmaların hiç değişmeyeceği anlamına gelmiyor. Eski paradigmayı geçersiz kılacak yeni bir paradigmanın onun yerini alarak genel kabul gören paradigma haline gelmesi mümkün olabiliyor.

Hepimiz pek çok olguyu, bazen de farkında olmadan, böyle bir çerçevenin içinden bakarak algılıyoruz. Benimsemiş olduğumuz paradigma, olguları nasıl gördüğümüzü belirliyor. Bu çerçevenin dışına çıkabilsek, yani paradigmamızı değiştirerek farklı bir çerçeveden bakabilsek aynı olgulara belki farklı bir şey göreceğiz, farklı bir şekilde algılayacağız onları. Ama çoğu kez yapamıyoruz bunu. Benimsemiş olduğumuz paradigmanın tutsağı oluyoruz.

Paradigma tutsaklığı, büyük değişimlerin yaşandığı dönemlerde daha çok görülüyor. Değişen koşulları algılamak için yeni paradigmalara ihtiyaç doğuyor. Değişen bir dünyaya paradigmamızı değiştirmeden bakınca da olan biteni algılamakta zorlanıyoruz. Benimsemiş olduğumuz paradigma şu ya da bu nedenle gerçekleri doğru algılamamızı engelliyorsa o zaman bu paradigmaya bağlı kalmakta ısrar ettiğimiz sürece gerçekleri kavramakta güçlük çekiyoruz. Benimsemiş olduğumuz paradigmanın tutsağı haline gelip gerçeklerden kopmaya başlıyoruz. Yaptığımız yorumlar, bulduğumuz çözümler ve sergilediğimiz davranışlar bizi umduğumuz sonuçlara götürmüyor çünkü bizim benimsediğimiz paradigma artık gerçekleri açıklayamıyor.

"Atatürkçü Türkiye" paradigması

Burada neden anlatıyorum bunları?

Amacım "paradigma" dersi vermek değil; bu kavramı kullanarak, laik düzeni koruma iddiasındaki kesimin içine düşmüş olduğu çıkmazı açıklamaya çalışmak. Kendimi doğal olarak bu kesimin bir parçası saydığım için, bu kesimin toplumdaki etkisini kaybetmesi ve giderek marjinalleşmesi beni fena halde rahatsız ediyor, bunun nedenlerini araştırmaya zorluyor.

Bana öyle geliyor ki bu kesimdeki insanların büyük bir bölü-

mü, dünyaya ve Türkiye'ye bakarken, yıllardan beri bağlı kaldıkları paradigmanın hâlâ geçerli olduğunu varsayıyor ve bu çerçeveden bakarak değerlendirmeler yapıyor, davranış belirliyor. Ama sonuç hep düş kırıklığı ve hüsran oluyor çünkü hâlâ geçerli olduğunu sandıkları paradigma artık geçerli değil.

Onlar Türkiye'yi, hala geçerli olduğunu sandıkları paradigmaya göre algılamak, kafalarında oluşturdukları modele göre "Atatürk'ün hedeflediği modern ülke" olarak görmek istiyorlar.

Onlar en saf ve katıksız haliyle "Atatürkçü" bir Türkiye'yi düşlüyorlar. Ekonomi politikalarında ve dış politikasında "tam bağımsız" dış borcu ve dışa bağımlılığı olmayan, yabancı sermayeye yüz vermeyen bir Türkiye. Ulusal sermayeye dayanarak kalkınan, dünyaya kafa tutan bir Türkiye. Kimsenin "Atatürk devrimleri"ni sulandırmaya çalışmadığı, herkesin Atatürk'ün öngördüğü gibi yaşadığı, davrandığı bir Türkiye. Dinin toplumdaki etkisinin önemini yitirdiği bir Türkiye.

Düş ve gerçek

Böyle bir Türkiye'de yaşama özleminin duyulması aslında anlaşılabilir bir şey ama bu özlemin gerçekleşmesi olanaksız çünkü bugün Atatürk döneminden tamamen farklı bir dünyada yaşıyoruz. Türkiye'nin ya da her hangi bir ülkenin tam bağımsız ekonomi politikaları uygulayarak, yalnızca kendi kaynaklarını kullanarak kalkınması mümkün değil. Dış politikada tam bağımsızlık da çok göreceli bir kavram haline gelmiş durumda. Atatürk Devrimleri'ne karşı tepkilerin tamamen yok olmadığı, dinin toplumdaki etkisinin arttığı görülüyor. Demokrasi dışı rejimlerin modası geçmiş durumda, Türkiye'de tek parti devrinin yöntemleriyle ülke yönetmek artık olanaksız.

Uzun lafın kısası, bugünün dünyasını ve Türkiyesi'ni algılamak için artık farklı bir paradigmaya gerek var. Laikliğin korunması konusunda duyarlı olan kesim eski paradigmada ısrar ettiği için Türkiye'yi doğru algılayamadı ve Türkiye'nin geleceğini belirleme şansını büyük ölçüde kaybetti. Siyasal İslam kökeninden gelen hareket ise güncel gerçeklerle yüzleşmeyi göze alarak kendi paradigmasını değiştirdi, bu sayede tabanını genişleterek iktidar oldu ve Türkiye'nin geleceğini belirleme şansını ele geçirdi.

Laikliği savunma iddiasındaki kesim paradigma tutsaklığından kurtulamadığı sürece kendi aleyhine gelişen bu durumu değiştiremez, eski paradigmasını değiştirmeden toplumdaki etkisini ve gü-

cünü artıramaz. Günümüzün koşullarında yaygın toplumsal tabanı olan bir güç yaratmadan ülkenin kaderi üzerinde söz sahibi olmak giderek zorlaşıyor. Bu gerçeği göz ardı edip sivil-asker bürokrasinin gücünü kullanarak dengeyi sağlamanın ve askere güvenerek ülkenin geleceği hakkında yeniden söz sahibi olmaya çalışmanın çıkar yol olmadığını artık net olarak görmesi lazım bu kesimin.

Eski paradigmanın olduğu gibi korunmasını isteyen ve kendisini "Kemalist" ve "ulusalcı" olarak tanımlayan kamp aslında büyük bir özgüven sorunu yaşıyor. Bu kampın farfaracı sözcüleri üst perdeden konuşarak ve askeri müdahale tehdidini kullanarak bu sorunu aşmaya çalışıyor ama işleri hayli zor. Bu kafadakilerin en büyük "başarı"sı bir kargaşa ortamı yaratarak Türkiye'ye zaman kaybettirmek olabilir.

Empati zamanı

Türkiye'nin laik düzenden ödün vermeden gelişmesini sürdürmesini ve 21. yüzyılın iddialı ülkelerinden biri haline gelmesini isteyen herkesin artık bu gerçeği görmesi ve gerçekçi paradigmayı benimseyerek ülke için çözüm geliştirmeye katkıda bulunması gerekiyor. Bunun kolay olmayacağı ortada ama umutsuz da olmamak lazım. Benim "bizim kesim" diye söz etmek istediğim, laik düzene vurgu yapan kesimin, bir noktada paradigma değiştirerek dünyaya ve Türkiye'ye daha gerçekçi bakabileceğini ve giderek daha etkili bir konuma gelebileceğini umuyorum.

Cumhuriyet tarihimizin bir gerçeği olan ve günümüzdeki tartışmaların fay hattını belirleyen "biz" ve "onlar" ayrımı bir gerçeği yansıttığı için ben de kullandım bu ayrımı ama bu ayrımın bir çatışma hattı olarak algılanmasının Türkiye için büyük bir felakete yol açacağını düşünüyorum ve bunu önlemeye çalışmanın önemini vurgulamak istiyorum.

Bana öyle geliyor ki biz ancak bu ayrımın varlığını kabul edip bunu aşmanın ve birlikte yaşamanın koşullarını yaratabilirsek yarının Türkiyesi'nin gerçek gündemini konuşmaya başlayabiliriz. Küreselleşmenin acımasız çarkının dönmekte olduğu bir dünyada Türkiye insan sermayesini ve entelektüel birikimini bir bütün olarak ortak hedeflere yönlendirebildiği ölçüde başarılı olabilir.

Bu noktada empatinin önemini bir kez daha vurgulamak gerekiyor. Aslında bugün gelinen noktada çatışma ortamı yaratmak çok daha kolay ama zor olanı başarmaya çalışmalıyız. Her iki taraf da kendisini öteki tarafın yerine koyarak davranabilirse bir-

likte yaşama ortamının sağlanması çok daha kolay olabilir.

Laik düzeni savunan kesimin ülkenin tek hâkimi olmadığını kabul etmesi ve yıllardır "gerici" diye niteleyip yabancılaştırdığı geniş kesimle birlikte yaşamaya kendini alıştırması gerekiyor.

Pekiyi, "onlar" yani ayrım çizgisinin öteki yanında kalanlar hazır ve istekli mi buna? Türkiye'nin ancak bu iki kesim arasındaki ayrımı zaman içinde öğütecek bir uzlaşmayla, bir sentezle yükselebileceğine "onlar" inanıyor mu? Yoksa "onlar" şimdi gücü ve inisiyatifi ele geçirmiş olmanın verdiği özgüvenle kendi ağırlıklarını kabul ettirmek ve ülkeyi tek başlarına yönetmek mi isteyecekler? Laik düzeni sulandırarak Türkiye'yi farklı bir ülke haline getirmeye mi çalışacaklar? Çatışma ortamını yaratanlar "onlar" mı olacak? Eğer bu olasılık gerçekleşirse "biz" ne yapacağız, "onlar"la nasıl mücadele edeceğiz?

Bunların, laik düzenin tehlikede olduğunu düşünen herkesin ve özellikle bu kaygıyı daha da derinden hisseden kadınların kafasını en fazla meşgul eden sorular olduğunu biliyorum. Bu kitabın, bu sorulara hazır ve açık bir cevap arayanları tatmin edecek ve rahatlatacak mesajlar içermediğinin de farkındayım.

Rahatsızlıktan çözüme

Bu doğal çünkü ben bu kitapta, laik düzeni korumaya odaklanmış olan kesimi rahatlatacak bir ezberi tekrar etmedim. Hayranlıkla okudukları kimi köşe yazarları gibi, duygu ve tepki paylaşımıyla onları rahatlatmaya çalışmadım. Tam tersine, rahatsız olacakları gerçeklerle yüzleştirmek istedim onları. İlk anda tatsız bulacakları gerçeklerle yüzleşmeyi göze almadan ve farklı bir arayışa yönelmeden, kendilerini tedirgin eden gidişatı değiştiremeyeceklerini anlatmaya çalıştım onlara.

Laikliğin korunması konusunda duyarlı olanların artık çok iyi anlamaları gereken bir şey var. Onları giderek etkisiz hale getiren süreci, toplumun geniş bir kesimini dışlayarak ya da asker zoruyla baskı altına alarak durduramazlar. Bu kesimi yönlendirmeye çalışanların "biz kaç kişiyiz" diye adam sayarak ve güç birliği çağrıları yaparak yeniden ülkenin hâkimi haline gelme çabaları da kalıcı bir sonuç veremez.

Türkiye'de laikliği savunma iddiasındaki kesimin bir kısırdöngüye hapsolması sayesinde ülkenin yönetimini ele geçiren AKP ve yandaşlarının yanlış yapma ve tehlikeli maceralara kalkışma olasılığı, etkili bir muhalefetin bulunmadığı ortamda artar. Laikli-

ği savunan kesim ancak eski ezberinden kurtulup yeni arayışlara yönelerek bu olasılığın gerçekleşmesini önleyebilir. Türkiye'nin giderek bir "AKP ülkesi" haline gelmesini istemiyorsak AKP'ye karşı gerçekçi bir alternatif yaratmak zorundayız.

Türkiye bir "AKP ülkesi" olarak da belli aşamalar yapabilir, refahı düzeyini artırabilir, bölgesinde etkili bir güç olabilir belki ama XXI. yüzyılın önde gelen ülkelerinden biri olamaz. Ülkemiz, tarihsel ve kültürel mirasıyla, çok boyutlu birikimiyle, yeniliğe açık insanıyla AKP'nin vizyonunu aşacak bir potansiyele sahip bence. Bu potansiyeli kullanmak için gerekenleri yapabilirsek özlediğimize daha yakın bir Türkiye'de yaşayabiliriz.

Yeni öykü ihtiyacı

Türkiye'nin yeni bir öyküye ihtiyacı var aslında. Geçmişin birikimlerini geleceğin kazanımlarına dönüştürecek bir öyküye ihtiyacı var. Hem toplumsal dokumuzdaki ortak paydayı yakalayan, hem de XXI. yüzyılın gereklerine cevap veren bir öykü olmalı bu. Genç kuşakları motive edebilen, toplumun geniş kesimini yakalayan, tabana yayılmış bir zenginleşmeyi hedefleyen, küresel oyunda başarının yollarını keşfeden bir öykü.

Bu öykü kendi kahramanlarını, kendi sembollerini yaratmalı ve dünyaya da örnek oluşturmalı. Barış ve özgürlük içinde kalkınan, Ortadoğu'nun yeniden yapılanmasında önemli rol oynayan, Avrupa'ya dinamizm aşılayan, bilim ve sanattaki atılımlarıyla da dikkatleri üzerine çeken Türkiye'nin başarı öyküsü her yerde konuşulmalı.

Belki bir ütopya ama neden olmasın? Dünyanın merkezi Batı'dan Doğu'ya kayarken bu iki dünyanın kesişme noktasındaki Türkiye, entelektüel birikimiyle, insan sermayesiyle, devlet deneyimiyle neden XXI. yüzyılın başarı öykülerinden birini yazmasın?

Türbülans günlüğü

Çankaya'yı "irticai güçler"e karşı savunulması gereken son kale olarak gören cephenin, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarını cumhurbaşkanını seçemeden devirmek amacıyla tetiklediği süreci heyecanla ama daha çok kaygıyla izledim.

Umut ve korku. Gerilim ve heyecan. Entrikalar, tehditler, meydan okumalar. Sürprizler ve düş kırıklıkları. Duygusal tepkiler, sivri çıkışlar. Ve bir gece yarısı Genelkurmay'ın internet sitesinde beliren e-muhtıra. Sürükleyici bir gerilim filminde bulunması gereken bütün unsurları eksiksiz bulmak mümkündü bu süreçte.

Ankara Tandoğan Meydanı'nda ilk Cumhuriyet Mitingi'nin yapıldığı 14 nisandan erken genel seçimin yapıldığı 22 Temmuz'a kadar geçen 100 günde Türkiye kendisini beklenmedik şekilde bir gerilimin, bir sarsıntının, uçak yolculuklarının sevimsiz deyimiyle, bir "türbülans"ın içinde buldu. Bu sıkıntılı süreçte, rejimin yere çakılma olasılığının tartışma gündemine geldiği anlar bile yaşandı. Benim ciddi kaygılara kapılmamın bir nedeni buydu. Türkiye'nin bir çatışma ortamına ve rejim bunalımına sürüklenmesi olasılığı beni tedirgin ediyordu.

Kaygı duymamın diğer nedeni ise duygusal ve tepkisel davranışların yaygınlık kazandığı bu ortamda anlamlı bir fikir tartışması yapmanın olanaksız hale gelmiş olmasıydı. Hemen herkes kendi siyasi görüşünün geçerli olduğuna ve savunduğu cephenin mutlaka haklı olduğuna kesinkes inanmış durumdaydı. Kendi savunduğu görüşün militanı haline gelenler, farklı görüşü savunan herkesi hain gibi görüyordu. Bu süreçte 'aydın' diye geçinenler de futbol stadyumlarındaki 'amigo'lar gibi davranıyordu.

Ben kendi çevremde AKP yönetimine karşı duyulan alerjinin adeta bir histeri nöbetine dönüştüğünü görüyordum. Erken se-

çim kararı alındıktan sonra karşılaştığım tanıdıkların hemen hepsi bana aynı soruyu soruyordu: "Ne dersin, bu adamlardan kurtulabilecek miyiz?"

AKP'nin laik Türkiye için en büyük tehdit olduğuna inanan ve biriktirmiş oldukları tepkiyi umuda dönüştürmek isteyenlerin sorusuydu bu. Benim bu soruya onların umutlarını artıracak bir cevap verememem ise beni onların gözünde "şüpheli şahıs" durumuna düşürüyordu. Bu ortamda benim onların ezberinden farklı bir fikri ya da görüşü onlara açıklayabilmem mümkün değildi. Örneğin AKP'yi devirmek için izledikleri yolun sonunda AKP iktidarına yarayabileceğini yazdığım ya da söylediğim anda beni hemen karşı kampın adamı olarak görme eğilimine giriyorlardı.

AKP yandaşları da özellikle 27 nisan gecesi Genelkurmay'ın internet sitesine konan e-muhtıra sonrasında, kendi mağduriyetlerinin vurgulanmasını bekliyor, e-muhtıraya karşı açıkça tavır almayanların demokrasi sınavını geçemeyeceğini vurguluyorlardı.

Duygusal tepkilerin öne çıktığı, insanların taraf tutmaya zorlandığı bu ortamda sağlıklı bir tartışma sürdürmek olanaksızdı. Ya kamplardan birine yazılıp 'taraftarlık' yapacaktınız ya da bir köşeye çekilip bu acıklı ve komik manzarayı uzaktan seyredecektiniz. Ben ikinci yolu seçtim ve *Milliyet* gazetesindeki köşe yazılarıma ara verdim.

Böyle dönemlerde gelişmelere biraz uzaktan bakabilmenin küçümsenmeyecek yararları var. Bir kere hem daha geniş bir açıdan hem de daha derinlikli bakabiliyorsunuz olaylara, gelişmelere; oyuna katılan aktörlerin davranışlarını ve tepkilerini daha sağlıklı, daha objektif değerlendirebiliyorsunuz. İkincisi, yaptığınız değerlendirmeleri anında okurla paylaşmadığınız için okurları yersiz kaygılarınızla kaygılandırmaktan ya da hatalı değerlendirmelerinizle yanıltmaktan da kurtulmuş oluyorsunuz.

Ben bu süreci uzaktan izlerken notlar tutarak AKP'nin, CHP'nin ve ulusalcı cephenin, diğer grupların ve askerin davranışlarını kendime göre yorumlamaya çalıştım. Bu süreci yaşarken gösterdiğim anlık tepkilerin, duyduğum yerli ve yersiz kaygıların, yaptığım doğru ve yanlış değerlendirmelerin şimdi olaylar yaşandıktan sonra okunduğunda, yaşanan sürecin niteliği hakkında bir fikir verebileceğini düşündüğüm için bu kitabın ikinci bölümünde bu notlara yer verdim. Serbestçe tutulmuş olan bu notlarda kitabın ana metinlerine yansıtamadığım bazı görüş ve değerlendirmeler de var. Fikir sıçramaları da denebilir belki bunların bazılarına.

AKP'yi acilen iktidardan uzaklaştırma histerisine kapılarak Türkiye'yi erken seçime sürükleyenlere, 22 Temmuz Seçimi'nden zaferle çıkan AKP'nin yanı sıra ben de teşekkür borçluyum. Amaçlarına ulaşmak için her yöntemi deneyen, gece yarısı muhtıralarından medet umanlar, Türkiye'yi sağlıklı tartışmanın olanaksız hale geldiği nörotik bir ortama sürüklemeseler di belki ben de köşe yazılarıma ara verme gereğini duymayacak ve bu kitabı yazamayacaktım.

14 nisan

Tandoğan mitingi üzerine notlar

• Mitinge katılımın yüksek olması ve canlı bir topluluğun bir araya gelmesi olumlu bir gelişme. Başbakan Erdoğan'ın, muhalif seslerin hiç etkili olmadığı ortamda herkesle dalga geçme hevesini etkiler mi acaba?

• Mitingin heyecanı, şölen havası güzeldi ama kürsüden söylenenler bana ilkel geldi, gerçekçi gelmedi. Bu muhalefet cephesi AKP'ye alternatif olabilir izlenimini hiç vermedi. Bu aşamada bunları sorgulamak doğru mu? Bilmiyorum ama benim kafam böyle çalışıyor, duygusal tepkiler, içi boş sloganlar beni tatmin etmiyor.

• Miting kürsüsünden küreselleşmeye ve AKP'ye veryansın ediliyordu ama AKP'nin avantajı ekonomide küresel dalgayı yakalamış olması. Bunun büyük avantajını kullanıyor ve kullanacak. Gelecek seçimdeki rakipleri için bunu aşmak zor. Onlar bu dalgayı yakalamaya yaracak adımları attığı için AKP'yi eleştiriyor ama kendileri ne yapacak?

• Bunu yapabilmek için AKP karşıtlarının dalgadan daha iyi yararlanmak için neler yapacaklarını göstermeleri, anlatmaları gerekli. İlkel bir antiemperyalizm edebiyatıyla küresel dalganın dışında kalmanın bayraktarlığını yaparak bir yere varılamaz.

• Laikliğin tehdit altında olduğunu düşünerek AKP'ye itirazı olanlar arasında bile ekonomik programı ve uygulamaları nedeniyle AKP'ye yakın duranlar var bence.

• İş âlemi ve medyanın bir bölümü de AKP'ye çok kötü bakmıyor çünkü herkes AKP'nin rakiplerinden çok daha fazla dünyanın ve küresel gerçeklerin farkında olduğunu görüyor.

• Medya, AKP karşıtı kampın mevcut söylemiyle hiçbir yere varamayacağının da farkında ve o ölçüde ciddiye alıyor diğer partileri.

• AKP'nin dünyayla bütünleşme tercihinin bir de demokrasi-özgürlük-barış tercihiyle de ilgisi var. Bu yüzden de AKP destek görüyor.

• Askerin bu mitingleri düzenleyenlere yakın durduğu ve destek verdiği iddiaları onlara cesaret veriyor ama bu sonuçta nasıl bir etki yaratacak acaba?

• Artık savunmada olduğunu hisseden laik kesim için başörtüsü gibi semboller çok önemli. Cumhurbaşkanlığı seçimi bu nedenle dönüm noktası olabilir, Çankaya'yı savunulacak son kale olarak görenler var.

• Bu tür mitingler devam eder ve mitinglerde sergilenen coşku laik kesimde "zafer kazandık" havasını tetiklerse bu aldatıcı olur, yanlış beklenti yaratır.

24 nisan

Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçimi sürecindeki tavrına tepkiler

Başbakan'ın tavrı ve AKP'ye karşı tepkiler

• Başbakan Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçimiyle ilgili tavrı sinir bozucu. "Son sözü nasıl olsa ben söyleyeceğim" diye düşündüğü için milletle dalga geçmekten ilkel bir zevk duyuyor. Kendinden emin, milleti alaya alıyor, "ellerine verdik bir çelik çomak, oynuyorlar" diyor. Olgun bir siyasetçinin hiç yapmayacağı bir şey ama o yapıyor ve bunun sakıncasını da görmüyor.

• Baykal da Başbakan'a duyulan tepkiyi kullanarak laf yetiştiriyor. Amaç bir kavga ortamı yaratmak.

• Bu komedinin ortasında ciddi analiz yapmak zor. Yapsanız da fazla ilgi çekmez. Herkes kendi takımına oyuncu topluyor.

• AKP karşıtları tamamen ilkel tepkilere dayanan bir muhalefet yapıyor.

• Ulusalcı, anti-Batı, anti-AB, anti-piyasa, antiemperyalist söylem.

• "Tam bağımsızlık" edebiyatı, ucuz slogan düzeyinde.

• Korku kültürüne dayalı bir tepki seti kafalara çakılıyor.

• "AKP laik cumhuriyeti yıkacak, şeriat düzeni kuracak" deniyor.

• "Türkiye'yi yabancı sermayeye satacak, Batı'nın uşağı yapacak" deniyor.

• "Batı Türkiye'ye düşman/bizi bölecek/sömürecek/Kürt devleti kuracak" deniyor.

• "Ilımlı İslam modeli laik Cumhuriyet'in yerini alacak" deniyor.

• "Bunlara karşı çıkıp tam bağımsız dış politika izleyelim, ulusal ekonomiyi kuralım" deniyor ama bunun nasıl olacağını söyleyen yok.

• Bunların bütün referansları geriye, 1930'lara dönük, tarihte kalmış bir dönemi, bir ülkeyi, bir dünyayı yeniden yaratma hayaliyle avunuyorlar.

Sorulmayan sorular/verilmeyen cevaplar

• Dünya nereye gidiyor? Küreselleşme fırsat mı, tehdit mi?

• Bu çağda "tam bağımsızlık" nasıl olur?

• Ulusal ekonomi uygulanabilir mi? Çin modeline mi geçeceğiz?

• Herkesi dışlayıcı, 'bağımsız' politika nasıl sonuç verir?

• Bu politikayı destekleyecek toplumsal güç desteği var mı?

• Batı gerçekten bize düşman mı? Bize rol mü biçiyor?

• Türkiye'de AKP'ye destek verenler nereden çıktı? Uzaydan mı geldi? Bizim insanlarımız değil mi bunlar? Onlar da bu toprağın, bu ülkenin insanları değil mi?

• Bu nedenle "düşman" ya da "yabancı" saymak doğru değil onları.

• İnfazcı zihniyet bizde hâlâ güçlü. Bu, AKP'de de böyle, karşıtlarında da.

• Biz AKP'nin izlediği yolu beğenmiyorsak ona karşı gerçekçi bir alternatif üretmek zorundayız. Toplumla barışık, dünyayla bütünleşmeye açık, gerçekçi çözümler getiren ve çıkış yolu gösteren bir model, bir seçenek sunup yönlendirici konuma gelebilmemiz lazım. Sorun burada. AKP'ye içeride ve dışarıda, bazen hak etmediği ölçüde puan kazandıran da bunun eksikliği zaten.

• Naci Bostancı'nın Neşe Düzel'le yaptığı söyleşide dile getirdiği, AKP'nin alternatif elitleri olduğu fikri (*Radikal*, 23 nisan 2007) bana da yakın gelen bir fikir. Aslında oluşum halindeki yeni bir orta sınıftan söz etmek ve bu sınıfın yapısı ve özellikleri üzerine konuşmak lazım galiba.

• Bu alternatif elitlerin, laik kesimdeki elitlerden farklı, yani çok pragmatik olmaları ve din unsurunu, cemaat unsurunu da kullanarak toplumsal tabanını genişletebilmesi.

• Burada yeni elit'in yanı sıra "yeni orta sınıf" ya da "yeni

mülklü sınıf"tan da söz etmek gerekli herhalde. Din bu bağlamda da yerine oturuyor, yeni mülklü sınıfın kendi düzenini mülksüz kesime, emekçi kesime kabul ettirmesinin önemli unsuru olabiliyor. Bu laik burjuvazinin yoksunluğunu çektiği bir unsur belki de.

• AKP'nin kadrolaşmada kendi felsefesine ve dünya görüşüne bağlı kişiler arasında seçim yapması AKP'yle ilgili kuşkuları artırdı. Şimdi Cumhurbaşkanlığı da ele geçirilirse bu yöndeki kaygılar artacak. Benim de paylaştığım bir kaygı bu.

• Bülent Arınç'ın "yeni Türkiye'ye alışacaksınız" demesi de hazımsız bir yeni elit'in kendi düzenini kurma heyecanının ifadesi olarak algılandı ve tepki çekti. Bu tür şımarma belirtileri karşı tepkiyi besliyor.

26 nisan

Gül'ün Cumhurbaşkanlığı adaylığı ve sonrasıyla ilgili notlar

• AKP sayesinde ilkel zevkleri tatmin eden bir süreç yaşandı ve yaşanıyor.

• Uzunca bir sürecin yeni aşaması mı yaşanıyor aslında?

• Tayip Erdoğan ve Abdullah Gül-28 Şubat sonrası on yılda nereden nereye geldiler? Hepimizin düşünmesi gereken bir soru.

• Türkiye'yi yöneten grubun farklılaşması sürecinin yeni aşaması mı bu?

• Türkiye'yi yönetme hakkını kendinde gören kesim kendini tasfiye etti, onların yerini, (1) Türkiye'deki ortamı ve (2) Dünyadaki gelişmeleri daha iyi izleyen grupların iktidara taşıdığı AKP aldı, olayın özeti bu.

• AKP'ye rakip olabilmek için AKP olayını iyi analiz edebilmek lazım.

• AKP, Türkiye'deki talepleri ve özlemleri sistemli çalışmayla saptayarak kuruldu. İcraatını da her düzeyde toplumsal nabzı tutarak sürdürdü.

• Bu gelişmeyi Cumhuriyet'e "karşıdevrim" olarak nitelemenin ve "dinciler iktidara geldi" diye yorumlamanın fazla bir anlamı yok.

• Şimdi Müslüman kimliğini öne çıkartan yeni bir mülklü sınıfın yükselişini ve ülkeye yön verme mücadelesini izliyoruz.

• Kendi entelektüellerini yetiştiren, kendi hayat tarzını ve iş yapma biçimini empoze etmek isteyen bir sınıf bu.

• Dünyaya açık, piyasa ekonomisine inanmış, pragmatik yaklaşımıyla kendi kadroları dışında da destek görebildi ve görüyor AKP.

• Bu yeni sınıfı "dinci-gerici" diye niteleyerek ilerlemesini durdurmak artık pek kolay değil; onları anlamak ve belki de dönüşümünü kolaylaştırmak daha iyi bir seçenek.

• Ancak Türkiye'yi yönlendirme hakkını elinde tutmaya devam etmek isteyen kesimin bu yeni yükselen rakibini ve onun empoze etmek istediği "yeni Türkiye"yi kabul etmesi çok zor.

• Bu çekişme bir çatışmayla sonuçlanır mı? Türkiye bir kez daha bir askeri müdahale noktasına gelebilir mi?

• Bu yeni yükselen sınıf misyonerlik ruhu ile dışa açıklığı ve piyasacılığı bağdaştırdı ve bunun avantajlarını kullandı.

• Bu özelliği AKP'nin Avrupa'da ve Batı'da bir ölçüde kabul görmesini sağladı. AKP, otoriter, katı Kemalizme alternatif olarak algılandı.

• Piyasalar ise AKP yönetimini piyasacı-özelleştirmeci bulup iyice benimsedi, Türkiye'ye görülmemiş boyutlarda sermaye girişi oldu.

• Küresel dalgayı iyi kullanan AKP, Türkiye'ye 5 yıldır süren oldukça hızlı ekonomik büyümeyi yaşattı. Kim ne derse desin önemli olay bu.

• Dış dalga bunu bozmadıkça AKP'nin ciddi avantajı var. Kendini besleyen bir süreç bu.

• Ayrıca AKP'nin reformcu ve dönüşümcü bir yanı da var. Piyasa mantığıyla ilerliyor.

27 nisan

Gül'ün adaylığı ve değişen ortam üzerine notlar (e-muhtıra öncesi)

• Türkiye'de hava ve koşullar değişiyor mu?

• AKP tek başına yola devam mı eder?

• Yeni engeller/Kabaran tepki-AKP'den korku/Parti içi hevesler/Merkez sağda toparlanma/Genç Parti-DTP faktörü

• Seçim neyi çözer?

• AKP artan tepkilere karşın, tek başına yola devam mı eder?

• Meclis'e AKP+3 parti girerse koalisyon olasılığı doğar. AKP bunu götürebilir mi?

• AKP'nin icraatı aynen devam edebilir mi?

Akla takılan sorular/düşünceler

• AKP haddini aşar, ölçüyü kaçırır mı?

• AKP gibi yükselen hareketlerde ölçüsüzlük, haddini aşma riski var.

• AKP "halk nasıl olsa arkamda" sendromuna girer mi?

• Kendi çevresini oluşturma, ulufeyi paylaşma hevesine kapılır mı?

• Kendi kadrolarını kurarak sisteme tamamen hâkim olma çabası nereye kadar?

• Türkiye'yi AKP'ye yedirirler mi?

• AKP kadroları buna hazır mı?

• AKP'den vazgeçmeyi hangi gelişmeler tetikler?

• Hangi adımlar AKP'ye yarar? Muhalefetin yanlışları AKP'ye yarar mı?

• Muhalefet iyi organize olmazsa AKP seçimi siler süpürür mü?

• AKP'ye karşı güven veren alternatif ne olur?

• CHP'nin rolü toplayıcı olur mu?

• Merkezde toplanma CHP'ye yarar mı sağlar, zarar mı verir?

• AKP için ikinci perde mi başlıyor? Yoksa farklı bir oyun mu?

• Önümüzde çok gerilimli bir dönem olabilir.

• Piyasalar için de yeniden düşünme zamanı.

• Ekonomideki sorunlar bir anda ortaya çıkabilir.

Olası dış tepkilerle ilgili notlar/sorular

• AB ve ABD, AKP'nin Türkiye'nin tek hâkimi haline gelmesini istiyor mu?

• AKP'ye karşı tutarlı bir muhalefete destek verebilir dış dünya.

• Asker işe karışmazsa Batı da askere laf etmez.

• Muhalefet her şeyi göze alırsa ve asker de işin içine karışırsa ne olur?

30 nisan

e-muhtıra sonrası ilk notlar

• AKP inisiyatifi kaybetti, tepkinin hedefi haline geldi

• Her şeyi AKP belirliyor ve belirler havası bir anda kayboldu.

• Bu kez "laik" kampta "dirildik, güçlendik, her şeyi biz belirleriz" havası esmeye başladı. Askerin çıkışı onlara cesaret aşıladı.

• Aslında AKP'ye karşı yükselen dalganın olası bir seçimde oya dönüşmesi ve AKP'ye karşı ciddi bir tehdit oluşturması için muhalefetin Deniz Baykal'ı ve belki de diğer liderleri tasfiye etmesi lazım ama bu da pek olası değil. Askerden güç alan liderle seçim kazanmak zor.

• Tepki süreçleri ilginç ve farklı süreçler. Nereye varacağı kestirilemez.

• AKP sadece piyasaya odaklandığı için toplumdaki tepkiyi okuyamadı.

• Piyasalar için de "fiyatlanmayan tepki" çıktı ortaya.

• AKP haddini aştığını anlayıp bundan sonrasını doğru götürebilir mi?

• "Bunlar dayaktan anlar" tezi mi doğru? Bülent Arınç efendi şimdi ne diyecek bakalım?

• AKP kafası değişir mi? Kadrolaşma tehdidi önlenebilir mi?

• Laik kampın Batı karşıtı olması ve "tam bağımsız ekonomi" hayali kurması acıklı. Bu söylem Türkiye'yi çıkmaza sürükleyebilir.

• Tepkiden otomatik olarak çözüme giden bir yol yok.

• Laiklerin korumak istediği düzen ve yaşam tarzı Batılı mı?

• Asker gücünü riske ederse, ucuza harcarsa ne olur?

• Erken seçime umut bağlamak doğru mu?

• AKP olayını doğru değerlendirmek lazım.

• Duygusal tepkilere kapılmadan bir durum değerlendirmesi gerekli

• Medya hedef olmaktan çıkıp yönlendirici olmalı ama nasıl?

• Son 5 yıldaki süreç daha iyi yönetilebilirdi ama küresel dalgayı okuyamayan bir hükümetle Türkiye çok daha kötü de yönetilebilirdi, dış dünyadaki algılama böyle olumlu olmayabilirdi. AKP'nin AB açılımı ve ekonomide "kökten piyasacı" yaklaşımı dış dünyada puan kazandırdı, Türkiye'ye büyük sermaye girişi oldu ve tabloyu değiştirdi.

• Ancak salt piyasaların değerlendirmesine bakmanın ne kadar yanlış olduğu da şimdi anlaşıldı. Piyasa analistleri toplumsal tepkileri okuyamıyor ya da işine geldiği gibi okuyor.

• Şimdi, Batı'nın yeni durumu nasıl algılayacağı önemli. Durumu kurtarmak için AKP ne yapabilir? *Wall Street Journal*'ın dediği gibi, askeri darbe Türkiye'yi 20 yıl geriye mi götürür?

1 mayıs

Muhtıra sonrası durum ve sorgulayıcı notlar

Türkiye'deki gelişmeler

• Gül, AKP'nin cumhurbaşkanı adayı olunca "AKP için ikinci perde açılıyor" diye düşünmüştüm ama işler farklı gelişiyor sanki.

• CHP+yargı+asker cephesinin ağırlığını küçümsedim galiba.

• Gül'ün eşinin "türban"lı olmasının bir kırılma etkisi yaratabileceğini de yeterince hesaba katmadım. Kendi yakın çevremde bile bu tepkiyi duyanlar var.

• Aydın tavrı ne olmalı bu durumda? "Darbeye karşıyız, muhtıraya karşıyız" tavrı önemli ama yeterli mi?

• "Az darbe, az demokrasi, az irtica" formülüne razı mı kimileri?

• Tehlikeli bir denge mi oluştu? AKP'nin de, askerin de geri adım atması zor sanki.

• "Asker kararlı" izlenimi var kimilerinde. Bu blöf mü, gerçek mi?

• Asker neye kararlı? TSK müdahale ederse nasıl edecek?

• Deniz Baykal'ın tavrı ibretlik. Muhtıradan güç aldığı belli, çünkü kendi gücünün yetersiz olduğunu biliyor. Umudu Anayasa Mahkemesi+mitingler+TSK'nın tepkisiyle durumu lehine çevirmek. Bir siyasi lider için içler acısı bir durum.

• Mitinglerde medyaya, özellikle de Doğan Grubu'na karşı tepki var. Oysa AKP de tepkili Doğan Grubu'na. Neden böyle acaba?

• Mitinglerdeki sloganlarda Batı'ya, piyasaya, küreselleşmeye, AKP'ye tepki var.

• Bu sloganları atanlar Batılı bir yaşam tarzını gerçekten istiyor mu? Batılı yaşam tarzına karşı olanlar onlar mı, AKP mi?

• Mitinglerde duygusal boyut ve gücünü yeniden keşfetme motifi ağır basıyor.

• AKP'ye yakın medya ise mitingleri ve e-muhtırayı hiç görmüyor neredeyse. Sanki böyle bir konu yok Türkiye'nin gündeminde. Objektif habercilik iddialarına ne oldu?

• AKP bir hafta önce duruma hâkim görünürken şimdi e-muhtıra karşısında kendini savunmaya zorlanıyor.

• Başbakan'ın bu ortamda yaptığı ve geçmiş dönemin icraatını anlattığı "Ulusal Sesleniş" konuşması da biraz komik kaçtı doğrusu.

• Başbakan'ın "çelik çomak oynuyorlar" tavrı ve Arınç'ın erken zafer sarhoşluğu pahalıya patladı galiba.

• Şimdi erken seçime zorlandı AKP, erken seçim bu sorunu çözer mi?

• AKP halkı nasıl mobilize edecek? Taraflar karşılıklı olarak meydanlara adam toplayıp atışmaya başlarsa ne olacak?

Batı'nın, AB'nin tavrı üzerine

• AB'yle bütünleşmeyi savunan etkili bir sol-merkez parti yok ne yazık ki. Bu nedenle AKP puan topladı.

• AKP'nin ilk iktidar döneminde gerçekleştirdiği reformlar etkiledi AB'yi ve Batı'yı.

• Bunu söylerken sıkılıyorum ama AKP'nin demokrasi ve meşruiyet anlayışı Batı'ya daha yakın. CHP'nin tutumu ise rezalet, zaten Avrupa'daki sosyal demokratlar da uzak duruyor CHP'ye.

• AKP'nin ekonomideki piyasacı tavrı da olumlu karşılandı Batı'da.

• Şimdi askerin devreye girmesi Batı'daki algılamayı büsbütün AKP lehine çevirecek. Demokrat AKP'ye karşı Kemalist, otoriter, antidemokratik cephe kurulduğu fikri güç kazanacak.

• Bizim laik cephe bu kafada oldukça Batı'da oluşmaya başlayan bu değerlendirmeyi değiştirmek zor.

2 mayıs

Gelişmeler ve olasılıklar üzerine notlar

1. Gözlemler

• Laik kesimde "asker gol attı, biz kazandık" mantığı geçerli ve bu gayet doğal sayılıyor. Baykal ve diğer siyasetçiler de bu havada. Oyunun, demokrasinin kuralına uymak sanki hiç önemli değil onlar için.

• İşte bu tavır Batı'nın gözünde Türkiye'nin ikinci sınıf ülke olarak kalmasına yol açıyor. Muhtıra düzelmekte olan imajımıza büyük darbe vurdu.

• Bir yandan "yüzümüz Batı'ya dönük" diyen kesim, buna göre Batılı bir hayat tarzını "dinci-gerici"lere karşı savunma iddiasında ama Batılı gibi olmanın gerekleri-kuralları hatırlatılınca da "Batı bize düşman" havasına giriyor. Onlar Batı'nın oyununu değil kendi geçmişe dayalı oyunlarını oynamak istiyor. Bu oyunla da 21. yüzyılda hiçbir yere varma şansı yok. Ayrıca demokratik yolla Türkiye'de iktidar olma umudu da yok.

• Sonuçta küresel oyunu daha iyi okuyabilen ve kendini dönüştürebilen din referanslı kesim, yani AKP ve yandaşları kazançlı çıkıyor bundan.

• Ayrıca yıllar boyunca hep bastırılan İslami referanslı siyasi hareketler sonunda daha güçlenerek çıkıyor karşımıza. Acaba onlarla mücadele yönteminde bir yanlışlık mı var? Bunu neden hiç sorgulamıyor laikler?

• Küresel piyasalar AKP ve Türkiye için olumlu senaryoya oynadı ve Türkiye'ye bol miktarda kaynak getirdi. Şimdi geri çark etmesi zor ama durumu umutsuz görürse kaçabilir de.

2. Önemli sorular/saptamalar

• AKP Batı'da neden ilgi ve kabul gördü?

• AKP ekonomide neden başarılı oldu?

• CHP neden başarısız oldu bugüne kadar? Neden hâlâ Baykal var?

• AKP bu noktaya ansızın nasıl sürüklendi? Neyi hesaba katmadı?

• AKP dış dünyaya ve kendi geleneksel çevresi dışındaki kesime doğru bir açılım yaptı ama kadrolaşmada kendi cemaat ağı dışından kimseyi içine almadı ve bu nedenle de güven sorununu aşamadı. Cumhurbaşkanı seçimi kırılma noktası oldu.

• AKP'ye hoşgörüyle yaklaşanların bir bölümünün, hava değişince AKP düşmanı kesilmesi de bu güven sorununun ciddiyetini ortaya koyuyor. AKP de onlara güvenmemekte haklı mıydı acaba?

• Muhtıra Türkiye'deki sürecin hakikiliği ve sürekliliği konusunda ciddi tereddüt yarattı da bu iyi mi oldu, kötü mü? Biz birinci sınıf ülke olduk diye kendimizi mi avutuyorduk? Dıştaki imajımızın yara alması önemli mi?

3. Dış dünyadaki algılama neydi? Şimdi ne olacak?

• Piyasa ekonomisine ve küresel rekabete açık ülke olarak görüldü Türkiye.

• AKP, icraatı ve sonuçlarıyla Batı'da/dış dünyada/piyasalarda puan topladı.

• IMF'yle uyumlu çalışan hükümet.

• AB üyeliğine odaklanmış ülke/hükümet.

• Demokratikleşme yolunda adımlar atan hükümet/ülke.

• Sivilleşme yolunda adımlar atan hükümet/ülke.

• İslam ülkesi olduğu halde laik düzeni koruyan ülke.

• İslamla modernleşmeyi bağdaştıran tek ülke.

- Siyasi istikrarı sağlanuş olan ülke/başarılı algılanan hükümet.
- Batı ve piyasa dostu, istikrar ve süreklilik vaat eden AKP.
- Bölgesinde herkesle diyaloğu olan, denge unsuru olan ülke.
- Yabancı yatırım çekmeye hazır ve elverişli ülke.
- Özelleştirmeye ve kamunun rolünü sınırlandırmaya açık yönetim.

Şimdi Türkiye farklı bir anlayışla, farklı bir yöne götürülmek istenirse bu imaj bütünüyle sarsılacak. Piyasalar önce panik yaratmamak için fazla bir şey olmamış gibi davranacak ve gelişmeleri izleyecek ama eğer Türkiye'deki gelişmeler bu erozyonu artırırsa bir noktadan sonra Türkiye'nin durumunu yeniden değerlendirmek ve Türkiye'yi yeniden fiyatlamak zorunlu hale gelecek.

4. Nasıl bir seçim kampanyası olacak?

(1) Mitingler ve tahrikler. (2) Kabaran milliyetçilik. (3) K. Irak faktörü. (4) Kendi hedefleri olan Kürtler. (5) Dövmeye susanuş güvenlik güçleri. (6) AKP'yi önlemeye kararlı güçlerin yeni adımları patlama ve istikrarsızlık potansiyelini artırıyor.

Ayrıca AKP'nin tabanı ve yarattığı güçler, içerde ve dışarıdaki menfaat ağları hatırı sayılır bir ağırlık oluşturuyor ve bunu da hesaba katmak gerekiyor. AKP'nin iktidarı bırakması ve bunun olası sonuçları hiç de basit olaylar değil bence.

Muhalefet cephesinin ise ekonomiyi-ülkeyi nasıl yöneteceği belirsiz. Güven veremezse kaos da yaratabilir ve bu da çatışma ortamına katkıda bulunabilir.

5. Askerin işin içine karışması ve gücünü ucuza harcaması ise felaket olur.

Asker bölünmüş ülkede taraf olursa tüm meşruiyetini ve yaratmış olduğu güveni kaybeder. Asker, ABD'nin Irak'ta düştüğü durumu hatırlayıp gücünü boşa harcamamalı ve "hard power"ın sınırları olduğunu bilmeli. Bir kez halkın güvenini kaybederse bir daha kolay kazanamaz.

4 mayıs

Laiklerin çıkmazı üzerine notlar

AKP olayı/siyasal İslam'ın dönüşümü ve Batı'nın tepkisi

W. Street Journal'daki 4 mayıs tarihli yazıda "Deep divisions

between two groups locked in battle for Turkey's soul – a fiercely secularist establishment and and an urban class with rural traditional roots that is laying its claim to power" deniyor.

İçerde ve dışarıda herkes kendine göre bir sınıfsal tanımlama yapıp tarafları belirliyor. Yabancı yorumcular "Türkiye'nin ruhu için mücadele" yakıştırmasını beğendiler. "Katı laik düzen savunucuları" ile "kırsal kökenli yükselen yeni orta sınıf" arasında amansız bir mücadele olduğu sık sık dile getiriliyor.

Bu noktada Batılıları da şaşırtan bir tablo var ortada. Türkiye'yi AB'yle bütünleştirme, dünyayla entegre etme işlevi neden AKP'ye kaldı? Laik düzeni savunan aklı başında kesimin bunu düşünmesi gerek. Bunu yapabilmek için de AKP olayının ciddi bir analizi gerekli. AKP'yi kuranlar ve yönetenler kendilerini nasıl dönüştürdü? AKP neden yükseldi? Laik kesim neden dönüşemedi? Burada "cemaat" faktörünün önemi neydi?

AKP'nin daha iktidara gelmeden piyasa ekonomisine bağlılığını ilan etmesi ve iktidarı boyunca da adeta "kökten piyasacı" bir anlayışı benimsemesi, dış dünyada ve piyasalarda kabul görmesinde önemli rol oynadı. Bu arada küresel ekonomideki gelişmeler de AKP'nin bu yaklaşımla sonuç almasını kolaylaştırdı.

Ancak bu felsefede ve bu yaklaşımda olmayan bir parti iktidarda olsaydı sonuç böyle olmayabilirdi.

AKP'nin, küresel dalgayı yakalamanın ötesinde, Türkiye'deki özel sektörü ve girişimci kesimi motive etmekte başarılı olduğu da bir gerçek. AKP'yi devirmek isteyenlerin bunu nasıl becereceklerini ortaya koymaları gerek. Ekonomi dönüşürken yalnızca kaybedenleri, rekabet edemeyenleri koruyarak büyümeyi, gelişmeyi sağlayamazsınız. Bunları göz ardı edip kolay çözümler varmış gibi davranmak tamamen yanıltıcı ve buna kapılıp AKP karşıtlığı yapanlar var.

AKP karşıtı cephe

AKP karşıtı cephenin salt laik-dinci ekseninde bir çatışmaya kilitlenmiş olması acıklı. Kökten piyasacı AKP'nin karşısına çağdışı komuta ekonomisiyle, ilkel popülizmle çıkanlar kısa sürede hüsran yaratır.

Laik kesim ezberlenmiş sloganları bırakıp ekonomiye, küreselleşmeye, demokrasi sorununa, kitle desteği ve meşruiyet sorununa eğilmek zorunda. Batı'dan olumlu tepki ve destek alması da büyük ölçüde buna bağlı. Ülkeyi yönetmek için sağlam ve demokratik yetki ancak böyle bir dönüşümle alınabilir.

Batı'nın aslında laik kesime düşman olmadığı, tersine onları daha kolay destekleyeceği de ancak bu süreç yaşanırsa görülebilir.

Laik kesimin mitinglerle yakaladığı tepki seli önemli ve buna dayanan, yeniden keşfedilmiş güç algılaması var ama bu acaba iktidarı ele geçirmek ve ülkeyi daha iyi yönetmek için yeterli mi? Bu süreçte tepki birikimi ve heyecan öne çıktığı için havaya girdi insanlar ama seçim meydanlarında ne olacak? AKP daha kalabalık mitingler yaparsa ne olacak? Bu çekişme ve itişme ülkeyi nasıl bir ortama sürükleyecek?

Bu süreçte bir tehlike de kargaşa ortamının doğmasının iktidara puan kaybettirmesi (ya da kazandırması) olasılığı. Bu fevkalade tehlikeli biçimde kullanılabilir ve bir noktada piyasalara/ekonomiye de sıçrayabilir. O zaman ne olacak? AKP karşıtı kesim bunu başarı mı sayacak?

Bütün bunlar olurken askerin, TSK'nın cephelerden birinin destekçisi gibi görünmesi fevkalade tehlikeli ve sakıncalı.

9 mayıs

Düşünce ve notlar

Türkiye'de hâkim kültür hangisi?

• Fransa'nın önde gelen siyasi analistlerinden Dominique Moisie'nin küresel boyutta yaptığı analizi ve sınıflamayı Türkiye'ye uygulayarak soralım soruyu: Türkiye'de (1) Bugün Avrupa'da olduğu gibi "korku kültürü" mü, (2) İslam âlemindeki gibi "aşağılanmaya tepki kültürü" mü, (3) Çin ve Hindistan gibi yükselişe geçen ülkelerdeki gibi "umut kültürü" mü hâkim?

• Türkiye'de farklı toplum kesimleri için farklı cevaplar verilebilir bu soruya. Okumuş yazmış, yurt dışında eğitim görmüş, laik düzenin korunması konusunda duyarlı olan kesimde "korku kültürü" ağır basıyor. Birilerinin, dinci ya da gericilerin, yabancıların, bölücülerin gelip onlara kötü bir şey yapacağı korkusu var sanki.

• Hem ekonomik durumunu, hem de toplumdaki yerini-statüsünü geliştiren, sesini daha çok duyurabilen, kendini daha rahatça ifade edebilen geniş bir kesimde ise adım adım yükselmenin yarattığı "umut kültürü" öne çıkmaya başlıyor.

• Orhan Pamuk'un Nobel Ödülü almasına karşı gösterilen tepkide ise "aşağılanmaya tepki" kültürünün izleri mi vardı acaba?

• Burada şu soruyu da sormak gerekiyor: "Umut kültürü"nün yaygınlaşmaya başladığı bir ülkede "korku kültürü"nün etkisi altındaki kesim belirleyici olabilir mi? Laik kesim bu yüzden mi sürekli olarak mevzi kaybediyor?

Türkiye'de orta sınıf olgusu ve yaşanan çekişme

• Kentli orta sınıf yani burjuvazi, iş hayatındaki başarısıyla sivrilen, mülk ve statü sahibi haline gelen bir yükselen sınıf olarak kendi değerlerini, ölçülerini, zevklerini, giyim-kuşam tarzını, eğlence alışkanlıklarını, davranma biçimlerini geçerli kılmak, topluma kabul ettirmek ister. Kendi konumunu ve değerlerini soylular gibi azınlıkta kalan gruplara ya da mülk ve statü sahibi olmayan geniş kitleye karşı savunur.

• Burjuvazi, temsil gücüyle siyasete ağırlığını koymanın ötesinde devletin kurumlarında daha fazla söz sahibi olmaya, bu alanda da hak iddia etmeye başlar.

• Dış dünyayla ilişkilerde de daha fazla rol almak ister burjuvazi.

• Burjuvazi kendi entelektüellerini, düşünürlerini, bilim adamlarını da üretir ve bir orta sınıf oluşturur.

• Türkiye şimdi siyasi ifadesini AKP'de bulan "yeni" bir burjuvazinin, yeni bir orta sınıfın oluşum ve yükseliş sürecini mi yaşıyor acaba? Bu akımın siyasal İslam'la bağları olması din faktörünü işin içine sokuyor.

• Yükselişteki bu "yeni" orta sınıf ile ona karşı savunmada olan "eski" orta sınıfın geniş bir fay hattı üzerinde rekabete, hatta yer yer çatışmaya girmesi söz konusu. "Eski" orta sınıf ya onlarla birlikte yaşamak için belli uzlaşmalara girecek ya da onlara karşı kendi değerlerini savunacak. Şimdi bu süreci yaşıyoruz galiba.

• Şimdi bu mücadele yeni bir aşamaya mı geliniyor? "Yeni" orta sınıfı "din istismarı"yla suçlayan "eski" orta sınıf, "laiklik-Atatürkçülük" savunuculuğu rolünü üstlenerek, bu mücadeleyi laik Cumhuriyet'in geleceğiyle ilgili bir mücadele biçiminde göstermek mi istiyor?

• Kadrolaşma ve kamu/yerel yönetim ihaleleri bu mücadelenin siyasi/ekonomik boyutunda önem kazanıyor.

• Bu mücadele uzlaşmacı değil de çatışmacı biçimde sürerse asker de işin içine çekilecek. Bunun böyle olacağının sinyalleri ortada, e-muhtıra gibi.

• Bunun çok tehlikeli ve sakıncalı gelişmelere yol açması kaçınılmaz gibi ama laik kesimdeki birçok kimse AKP'ye karşı olan cephenin zaferi için her yolu geçerli görüyor.

• Medya da, medya mensupları da bu mücadelede tavır almaya zorlanıyor. Taraf olmaya zorlanıyor ve tutmadığı tarafın insafsız hücumuna uğruyor.

• Aklın geriye itildiği, duygusal tepkilerin öne çıktığı bir süreç yaşanıyor. İşte bu nedenle bugünden itibaren *Milliyet*'teki köşe yazılarıma ara veriyorum.

• Bu süreçte öne çıkan tartışma konuları arasında her iki kesimin kendi toplumsal tabanları ve sahip oldukları destekle ilgili çelişkili iddiaları var. Kamuoyu yoklamaları da bu iddialara malzeme sağlıyor.

• Şimdi bu iddiaların doğruluk derecesine göre ve elde edilen bulgulara dayanarak sınıfsal yapı ve toplumsal taban konusunda çelişkili iddialar ortaya konabilir.

• Buna göre tavır alan insanları "popülist" "halkçı" "seçkinci" vs.diye nitelemek de mümkün tabii.

• AKP'nin bence "kökten piyasacı" olması ve yeni yükselen bir mülklü sınıfı temsil etmesi ama aynı zamanda mülklü sınıf tanımına girmeyecek olan geniş kesime daha yakın görünmesi AKP rejimine önemli bir avantaj sağladı ve iktidara karşı tepkiyi belli kesimlere sınırladı. Bu ayrım daha çok yukarda değindiğimiz dinci-laik eksenine oturdu.

• Şimdi bu seçimlerde ekonomik bakımdan memnun olmayan kesimlerin bunu oya nasıl yansıttığını göreceğiz

• AKP'nin küresel sermayeyle ve küresel yeni orta sınıfla, Arap sermayesiyle ilişki kurma ve iş bitirme yönünden de başarılı olduğunu kabul etmek lazım. Bu da onlara küresel boyutta meşruiyet sağlama ve sermaye çekerek ekonomiyi geliştirme bakımından avantaj sağladı, küresel likidite bolluğundan yararlanma olanağını verdi.

• Buna karşılık AKP'yi durdurmak hatta devirmek isteyen "eski" orta sınıfın (ve TSK dahil destekçilerinin) kaba bir muhalefet söylemi dışında elle tutulur bir seçenek ortaya koyduklarını söylemek zor.

• Bu kesimin mitinglerde büyük kalabalıklar topladığı bir gerçek ama gerçek toplumsal tabanı ne kadar yaygın acaba? Bu sandığa nasıl yansıyacak ve seçim sonuçlarını nasıl etkileyecek?

• Eğer bu taban yeterince geniş değilse ve seçimi açık farkla AKP kazanırsa ne olacak? Savunmadaki kesim ve destekçisi TSK nasıl tepki verecek? TSK'nın ruh halini iyi anlamak gerekiyor.

• 6 haziran günü bu notu temize çekerken AKP'nin aday liste-

lerine bakıp, e-muhtıranın ve tepki tırmanışının bir etkisi oldu mu diye sormadan edemiyorum. Erdoğan bu gibi konularda hayli esmek ve pragmatik davranabiliyor ve dönüşüme açık.

• Buna karşılık laik kesimde esneklik yok gibi. Onlar sanki kesin neticeyi almadan, yani AKP'yi iktidardan uzaklaştırmadan tatmin olmayacaklar da bunun sonuçlarını biz nasıl taşıyacağız?

13 mayıs

Geçmişten bugüne duygular, düşünceler

İzmir mitingini izlerken

AKP karşıtı cephenin İzmir mitingini TV'den izlerken tuhaf duygulara kapıldım ve hüzünlendim iyice. Alpaslan Işıklı vb. gibi konuşmacıların basmakalıp ezberleri tekrarlamasından sonra Zülfü Livaneli çıkıp, meydanı dolduranların eşliğinde "Yiğidim Aslanım" şarkısını söylemeye başlayınca fena halde duygulandım doğrusu. Ardından sahneye çıkan Edip Akbayram da "İnanın çocuklar, güzel günler göreceğiz" diye başlayınca bir anda bütün gençliğim, yıllar içinde yaşadığım tepkiler, umutlar, heyecanlar, düş kırıklıkları geçti gözümün önünden.

Lise öğrencisi olarak yaşadığım tarifsiz 27 Mayıs sevinci, ondan sonra yaşanan TİP-Yön dönemi, solun yükselişi, CHP'ye bağlanan umutlar. Ardından Süleyman Demirel'in sahneye çıkışı ve kaybedilen seçimler, kaybedilen bahisler, kırılan umutlar. 12 Mart Fırtına Operasyonları, solda temizlik, kırılan kadrolar. Daha sonra Ecevit'e bağlanan umutlar ve coşkulu mitingler. Tekrar kırılan umutlarla 12 Eylül'e geliş süreci. Süreç boyunca söylenen şarkılar, beslenen devrim umutları ve yaşanan yeni düş kırıklıkları. Şimdi düşününce, bütünüyle hüzün veren bir süreç bu. Bunun içinden gelen biri olarak, şimdi miting meydanlarındaki heyecanı neden paylaşamıyorum acaba? Çok da şaşırtıcı değil galiba.

Ayak takımından "yeni orta sınıf"a

Biz solcu olarak bu süreci yaşarken dönem boyu iktidar oyununda yer alan Demirel, din elden gidiyor diye harekete geçirilen kitleleri sola karşı eli sopalı vurucu güç olarak kullandı. Biz de 6. Filo'yu protesto yürüyüşü sonunda Taksim'e doğru çıkarken bunlara yakalandık ve ellerinden zor kurtulduk. Bu dinci ayakta-

kımı işlevi bitince evine gidiyordu ve toplumsal-siyasal bir güç olarak belirleyici değildi. Erbakan hareketi sonra sahneye çıktı ve bilinen serüvenlerden sonra bugünlere gelindi, dönüşen akım sonunda AKP'yi ortaya çıkardı.

Şimdi artık eli sopalı bir ayaktakımı değil, kendi değerlerini kabul ettirmeye çalışan, iş hayatında ve toplumsal hayatta ağırlığı olan bir "yeni orta sınıf" var karşınızda. Bunlara, eskiden olduğu gibi, ayaktakımı muamelesi yaparak nereye kadar gidilir? Onları dışlama lüksümüz var mı? Onları demokrasi içinde kalarak nasıl dışlarız? Bunu bir kez daha sineye çekip yeni dönüşüm mü yaşarlar, başka bir şey mi olur? Ya da onlarla uzlaşma, onları sisteme entegre etme olanağı var mı? Karşılıklı güvensizlik bizi nereye götürür?

15 mayıs

Notlar

Batı'nın AKP'ye bakışı ve bizim laikler

• Batılı gözlemciler AKP'yi değerlendirirken (1) Ekonomide başarılı olduğunu (2) Türkiye'nin AB üyeliği için çaba harcadığını (3) Demokratikleşme yolunda kayda değer adımlar attığını (4) İslami kurallara yöneleceği yolundaki kaygıların gerçekleşmediğini, örneğin zina yasası gibi konularda geri adım attığını belirtiyorlar öncelikle.

• Uluslararası finans piyasaları da AKP'yi "piyasa dostu" bir hükümet olarak algıladı ve benimsedi. Türkiye bu sayede küresel likidite bolluğundan en fazla yararlanan ülkelerden biri oldu, bu sayede büyümesini hızlandırdı.

• Dış dünyadaki bu yaklaşımları AKP'nin gerek ülke içinde gerekse dünyada "başarılı" bir hükümet olarak algılanmasına yol açtı. AKP bu yola gireceğine Erbakan'ın çizgisini sürdürseydi bu algılamayı yaratamaz ve iktidarını sürdürme şansını elde edemezdi.

• Bizdeki AKP karşıtları ise bu "başarı"yı AKP'nin "ülkeyi satmasına" bağlıyor ve Batı'nın AKP'ye bu nedenle olumlu baktığını iddia ediyor. Evet Batı'da, özellikle de "piyasa" çevrelerinde sığ ve tek boyutlu analiz yapanlar var ve etkili ama piyasa yorumlarının ötesinde ciddi sosyopolitik analiz yapabilenler de var Batı'da. Onlar da AKP'nin "krizler ülkesi" olarak algılanmakta olan Türkiye'yi farklı bir noktaya getirdiğini görüyor.

• Batı'daki ciddi analistler Türkiye'deki toplumsal dönüşümü

bizdeki kimi sosyologlardan, yazarlardan, vb. daha iyi anladılar. Yükselen "yeni orta sınıf" olgusunu daha iyi anladılar. Cumhuriyet mitinglerine katılanlar mı temsil ediyor "yeni orta sınıf"ı, yoksa piyasa ilişkileri ve ağ ilişkileri içinde yükselen, zenginleşen, çoğunlukla AKP'yi destekleyen gruplar mı?

• Batı'nın ve özellikle AB'nin "demokrat AKP"ye karşı "otokrat Kemalistler" karşıtlığına takılmış olan kesimi ise çoğu kez saçmalıyor ve Türkiye'deki Batı/AB karşıtı tepkileri körüklüyor. Ancak laiklik konusunda duyarlı olan kesimin ilkel bir Batı karşıtlığına hapsolması da bu tür analizlere ortam hazırlıyor.

• Bu durum beni çok rahatsız ediyor. AKP çizgisinde olmayıp da çağdaş, demokrat, dünyaya açık, günün gerçeklerini kavrayan birileri yok mu bu ülkede? Neden onların sesi fazla çıkmıyor da hâlâ 70 yıl öncesinin rüyalarıyla yaşayan, bugünün gerçeğini kavramayan insanlar laik kesimi temsil ediyor?

Sarkozy-Erdoğan benzerlikleri

Fransa'nın yeni Cumhurbaşkanı Nicholas Sarkozy ile Başbakan Erdoağan arasında dikkat çekici benzerlikler mi var diye düşündüm. Her ikisi de yeni bir lider türünün temsilcisi sanki.

• Her ikisi de yerinde duramayan tipler.

• Her ikisi de siyasette adım adım tırmanarak zirveye ulaşmış.

• Her ikisi de "outsider", yani geleneksel yönetici seçkinler katına dahil değil.

• Eğitimleri ve yetişme tarzları da seçkin-bürokrat kesimden farklı.

• Her ikisi de toplumun nabzını yakalayarak iktidar olabilmiş.

• Her ikisi de eylem adamı-konuşma değil iş üretme peşinde.

• Her ikisi de piyasa ekonomisinin gücüne ve önemine inanmış.

• Her ikisi de inançlı ve kararlı.

• Her ikisi de toplumu dönüştürmek istiyor.

• Her ikisi de kuralları esnetmeye eğilimli.

21 mayıs

Starbucks'dan Nihat Genç'e sıçramalı düşünceler

• Etiler Starbucks'ta kahvemi veren gencin sempati jesti: "Kendinize çok iyi bakın" diyor bana. Bu söylem nereden geliyor? Her-

halde Amerikan dizilerinde çok sık geçen "take care" deyiminin çevirisi olarak yerleşmiş gençlerin ağzına. Bu basit örneğin de gösterdiği gibi muazzam bir kültürlerarası etkileşim söz konusu bugünün dünyasında.

• Bugün Türkiye'de olan biteni ve gösterilen tepkileri değerlendirirken bu tür süreçleri de hesaba katmak gerek. Ne oldu da hava bir anda değişti Türkiye'de? Sanki kapalı duran bir kapak açıldı, AKP'yi tehdit olarak gören güçler bu kapağı açtı ve birikmiş tepkiler bir sel gibi oradan fışkırdı.

• Bu tek boyutlu değil, çok boyutlu bir tepki bence. Yalnızca AKP'ye, "irtica" tehdidine karşı değil, eşitsizliğe, dışlanmaya, adam yerine konmamaya, ekonomik tatminsizliğe, ekonomik sisteme, dıştan geldiği düşünülen tehditlere karşı tepkilerin dışavurumu.

• Bu karmaşık tepkinin arka planında çeşitli özlemler ve tatminsizlikler var, kimlik arayışları var. Değişen dünyada ve değişen Türkiye'de kendine yer ve iş bulamayan, kimlik ve aidiyet sorunları yaşayan, şöhret arayan gençlerin, insanların tepkisi; giyim-kuşam tercihlerinin, yaşam tarzı tercihlerinin tehdit altında kalabileceğini hisseden kadınların tepkisi bu.

• Dünyadaki değişimin Türkiye'yi de etkilediği, değişime zorladığı ortamda çok farklı tepkiler de söz konusu.

• Nihat Genç'in Sky TV'deki ateşli konuşmalarında dile getirdiği görüşleri de bu bağlamda değerlendirmek mümkün belki de. "Sömürgeci Batı"ya, "yozlaşmış medya"ya, "sömürücü sermaye"ye karşı kesin tavır almış, kendi değerlerini bunların karşısına koymuş adamın tepkisi. Sömürüye, eşitsizliğe, eş dost kayırmacılığına karşı, "bu toprağın insanını" ve onun idealize edilmiş değerlerini savunan bir söylem. Bir anlamda değişimin kurbanı olacağını fark edenlerin tepkisi de denebilir belki de.

• Bu anlaşılabilir bir tepki ama buradan çözüme gidilir mi? Bu söylem bize bir çıkış yolu da gösteriyor mu? Yoksa bu da bizim solun pek sevdiği, romantik "avunma kültürü"nün bir parçası mı? Hedefler belli ama hedefe nasıl varılacağı belli değil, bütün o eleştirilen "kötülüklerin" yok olacağı, Ütopik bir ekonomik ve toplumsal düzenin mümkün olduğu varsayımı var sanki.

• Küresel düzen nasıl işliyor? Dünyanın dört bir yanında insanlar geçimini nasıl sağlıyor, nasıl zenginleşiyor, üretici gücünü nasıl geliştiriyor? Hangi sosyal ilişkiler içinde, hangi sömürü mekanizmalarıyla birikiyor sermaye ve ekonomiler nasıl gelişiyor? Teknoloji ve bilgi birikimi bu süreci nasıl etkiliyor? Eşitsizliği, yolsuzluğu ortadan kaldırmış, "ahlaklı" toplum var mı? Türk top-

lumu böyle bir üstün ahlaka sahip mi?

• Bu ütopik-ahlakçı söylem belki ilgi görür ama insanları avutmanın ötesinde bir yarar sağlar mı? O insanlar için, nefretlerini kusmanın ötesinde bir tatmin yaratır mı? Batı'ya, medyaya, sisteme küfretmenin, kendini tatminin ötesinde somut bir getirisi var mı?

30 mayıs-7 haziran

Notlar

New York Times muhabiri Sabrina Tavernise, 30 mayıs 2007 tarihli *International Herald Tribune* gazetesinde yayımlanan yazısında ilginç bir değerlendirme yapıyor. Türkiye'de yükselen yeni orta sınıfın kendi yaşam tarzını öne çıkartarak toplumu dönüştürme çabasının İslami değerlere doğru yavaş ama bilinçli bir kayma sürecini başlattığını ileri süren Tavernise bunun siyasi bir güç kaymasına da yol açtığını iddia ediyor. Bazı önemli soruları akla getiren bir iddia bu.

• Acaba gerçekten böyle bir güç kayması yaşandığı için mi asker tedirgin ve bir şeyler yapmak gereğini duyuyor?

• Kendi laik değerlerinin erozyona uğradığını gören kesim mi meydanlara çıkıp mitingler yapıyor ve bu kaymayı durdurmak istiyor?

• Yükselen yeni orta sınıf için İslami yaşam tarzı mı daha belirleyici, yoksa kâr motifi ve ticaret mi?

• Mitingler ve e-muhtıra olmasaydı Türkiye böylesine mercek altına alınacak mıydı? Yoksa hâlâ piyasaların dilindeki "AKP yönetiminde istikrarlı ülke" söylemi geçerli olmaya devam mı edecekti?

• AKP bu masala fazla inandığı için mi böyle davrandı, cumhurbaşkanı seçimi olayını ve sembollerin önemini hafife aldı, işlerin bu noktaya gelmesine meydan verdi?

• Askerin ve onun desteklediği güçlerin tepkisini ortaya koyması, AKP'nin ve temsil ettiği anlayışın gücünün sınırlarını idrak etmesine ve kendisine çeki düzen vermesine yardımcı mı oluyor?

• Bu tepki, 28 Şubat'ta olduğu gibi olayların gelişimini etkileyebiliyor ve AKP takımının dönüşümüne katkıda mı bulunuyor?

• AKP bu dönüşüme fazla angaje olursa merkez sağda tutunabilir mi? Yoksa cemaat desteğinin önemli bölümünü kaybedip tabanının daralması olayıyla karşılaşabilir mi?

• Asker-laik kesim AKP'deki uzlaşmacı tavırla tatmin olup geri çekilir mi? Yoksa iktidarı AKP'nin elinden almak için atağını sürdürür mü?

1 haziran

Notlar

Çizgi roman gibi mi?

Bugün Baskın Oran'ın bağımsız adaylığı açıklandı. Birçok arkadaşımız yoğun çaba harcayacak onun seçilmesi için ve bu çabaların bir anlamı da var belki ama ülkede böylesine bir kayma yaşanırken ben ister istemez çizgi film kahramanlarını hatırlıyorum. Hani kahramanın altındaki zemin kaymış ve sonunda yere çakılacak ama o havada debelenmeye, koşar gibi yapmaya devam ediyor. Aslında biz de şimdi bu durumda mıyız ve seçime hazırlananlar aslında bu oyunu mu oynuyor?

Dış dünya ve piyasalar hangi noktaya kadar buna seyirci kalır? Küresel oyundaki ilk zafiyet anında darbeyi yer miyiz? Maliye Bakanı Kemal Unakıtan gibi "Ansiklopedi atılsa bir şey olmuyor" diyenlerin halini görürüm ben o zaman. Küresel piyasalarda türbülans beklentisinin artması da bu olasılığı artırıyor. Biz bu belirsizliği kısa sürede aşamazsak hep bu tehdidin altında yaşayacağız.

Zaaf açığa çıktı

Aslında muhalefetin tepkilerine piyasa diliyle "kuru gürültü" diyen Ali Babacan ve "Türkiye'ye dışarıdan para geliyor, demek ki istikrar var" diyen Gül ve Erdoğan'ın hafife aldığı toplumsal tepkinin bir anda tetiklenip açığa çıkması AKP'nin gizlenen zaafını ortaya çıkardı.

Bu süreç dış piyasaların ve onların analistlerinin toplumsal nabzı tutmakta ne kadar yetersiz olduğunu da ortaya koydu. Piyasalara uyumlu davranan bir iktidarın ülkesinde her şeye hâkim olduğu ve en azından dışardan para girişi sürdükçe iktidarının sağlam olduğu inancı bir anda büyük darbe yedi.

Şimdi askerin ve yargının da katkısıyla ülke ikiye bölündü sanki. Her ne pahasına olursa olsun AKP'yi durdurmak isteyenlerle her yöntemi kullanarak iktidarını korumak isteyen AKP'nin mücadelesi tehlikeli bir çatışmanın sinyallerini veriyor. Her iki taraf da amacına varma konusunda çok kararlı görünüyor. Uzlaşma alanı

yok gibi. Kuzey Irak ve askeri müdahale tehdidi dahil her türlü faktör işin içine girdiği için de fevkalade tehlikeli bir durum ortaya çıkıyor –çatışma tehdidi büyük– "devlet krizi" var gerçekten.

Sınıf mücadelesi

Burada aslında açığa çıkan şey bir tür sınıf mücadelesi ya da toplumsal güç mücadelesi. Herkes kendine göre "orta sınıf" tanımları yapıyor ama buradaki asıl mücadele 'yükselen yeni orta sınıf' ile eski mevzilerini, ayrıcalıklarını korumaya çalışan "yerleşik orta sınıf" arasında. Her iki toplumsal kesimin de kendi kültürel-dini kodlarını, sembollerini savunarak bu mücadeleyi sürdürmesi doğal aslında.

Şimdi bu mücadeleyi ilginç kılan faktörlerden biri, ekonomik temeli daha sağlam olan, dış ilişkileri daha güçlü olan ve şu an için siyasi iktidara da sahip olan AKP güdümlü yeni orta sınıfın, kendi dini-kültürel kodlarını, sembollerini ortaya koyma konusunda atakta değil savunmada görünmesi. Buna karşılık CHP-asker güdümlü eski, yerleşik orta sınıfın kendi dini-kültürel kodlarını, sembollerini büyük bir taşkınlıkla ve pervasızca savunması ve bu yolla eskinin devamını sağlamaya çalışması. Rejim sorunu tartışmasını da gündeme getiren bir tartışma bu.

Ancak iş siyasi hesaplaşmaya dönüştüğünde mücadele keskinleşebilir. AKP'nin önü kesilmek istenirse ve bunda başarılı olunacağı görülürse AKP ve toplumsal tabanı ne yapacak? Bu duruma kolayca boyun mu eğecek yoksa yükselen sınıf olmanın refleksiyle tepki mi verecek, karşı mı koyacak? Şu anda yaşanmakta olanlar sanki yaklaşan çatışmanın açılış hamleleri gibi –Başbakan ile Anayasa Mahkemesi sürtüşmesi, askerle hükümet ilişkileri hep bunu düşündürüyor– bu da tehlikeli bir durum kuşkusuz.

AB ilişkileri konusunda konuşmak için Türkiye'ye gelen deneyimli diplomat Chris Patten'ın "siz önce kendi aranızda güven ortamı yaratın" sözleri hayli anlamlı. Bu algılamanın dışarıdaki yansımaları ve AB ilişkilerine etkisi çok vahim olabilir. Bu sınıf mücadelesi artık dışa da yansımaya başladı, onlar da piyasaların sığ yorumlarından kurtulup daha derinlikli analizler yapmaya başladılar. Şimdi bu analizleri yapıp AKP damgalı Türkiye'nin ötesini görebilenlerin bu gördükleri Türkiye'nin geleceğine güvenle bakmaları mümkün mü? Türkiye'nin dış dünyada ve özellikle finans çevrelerinde olumlu algılanmasına yol açan "çapalar" bu koşullarda geçerli olmaya devam edecek mi? Türkiye

kendi içindeki güven sorununu aşmadan dış dünyada güven sağlamaya devam edebilir mi? Bunlar önemli ve önemi giderek de artacak olan sorular.

Çapalara ne oldu?

Türkiye'nin son 5 yılda dış dünyanın ve özellikle mali piyasaların gözünde itibar kazanmasında ve biraz da bu sayede büyük miktarda dış kaynak çekebilmesinde rol oynayan "çapalar"a ne oldu? Bunları hatırlayalım:

- AB çapası: Türkiye'ye sınıf atlattı, ekonomi ve demokratikleşmede atılım olarak algılandı ve yabancı sermaye girişini etkiledi.
- IMF çapası: Mali istikrarı getirdi, kamu açığı ve borç oranlarını iyileşti.
- Makro-istikrar çapası: Kronik enflasyon sorunu aşıldı, güven arttı.
- Siyasi istikrar çapası: AKP'nin tek başına iktidarı güven yarattı,
- Toplumsal istikrar çapası: AKP mahalle havasını yakaladı ve kullandı.
- Küresel likidite ve büyüme çapası: Türkiye de dalgadan yararlandı.

Şimdi gelinen noktada bunlardan hangisi hâlâ geçerli? Bence tamamen dışa bağlı olan küresel likidite çapası dışında hepsi sallantıda ve bu yıl içinde tekrar sağlamlaşmaları da kolay görünmüyor. O zaman tekrar bu notun en başındaki noktaya mı geri geliyoruz ve ayağının altındaki zemin kaymış olan çizgi roman kahramanının durumuna mı düşüyoruz?

Burada bir noktayı daha vurgulamak gerek. Bizim bu çapalar sayesinde geldiğimiz nokta aslında zaten sürdürülmesi zor dengesizlikler içeren bir noktaydı ama çapaların geçerli olması bu zafiyeti en azından şimdilik örtebiliyordu ve Türkiye'ye dış kaynak gelmeye devam ediyordu. Şimdi çapalar da tararsa ve geçersiz kalırsa mevcut durumu sürdürmek daha da zorlaşacak ve riskler daha da büyüyecek. Bu noktada yabancıların ve özellikle mali piyasaların algılaması ve tepkisi büyük önem kazanıyor. AKP'nin çöküşü için senaryo yazıp uygulayanlar bu faktörü de kullanabilir bir noktada. Bu da önemli bir nokta ve piyasaların bunu kavraması lazım.

Rusya'ya yakınlaşma

AKP ve AB karşıtı cephede yer alanlar arasında, eski MGK

Genel Sekreteri Tuncer Kılınç Paşa gibi Türkiye'nin AB ve ABD'den uzaklaşıp Rusya'ya yakınlaşmasını önerenler de var. Rusya ile Batı'nın arasındaki gerilimin arttığı ortamda bunu savunmak hayli anlamlı. AKP'yi devirme hedefine öncelik tanıyan kesimin neleri göze alabileceğini gösteriyor. Türkiye'yi dünyadan kopartıp çöplüğün horozu olarak kalmayı hedefliyorlar herhalde.

6 haziran

Notlar ve sorular

Türkiye nereye?

Türkiye'nin şimdi içine sürüklendiği iç çekişme ve iktidar mücadelesi nereye varabilir? Türkiye dünyada kazanmakta olduğu itibarı ve yarattığı olumlu havayı kaybedebilir mi?

Küresel sorunlarda Türkiye'nin hiç devrede olmaması ve kendi sorunlarına kilitlenmiş olması Türkiye'nin önemini azaltır mı? G-13'te adımız bile geçmiyor, AB çapası zayıflıyor, Kuzey Irak tehdidi büyüyor.

- İç çekişme çatışmaya dönüşürse bu olasılık artar.
- Askeri müdahale korkunç bir koz verir dış dünyaya ve bize sınıf düşürtür.
- Kırılma algısı sermaye kaçışı ve piyasa çöküşü getirebilir.
- Bunun sonucunda içerdeki kargaşa daha da büyür.
- Askeri darbeye verilecek tepki ülkeyi kargaşa ortamına götürebilir.
- Kuzey Irak-PKK boyutu işleri daha da karmaşık hale getirir.

AKP karşıtları ne yapmalı?

- AKP'yi sandıkta yenemezlerse ne olacak?
- AKP vatanı sattı iddiası geçerli mi? AKP'nin sağladığı destek ne olacak?
- Askeri bu noktada devreye sokmak akıllı bir seçim mi?
- Askerin müdahale biçimi ne? Başarı şansı var mı?
- Meşruiyeti çok tartışmalı bir müdahale başarılı olur mu?
- Askerin gücünün sınanması riskli değil mi?
- AKP'ye karşı neticeyi şu anda almak şart mı? Zamanlama doğru mu?
- AKP iktidarda kalırsa gerçekten ülke felakete mi gider?
- AKP iktidarda kalsa daha fazla yıpranmaz mı?

• AKP'nin kendi çelişkileri ve çapı ortaya çıkmaz mı?
• Ekonomik cephede AKP'nin foyası dökülmez mi bir iki yılda?
• Dünyanın AKP'ye bakışı değişmez mi?
• Muhalefet piyasaları ve dünyayı ikna edecek noktaya gelemez mi?
• Demokrasi içinde iktidar değişimi çok daha az maliyetli olmaz mı?
• Çılgınca bir öfkeye ve dalgaya kapılıp AKP'yi devirme manisine kapılmak çok riskli ve tehlikeli değil mi?

7 haziran

Notlar
Askerin müdahalesi ne getirir?

• AKP ile karşıtları ve asker arasında yaşanmakta olan sert çekişme bir uzlaşma formülü ile sonuçlanabilir mi? AKP'nin seçimi kazanması halinde, "dindar cumhurbaşkanı" seçme iddiasından vazgeçmesi karşılığında, bir süre daha iktidar olmaya devam etmesi konusunda bir uzlaşma sağlanabilir mi? AKP'nin aday listesi ve genel tavrı bunun sinyallerini mi veriyor?

• AKP'nin temsil ettiği anlayışın böyle durumlarda esneklik göstermesi ve ödün vermesi çok şaşırtıcı değil. Bu tür uyarılar ya da "balans ayarları" onların kendilerini dönüştürmesine ve merkeze doğru kaymasına neden olabiliyor.

• Erdoğan laiklik kaygısı karşısında ödün verse bile oy tabanı fazla etkilenmez çünkü AKP seçmeninin önemli bir kısmı (1) elde etmiş olduğu avantajlı konumu korumak için (2) manevi değerler bakımından AKP'den iyisini bulmanın zor olduğunu düşündüğü için gene AKP'ye yönelir. Ekonomik tabanı AKP'yi desteklemeye devam eder.

• Türkiye'de hâlâ cemaat örgütlenmesi egemen, bu da AKP'nin başarısına katkıda bulunuyor. AKP ekonomide de "mahalle havası"nı yakaladı ve bunun getirisinden yararlandı bence.

• Türkiye'de yalan üzerine kurulmuş bir ideoloji ve hâlâ Atatürk kültüyle yaşayan önemli bir kesim var. Onları rasyonel olmaya ikna etmek zor.

• Asker rasyonel davranıyor mu? Ne yaptığını biliyor mu? Bu konudaki kuşkularım giderek artıyor.

8 haziran

TÜSİAD'ın tavrı ve askerin ikilemi üzerine notlar

TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Arzuhan Yalçındağ ile Yüksek İstişare Kurulu (YİK) Başkanı Mustafa Koç'un TÜSİAD YİK toplantısında yaptığı konuşmaları okuyunca şu noktalar daha net olarak belirdi kafamda:

• Türkiye kendisini ileri götürecek ve dünyada itibar kazandıracak sağlıklı gündemi yakalamak için, temel hedefleri ve tercihleri konusunda mutlaka bir mutabakat oluşturmak zorunda. Bunu yapacağımıza, ayrışma noktalarının üzerine giderek sonu belirsiz bir çekişmenin içine sürüklenirsek korkarım derin bir çıkmaza gireriz.

• Bu durum dış dünyaya yansıdığında son yıllarda elde ettiğimiz konumu ve statüyü de koruyamayız ve küresel yarışta geri kalırız. Bu yarışta kaybedilen her dakikanın önemi var bence ve şimdi biz kendi çıkmazlarımıza saplanıp kalırsak bu zaman ve pozisyon kaybı kaçınılmaz olabilir.

• Bu yöndeki gelişmeler bir noktadan sonra Türkiye'ye yönelik sermaye hareketlerini de olumsuz yönde etkileyebilir ve Türkiye'nin ekonomik performansını sıkıntıya sokabilir. Böyle bir noktaya gelinirse bunun hesabını kim verecek? CHP+Asker+muhalif cephe hiç mi sorumluluk duymayacak? Halk burada suçu kimde bulacak?

• Aslında çekişme-hesaplaşma üzerine oynanacak bir oyunda herkes kaybedebilir ve en büyük kayba da Türkiye uğrar. Ülkeyi bu noktaya doğru sürükleyenlerin, kendi pozisyonlarını katı biçimde savunmaya devam edenlerin bunu iyi düşünmesi lazım.

• AKP tek başına iktidar olduğundan dolayı ve izlediği politikalarla destek tabanını genişletebildiği için, içeride ve dışarıda işi bir noktaya kadar getirebildi ama/gücünün sınırlarını anlamadığı için/tepki birikimini küçümsediği için/"mutabakat inşası"na ("consensus building") gereken önemi vermediği için/cumhurbaşkanı seçiminde sorumsuz davrandığı için sonunda tökezledi. Statüko, kendini koruma refleksiyle işin mecrasını değiştirdi.

• Ancak şu aşamada AKP'yi mutlaka devirme/durdurma girişimi ve bu yolda askeri darbeyi ve savaşı bile göze alma yaklaşımı

çok şeyi mahvedebilir. Dünya Türkiye'yi AB'ye ve küresel ekonomiye eklemlenmiş bir "soft power" olarak kabul etti. Bunun tam tersi görüntü Türkiye'yi tamamen desteksiz bırakabilir ve her alanda çıkmaza sürükler.

Ulusalcıların ve askerin çıkmazı

• AKP ile birlikte Türkiye'yi de çıkmaza sürükleyecek gelişmelerin gündeme gelmesi halinde bu, AKP'nin yanı sıra (1) ABD ve AB'ye karşı olan (2) Kürtlerle bir arada yaşamayı reddeden (3) Küreselleşmeyi reddeden ve "ulusalcı" ekonomiyi kurma hevesinde olan kesimin istediği ortamı yaratabilir. Ancak bu ortamı özleyenlerin bu çıkmazı nasıl yönetecekleri konusunda hiçbir fikir sahibi değiliz. Türkiye K. Irak'a yönelik bir askeri harekâtla birlikte kendisini çok boyutlu bir çıkmazın içinde bulabilir. Ekonomik çöküşü de içeren bu senaryo yaşanırsa belki Türkiye de Yunanistan, Arjantin vb gibi "kurtarıcı asker" efsanesinden kurtulur. Bu hiç istenmeyen, çok maliyetli bir serüven olur ama ne yazık ki mümkün görünüyor.

• ABD'nin Irak macerasına sürükleniş süreci de kimseye bir şey öğretmedi galiba. (1) ABD'nin 11 Eylül sonrasında yaşadığı gibi milliyetçi dalgaya kapılmanın nasıl bir tuzak olduğunu (2) askeri gücün sınırlarını (3) askeri hedeflere varmada siyasi desteğin ve meşruiyetin önemini (4) askeri harekâtın korkunç maliyetini (5) savaşa saplanıp kalmanın bedelini görmüyor mu bizim asker ve sivil sertlik yanlıları?

• Askerin bizim rejimimizdeki dengeleme rolünü sürdürebilmesi için bu analizleri doğru yapıp gücünü ucuza harcamaması lazım. Şimdi bir "milliyetçilik/intikam/laik rejimi koruma/bağımsız politikaya yönelme" kısırdöngüsüne girilirse bunun sonuçları asker için de çok ağır olabilir. Ayrıca ABD'nin karşıya alınması da ciddi sonuçlar doğurabilir.

• Bütün bunları askerin rejimdeki rolünü/toplum gözündeki itibarını bitirmek isteyenlerin kurduğu bir tuzak olarak algılamak da mümkün.

ABD'nin 11 Eylül sonrasında El-Kaide'nin istediği tepkiyi vererek çıkmaza girmesi gibi, Türkiye'de PKK'nın, Kürtlerin istediği tepkiyi vererek çıkmaza girebilir.

• İran'da ne olmuştu? Şah'ın güvendiği silahlı kuvvetler nasıl bir noktada devrimci güçlerin safına geçmek zorunda kalmıştı? Türkiye belki o noktada değil ama bu sınırları nereye kadar zorlayabilirsiniz?

25 haziran

Notlar
Meydan AKP'ye kalırsa

• İyi eğitim görmüş, laikliğe bağlı, yaşam tarzı olarak Batı'ya dönük, dünyada olup bitenin az çok farkında olan kimi aydınların sorunu şu: Türkiye'ye Avrupa'da ve dünyada ağırlık kazandıracak gerçekçi bir hedef belirleyemiyor, tutarlı bir çıkış yolu ortaya koyamıyorlar. Böyle bir hedefi geliştirip topluma mal edemiyorlar. Bu doğrultuda bir siyasi parti oluşturamıyorlar. Bu yüzden seçimde gönül rahatlığıyla oy verecek parti bulamama sorunu çıkıyor.

• Bu yönlendirici işlevin yerine getirilememesi yüzünden meydan AKP'ye ve o kafadaki insanlara kalıyor. Onların da, gerçek niyetleri konusundaki iddialar bir yana, bilgi birikimi ve müktesebatı Türkiye'yi 21. yüzyılda öne çıkartacak düzeyde değil. Meydanın onlara kalması Türkiye'nin vizyonunu sınırlıyor.

• Bu ortamda AKP yandaşları ile AKP karşıtları ikilemine mahkûm ediliyoruz. Türkiye'nin bu sorunu aşmadan ve ülke hedefi konusunda bir ulusal uzlaşmaya varmadan bir yere varması zor görünüyor.

• AKP Türkiye'yi bir yere getirdi çünkü dünyada olup bitenin ve bunun sağladığı fırsatların daha çok iyi farkında ama o da (1) içerde ve dışarıda yeterli güveni yaratamadı, (2) asıl niyeti konusundaki kuşkuları gideremedi, (3) Kapasitesi ve birikimi sınırlı kaldı.

• Tipik Kemalist-laik Türk aydını bu noktada hem daha rahatsız, hem de daha rahat çünkü hedefi belli: AKP'ye karşı ve dış dünyaya-Batı'ya-emperyalizme karşı ülkeyi ve rejimi koruma motifi ona yetebiliyor. Oysa dünyada olup biteni az çok izleyen ve aynı zamanda AKP'ye karşı olan kesim için hayat daha zor çünkü onlar kime oy verecekleri konusunda da sıkıntılı.

• Şimdi bu ortamda asıl tartışılması gereken konular, örneğin Türkiye'nin nereye yöneleceği konusu hiç tartışılmıyor. Biz: (1) Batı modeline bağlı, geleceğini AB'de arayan bir ülke mi olacağız? (2) Ilımlı İslam gibi bir modeli benimseyip o model çerçevesinde dünyayla bütünleşmeye mi gideceğiz? (3) Batı'yı ve küresel düzeni reddeden bir "ulusal model" geliştirip o modelle farklı bir yöne mi gideceğiz? (4) Bu seçenekler arasında seçim yapamayıp kaotik bir dönem mi yaşayacağız?

• Bu soruların cevaplarını etkileyebilecek faktörler: Asker-sivil ilişkileri/AB'nin ve ABD'nin tutumu/Rusya'nın Batı'ya kar-

şı tutumu/Irak ve bölgedeki gelişmeler.

• AKP'nin işi kolay değil bu kavşakta, net tavır belirlemeleri zor

• Önemli soru ise şu: Türkiye'yi bu gündeme kilitlemenin bedelini kim ödeyecek? Acaba bir zamanlama hatası mı yapıldı? "AKP'den kurtulma planı" ters mi tepecek? Asker işin içine girmekle büyük bir hata mı yaptı?

5 temmuz

Notlar
Türkiye "AKP'land" mi?

• A.Gül'ün cumhurbaşkanı adaylığının açıklandığı güne kadar geçen süreçte Türkiye'nin tam anlamıyla bir "AKP'land" yani "AKP ülkesi" haline geldiği izlenimi hayli yaygındı. Başbakan da cumhurbaşkanlığı seçimi sürecini hep bu inançla sürdürdü. Kendisi ve Ali Babacan gibi bazı bakanları kaygı duyanlara "kuru gürültüye kulak asmayın" demeye başladı. Gül'ün adaylığı açıklanınca ben de *Milliyet*'teki köşemde "AKP için 2. perde" yorumunu yaptım.

• Gül'ün adaylığının açıklanmasından sonra yaşananlar Türkiye'nin bir "AKP ülkesi" haline geldiği inancını ciddi biçimde sarstı. AKP karşıtları farklı yöntemlerle "bu ülkede biz de varız ve olayları etkileyebiliriz" mesajını verdi. Bu arada 27 nisandaki e-muhtırayla askerin devreye girmesi de güçler dengesini etkiledi ve oyunun kurallarını değiştirdi. Bu ortamda AKP'nin hâkimiyetinin ve etkisinin sınırları daha iyi görüldü.

• Şimdi temmuz başında, yaşanan olayların bir kısım seçmende yarattığı tepkinin de etkisiyle, AKP'nin yeniden toparlanma yolunda olduğu izlenimi var. Piyasalar da bunu destekliyor. AKP'nin rakiplerinin ekonomi ve ülke yönetimi konusunda güven vermediği görülüyor.

• AKP'nin yeniden tek başına iktidara gelmesi kesin gibi görünürse askerden ve AKP karşıtı cepheden yeni bir adım, yeni bir zorlama gelir mi? Türk Silahlı Kuvvetleri'ni (TSK) yakından izleyen M. Ali Kışlalı'nın 4 temmuz tarihli *Radikal*'deki yazısı ilginç: Erdoğan ile Büyükanıt arasında gerçekten bir birlikte yaşama formülü bulundu mu? Bu bulunduysa ve Büyükanıt TSK'ya hâkimse AKP'yle yeni bir iktidar dönemini düşünmek kolaylaşıyor ve rejime darbe vurulması olasılığı ikinci plana düşüyor.

• AKP'ye kuşkuyla bakan, sol eğilimli bir işadamının dünkü sözleri: "CHP-MHP iktidarı ihtimali çoğu kimseyi korkutuyor, CHP umduğu oyu da alamayabilir. Eğer böyle bir sonuç çıkarsa bunun bir olumlu yanı da solun artık kendine yeni bir yön, yeni bir lider arayışının gündeme gelmesi olabilir." AKP'nin iktidarına sempatiyle bakmayan ve iş hayatının içinde olan bir solcudan ilginç bir itiraf bence.

• Aslında AKP yeniden tek başına iktidar olursa (1) Yeni bir dönem için önü açılmış olacak (2) Erdoğan güven tazelemiş olarak uzlaşmaya daha açık bir tavrın içine girebilecek (3) Bunun ekonomiye olumlu yansımaları olacak. Ancak (1) küresel piyasalardan yansıyacak olası risklerin büyüdüğü bir ortama girmiş olacağız, (2) hükümete muhalefet etme potansiyeli artmış olacak.

• İlginç olan bütün bu süreçte Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olmasının artık hiç tartışılmaması, gündemde olmaması. Acaba kendisi de buna ikna oldu mu?

19-20 temmuz

Seçime doğru notlar

• AKP neden Türkiye'nin her yerine gidebilen tek parti? Türkiye'yi, etnik ve bölgesel farklılıklarıyla, bir bütün olarak temsil edebilen tek parti AKP. Bu anlamda DP-AP-ANAP'ın devamı olduğu söylenebilir belki AKP'nin.

• CHP-MHP neden gidemiyor bazı bölgelere? Eksik temsili kabul ediyor.

• AKP'nin ekonomiyi raydan çıkarmayacağı inancı var. Neden diğerleri bu güvenceyi veremiyor?

• Demokratik oyunun kurallarını kim savundu? 27 nisan muhtırası sonrasında Anayasal düzene ve rejime yalnızca AKP ve bağımsızlar karşı çıktı. Diğerleri nerede?

• Necmettin Erbakan ve Doğu Perinçek aynı bağnazlık çukurunda, masal anlatıyor ve AKP'ye karşı oldukları için onlara büyük ilgi gösteriliyor, geniş yer veriliyor TV'de ve basında. Aslında Erbakan'ın "büyük İslam" masalıyla Perinçek'in yurtseverlik mesajları bir bakıma benzeşiyor. Her yöntem deneniyor ama başarı şansı yok bence. İlhan Selçuk'un *Cumhuriyet*'teki köşesinde MHP'lye flörtü ve Tuncay Özkan'ın Kanaltürk'te Erbakan'la yaptığı uzun söyleşi bu cephede yaşanmakta olan paniğin boyutunu gösteriyor aslında.

• Cem Uzan da kendi palavralarıyla katılıyor bu kervana. Bunun bir işe yaramadığını ne zaman görecek bakalım.

• Aslında çağdaş dünyanın olgularıyla, fırsatlarıyla, değerleriyle erişilen bir hayali, bir vizyonu ortaya koyan yok. Önemli bir eksiklik bu. AKP karşıtı kamp bunu yapamadıkça başarı kazanamaz. Bunun kolay olmadığı doğru ama bunu yapmadan da AKP'yi aşmak zor.

• Seçimde herkes boyunun ölçüsünü alacak. Laik kesim benim beklediğim gibi başarısız olursa bunun nedenlerini araştırmak gerekiyor.

• Laikliği savunan kesimdeki ilkel ulusalcı söyleme takılanlara "aydın" denebilir mi? Öte yandan dünyaya AKP gözlüğü ile bakanlara da "aydın" demeye dilim varmıyor. AKP'yi aşacak bir seçeneğin ortaya konamaması acıklı. Benim *Özal'ı Aşmak İçin* adlı kitabı yazmanın üzerinden 18 yıl geçmiş ama orada dile getirilen sorun hâlâ geçerli. Özal'ı beğenmeyen soldaki siyasetçi ve aydınlar hangi özgün fikri üretti şu 18 yılda? Türkiye'yi 21. yüzyılda öne çıkartacak, küresel alanda sıçratacak hangi projeyi geliştirdi? Toplumda umut yaratacak hangi lideri yetiştirdi?

21 temmuz

Notlar
Seçime doğru

• Cumhuriyet mitingleri AKP karşıtı bir platform olarak kullanıldı ve Türkiye'nin çok boyutlu bir felakete ve işgale doğru gittiği izlenimi yaratıldı. Çıkış yolu için "kurtarıcı" arayışı başlatıldı.

• Ekonomide felaket senaryoları üretildi ve "işgal altında Türkiye" teması işlendi, AKP'nin ihanet içinde olduğu iddia edildi. Ekonomiden zerrece anlamayan kaşarlanmış bazı köşe yazarları da bu malzemeyi kullandı.

• Seçim ortamında, seçim meydanlarında, gazete ilanlarında, çeşitli TV kanallarında, kitapçı raflarında muazzam bir AKP karşıtı kampanya yürütüldü.

• Yalan yanlış bilgilerle kitaplar yazılarak, korku filmi ve komplo senaryolarının tüm unsurları kullanılarak AKP ve lider kadrosu karalanmaya çalışıldı.

• Anayasa Mahkemesi kararları ve e-muhtırayla AKP'nin ülkeyi yönetmesine izin verilmeyeceği izlenimi yaratılmaya çalışıldı.

Halkı AKP'den uzaklaştırmak için her şey yapıldı.

• PKK'nın eylemleri bir noktaya kadar bu AKP karşıtı kampanyaya yardımcı oldu, şehit cenazeleri istismar edildi ve AKP karşıtı gösterilere dönüştürüldü.

• Kuzey Irak'taki durum bu amaçla kullanıldı ve askerler hükümeti zor durumda bırakmayı amaçlayan açıklamalar yaptı.

• Öte yandan iktidarı zorla devirmeyi hedefleyen çeteler açığa çıkarıldı.

• AKP'yi ve Erdoğan'ı milli görüş davasına ve ülkeye ihanetle suçlayan Erbakan Hoca, laik kanalların gözdesi haline geldi, bayat masallar anlatması için kendisine geniş olanaklar tanındı.

• Doğu Perinçek gibi demagoglara da kendi masallarını anlatmaları ve iktidarı suçlamaları için geniş olanaklar tanındı.

• Bu masallarda hep geçmişe duyulan özlem, yabancı düşmanlığı, soyut bir tam bağımsızlık söylemi dile getirildi, ülkeyi ve ekonomiyi felakete sürükleyecek uygulamalar çözüm olarak gösterildi.

• Belli bir çevrenin özlemini karşılayan bu söylemin kahramanları iyi iş yaptı, kitapları sattı, o çevrenin gözünde itibarları arttı, "kahraman" muamelesi gördüler. Onlar açısından iyi bir yatırımdı. O çevrenin avunma ihtiyacını çok güzel karşıladılar.

• Bu arada uydurma anketlere dayanarak fena halde havaya giren ve "CHP-MHP gümbür gümbür geliyor" diye yazanlar, fetva verenler oldu.

• İlhan Selçuk, CHP'nin yanı sıra MHP'ye de oy verilebileceğini yazdı ve bu havaya katkıda bulundu.

22 Temmuz

Seçim günü ve sonrası notları

• Ben bu kadar çok miktarda, bana anlamsız ve gereksiz gözüken şeyin söylendiği, yazıldığı başka bir seçim dönemi hatırlamıyorum sanki. İşin tuhafı bu lafları eden hocalar, uzmanlar, koca koca adamlar ve kadınlar, en yorgun, bezgin, aşınmış ve de ukala halleriyle TV'lere çıkıp "tek doğru" olarak gördükleri şeyleri söylüyorlar, ezberleri tekrarlıyorlar.

• Bana aykırı ve komik gelen bir durum bu. Kendi görüşlerimin doğruluğu konusunda ciddi şüphelere düştüğüm bir dönemde bu palavraları, ezberleri duymak tepkimi keskinleştiriyor galiba. He-

men herkesin söylediğini komik bulmaya başladım. Dıştan bakış bu olmalı. Bu dönemde yazı yazmadığım ve bu komik duruma düşmediğim için de fevkalade memnunum. Bu belki de sağlıklı bir tepki değil ama durum bu.

• Bu ruh halini aşıp yeniden gazete yazısı yazmaya başlar mıyım, doğrusu bilmiyorum. Seçim sonuçlarının Türkiye'nin hâlâ bu dünyada olduğu izleniminii vermesi beni biraz heveslendirdi doğrusu ama ciddi kuşkularım da yok değil.

• Bir kere tam bir basiretsizlik örneği göstererek 27 nisan e-muhtırasını veren ve gülünç duruma düşen askerin şimdi ve bundan sonra ne yapacağını gerçekten merak ediyorum. Bence darbe girişimi tehlikesi tamamen geçmiş değil.

• İkincisi, AKP'ye oy veren kitlenin ne kadarı bizim düşündüğümüz motiflerle oy verdi AKP'ye? Seçim sonrasında ortaya çıkan seçmen profili çok iyimser olmayı zorlaştırıyor. Eğitim ve gelir düzeyi düşük bir kitlenin ağırlığı fazla AKP oylarında.

• Bu düşünce şu olasılığı da hatıra getiriyor: Toplumun eğitimli, bilgili vb. kesiminin ne kadarı AKP'ye destek verdi? Onların desteği zayıfsa AKP'nin iktidarı ne kadar güçlü olabilir?

23-24 temmuz

Seçim sonrası notlar

Güler Sabancı'nın değerlendirmesi

Türkiye'nin önde gelen işkadını Güler Sabancı, CNN Türk'teki Eğrisi Doğrusu Özel programına katılarak Taha Akyol'un sorularını yanıtladı. Sabancı'nın altını çizdiğim şu sözleri, iş dünyasındaki havayı ve beklentileri yansıttığı için ilginçti:

• Meclisin yeni yapısıyla temsil sorunu aşıldı, DTP'nin meclise girmesi önemli.

• Ekonomi ve ülke için önümüzdeki 5 yıl kazanıldı.

• AKP kadroları yenilendi bu seçimde.

• AKP'yi laik düzene ve rejime karşı tehdit olarak görmüyorum.

• AKP seçmeni oyuna sahip çıktı, AKP'nin oyunu artırması normal.

• Türkiye'de muhalefet bunalımı var ve demokraside muhalefet de önemli

• Laiklik-demokrasi karşıtlığı bu seçimle aşıldı.

• AKP artık bir merkez sağ partidir.

• AKP'nin atamalarda vs. "sizden-bizden" ayrımı yaptığı algısı vardı, cumhurbaşkanlığı seçimi bu algının yersiz olduğunu kanıtlayan ilk adım olabilir.

• Erdoğan'ın seçimden sonraki ilk konuşması kucaklayıcı ve çok güzel bir konuşmaydı. Bu konuşmayı 5 yıla damga vuracak bir siyasi taahhüt olarak alıyorum.

• Bu seçimlerle halkımız AB yolculuğuna vize verdi. AB yolculuğuna devam çok önemli, AB'nin üretim üssü olabiliriz.

• Ekonomide 100 günlük program değil 5 yıllık yol haritası gerekli.

• Bu program istihdam ve verimlilik omurgasına oturmalı.

• Kayıt dışılığın önlenmesi ve vergi reformu önemli.

• Sosyal güvenlik reformunun yapılması lazım.

• Ekonomik ve Sosyal Konsey'in toplanması yararlı olur.

Seçimi kaybedenlerin çıkaracağı dersler olmalı bu değerlendirmeden.

Aslında AKP'nin de, yaratmış olduğu beklentiler bakımından alacağı mesajlar olabilir bu açıklamalardan.

Seçim sonrası bazı gözlemler

• AKP'nin altını oyması için "Atatürkçü" geçinen TV'lerde bile bol bol konuşma fırsatını bulan Necmettin Erbakan'ın masalları oy getirmedi, eski ekol dinci sağı temsil eden Saadet Partisi ancak yüzde 2.5 oy alabildi.

• Doğu Perinçek'in ulusalcı masalları da oy getirmedi, İşçi Partisi yüzde 0.36 gibi komik bir oy alabildi, 2002'deki oyuna bile erişemedi..

• E-muhtıra ters tepti ve AKP'ye yaradı. Bu muhtırayı verenler ne yapacak şimdi?

• Türkiye halkı hayatın ve dünyanın dışında kalmak istemediğini ortaya koydu. Türkiye'yi dünyanın dışında bırakacak olan korkutmaya dayalı söyleme itibar etmedi.

• Halka götürülen hizmetlerin ve ekonomik istikrarın önemi ortaya çıktı.

• Cahillerin "ekonomi çöküyor" senaryosuna kimse pabuç bırakmadı.

• Şimdi Bülent Tanla gibi CHP'liler bile AKP örgütünün başarısını konuşuyor. Cumhuriyet mitinglerinin ateşli kahramanı Tuncay Özkan ve hempaları da şimdi CHP'yi suçluyor.

• CHP sözcüsü Onur Öymen'in açıklaması ise şahane: "Halk bilinçsiz oy kullandı." Herhalde CHP çok başarılı idi ama halk an-

lamadı. CHP'ye göre yeni bir halk yaratmak lazım her halde.

AKP neden kazandı?

• Azınlığın korku masalları ancak azınlığı (yüzde 20-30) etkiledi.

• AKP ise masal değil icraatını anlatarak ve somut vaatlerde bulunarak oy topladı.

• Cumhurbaşkanlığı seçimi olayı ve e-muhtıra AKP'ye puan kazandırdı.

• "AKP giderse yerine gelen ne yapar?" sorusu çoğunluğu (yüzde 50) ürküttü ve AKP'ye yaradı. Duyulan kaygılar şunlardı:

– Ekonomide gene krize gireriz.
– İç savaş ortamı doğabilir.
– Kuzey Irak'ta savaşa sürüklenebiliriz.
– Koalisyon sürtüşmeleri istikrarı bozar.
– Baykal ve Bahçeli güven vermiyor, gerginlik vaat ediyor.
– Yeni gelenlerin aç kadroları yemeye yönelir.
– AKP döneminde kazanılanları kaybederiz.

Bu süreçte neler dendi, neler oldu?

• Ben 25 nisanda cumhurbaşkanı adayı olarak Abdullah Gül'ün adı açıklanınca havaya girip "AKP'yle oyunun 2. perdesi için sahne hazır" diye yazmıştım, yazının sonunda ise "ama siyasette her şey olabilir" demiştim. Evet gerçekten de şu üç ayda çok şey oldu ve sonunda sanki 25 nisandaki noktaya geri dönüldü, oyunun ikinci perdesi için millet AKP'ye yeniden yetki verdi ama "sahnenin" ikinci perde için hazırlanması hiç de kolay olmadı.

• Sonuçta dış dünyanın ve piyasaların AKP'ye duyduğu güveni seçmen de onayladı. Oysa benim kuşkularım vardı, AKP ve ülke bu süreçte kalıcı yara alabilir diye düşünmeye başlamıştım.

• Ben e-muhtıra üzerine askerleri de fazla ciddiye almıştım galiba. Ben e-muhtıra olayını çok yadırgadım ama bu adım atıldıktan sonra devamı gelebilir diye düşündüm ve kaygılandım. Oysa devamı gelmedi ya da gelemedi. Blöf tutmadı galiba. Ben kaygılandığımla kaldım.

• Bu sürecin bir noktasında seçimin yapılması bile bana kuşkulu görünmeye başlamıştı. Gene aşırı kaygı duymuşum.

• Şimdi benim duyduğum bütün bu kaygılar tamamen yersizmiş diyebilir miyiz? Her şey normale döndü mü Türkiye'de? Asker şimdi sesini kısıp oturacak mı?

• Yazı yazmaktan vazgeçmem, oluşmuş olan ortama bir tepki idi. Zafer havasına giren laiklerin aldatıcı tantanası, gece yarısı muhtırası, Baykal'ın muhtırayı destekler tutumu, her kesimin si-

zi yanında görmek istemesi, bütün bunlar fazla geldi bana. Popülist demagogların kahraman yapılmak istendiği ortamda yazı yazmanın anlamı kalmamıştı.

• Şimdi seçim sonrasında gelinen noktada da sanki arada hiçbir şey yaşanmamış, çelişki ve çatışma tohumları atılmamış gibi büyük bir iyimserliğin içine girilmiş olması bana gene tuhaf geliyor. Bütün bu muhalefeti örgütleyenler şimdi yenilgiyi kabul edip köşeye mi çekilecek?

• Bu olanaksız çünkü onlar bu muhalefet endüstrisinin, avutma tezgâhının rantını yiyor. Kazanılan ün, satılan kitaplar, alınan övgüler yanlarına kâr kalıyor. Kendi iç mantığı olan, dev bir endüstri bu. Bunun kaymağını yiyenler şimdi yeni masallar bularak bunu sürdürmek zorunda.

• Özellikle ekonomide dipten dolma bilgilerle yazılmaya çalışılan felaket senaryoları gerçekten komikti. Ekonominin "e"sinden anlamayan anlı-şanlı/kıdemli köşe yazarlarının döktürdüğü felaket senaryoları evlere şenlik şaheserlerdi.

AKP yükselirken psikolojinin önemi

AKP'nin ikinci 5 yıllık iktidar döneminde, toplumdaki etkisini giderek kaybeden eski hâkim sınıfla ve eski yönetici kadrolarla onların yerini almak isteyen yeni mülklü sınıf ve yönetici kadrolar arasındaki mücadelenin keskinleştiğini görebiliriz. Bu mücadele psikolojik faktörlerin öne çıkacağı bir fay hattında yaşanacak.

Bir toplumda hiyerarşinin bozulduğu, güç ve iktidar ilişkilerinin yeniden belirlendiği, toplumsal dönüşümün sınıfsal yapıyı altüst ettiği dönemlerde insanların ruh hallerinde de altüstlükler yaşanır. Güç ve iktidar merdiveninde yukarı doğru tırmananlarla bulundukları basamakta tutunmaya çalışanlar ve geri düşenler arasında sert sürtüşmeler yaşanabilir.

Gerilimlere yol açabilecek hassasiyetlerin ortaya çıktığı, sembol savaşlarının yaşandığı bu dönemlerde değişimi ve dönüşümü durdurmak isteyenlerle sürdürmek isteyenler arasındaki çekişme tehlikeli çatışmalara da dönüşebilir.

Seçimden sonra bir TV programında konuşan Başbakan Erdoğan'ın danışmanı Hüseyin Besli ilginç görüşler ileri sürdü. Besli'ye göre, AKP'ye oy vermeyen ama iktidarda kalmasını isteyenler AKP'yi "evdeki hizmetçi" gibi görüyordu. Örneğin AKP'nin ekonomi politikalarından en çok nemalanan işadamları AKP'ye oy vermiyor ama AKP'nin yarattığı ortamın sürmesini istiyorlardı. Onlar hâlâ AKP'nin anlayışının dışında, hatta üstünde görü-

yorlardı kendilerini. Oysa yararlandıkları ortam AKP sayesinde, onun takip ettiği anlayış sayesinde oluşmuştu. Aynı şey, AB politikası ve demokratikleşme açılımı nedeniyle AKP'ye hoşgörüyle bakan ama onun dünya görüşünü paylaşmayan bazı liberal-demokrat entelektüeller için de söylenebilir belki de.

Halktan yeniden yetki alan AKP ikinci iktidar döneminde kendi felsefesini, kendi dünya görüşünü, kendi anlayışını daha fazla ortaya koymak, her alanda kendi tarzını kabul ettirmek, hâkimiyetini daha fazla hissettirmek isteyebilir. Bu da AKP'nin karşısındaki cepheyi genişletebilir.

Hüseyin Besli'nin doğru olarak saptadığı gibi, AKP'nin dünya görüşüyle ve felsefesiyle birçok noktada mutabık olmadıkları halde AKP'nin elde ettiği sonuçlardan memnun olanlar var. AKP onları yabancılaştırmayacak bir uzlaşmaya yönelirse belki sorun çıkmaz ama kendi tarzını, kendi anlayışını hâkim kılmak isterse sorun çıkabilir. İş bu noktaya gelirse AKP'yi zaten düşman gibi gören kesim de bundan kendine haklılık payı çıkartabilir ve çatışma ortamını körükleyebilir.

Biz ne yapacağız?

Küresel şirketlerde üst düzey yöneticilik yapmış olan bir dostumla seçimler sonrasında sohbet ederken, AKP'nin en az 5 yıl daha hükümet edeceği bir ülkede yaşamanın bizi nasıl etkileyeceğini konuştuk. Her ikimiz de AKP'yi düşman gibi görmüyor, hatta birçok bakımdan takdir ediyorduk ama AKP'nin dünya görüşü ile bizimki arasında ciddi farklar olduğunu da biliyorduk. O halde nasıl davranacaktık? Şöyle sorular çıktı karşımıza:

• Çoğunluk onlarda ise ve hemen her alanda onların varlığı hissediliyorsa biz ne yapacağız? Onlara karşı "her işin doğrusunu biz biliriz" tavrını mı sürdüreceğiz? Onlara ancak tahammül ediyor gibi mi yapacağız? Yoksa azınlıkta kaldığımızı da hesaba katarak, onların her konuda en az bizim kadar söz hakkı bulunduğunu teslim mi edeceğiz? Hangi davranış doğru olur ve iyi sonuç verir?

• AKP'liler devlet kadrolarını doldururken ve özel sektöre olanak yaratırken hem kendi yandaşlarını, kendilerinden olanları tercih ediyor. Bunu böyle sürdürürlerse onların dışında kalanlara iş olanağı kalmayacak. Biz buna seyirci mi kalacağız? Yoksa bunun yanlış olduğunu onlara anlatmaya mı çalışacağız?

• AKP bu yolda devam ederse, yalnızca kendi dünya görüşündeki insanlarla çalışırsa hem kendi ufkunu sınırlamış olur, hem de giderek tırmanacak bir gerilim yaratır. Bunları düşünerek ikin-

ci iktidar döneminde bunları aşması lazım ama AKP'nin cemaat-tarikat ilişkileri buna olanak verir mi? Ne yazık ki iyimser olmak zor bu konuda.

• İşte tüm bu nedenlerle, dünyada olup bitenin farkında olan, Türkiye'yi XXI. yüzyılda öne çıkartabilecek birikime sahip olan ama AKP'nin dünya görüşünü paylaşmayan kişilerin artık kendi aralarında bir araya gelip AKP'yi aşmanın yollarını düşünmeleri gerekiyor.

AKP GERÇEĞİ ve Laik Darbe Fiyaskosu

DK DOĞAN KİTAP

OSMAN ULAGAY

"İslami kimliğin siyasallaşma süreci ve bu süreçten çıkan ve arka arkaya iki genel seçim kazanan AKP olgusu... Osman Ulagay, herkesin okuması gereken çalışmasında bizleri korkularımızla yüzleşmeye, sosyolojik süreçleri kendi karmaşık yapıları içinde anlamaya ve alternatif siyaset üretimi için Türkiye'nin değişim ve dönüşüm sürecini nesnel bir temelde tartışmaya davet ediyor."

Prof. Dr. Fuat Keyman

"Osman Ulagay, kitabında, Türkiye'nin AKP'yi aşabilmesi için, laikliği savunan kesimlerin demokrasi içinde yeni bir bakış ve söylem geliştirmelerine duyulan ihtiyacı vurguluyor. Türkiye'nin nereye gideceği, aslında bu alternatifin ortaya konup konamadığı sorusunun yanıtıyla yakından ilişkili olacak. *AKP Gerçeği ve Laik Darbe Fiyaskosu*, geleceğin tarihçilerinin 2007 yılını anlayabilmelerine yardımcı olacak önemli bir referans olarak görülebilir."

Sedat Ergin

Osman Ulagay ekonomi ve siyasal bilim dallarında yükseköğrenim gördü. Farklı sektörlerde çalıştıktan sonra gazetecilikte karar kıldı. 1981-1992 yılları arasında *Cumhuriyet* gazetesinde ekonomi editörü ve köşe yazarı olarak görev yapan Ulagay köşe yazarlığını daha sonra *Sabah* (1992-1993) ve *Milliyet* (1993-) gazetelerinde sürdürdü. 2001'de yayımlanan *2001 Krizi ve Küreselleşme Korkusu* adlı kitabıyla gazetecilik dalında Sedat Simavi Ödülü'nü alan Ulagay'ın yayımlanmış 11 kitabı bulunuyor.

ISBN 978-975-991-613-8